

**STOWARZYSZENIE
LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA
„PUSZCZA KOZIENICKA”**

**LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
na lata 2023 – 2027**

DLA OBSZARU GMIN:
GARBATKA - LETNISKO, GŁOWACZÓW, GNIEWOSZÓW, GRABÓW NAD PILICĄ, KOZIENICE,
MAGNUSZEW, SIECIECHÓW

Kozienice, 2023 rok

Mazowsze.
serce Polski

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Spis treści:

Rozdział I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego.....	2
Rozdział II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR.....	9
Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR.....	12
Rozdział IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR.....	19
Rozdział V. Spójność, komplementarność i synergia.....	36
Rozdział VI. Cele i wskaźniki.....	42
Rozdział VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru.....	47
Rozdział VIII. Plan działania.....	54
Rozdział IX. Plan finansowy LSR.....	56
Rozdział X. Monitoring i ewaluacja.....	57
Załącznik nr 1. Cele i przedsięwzięcia.....	62
Załącznik nr 2. Plan działania - wskazujący harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu.....	63
Załącznik nr 3. Budżet LSR - w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia.....	68
Załącznik nr 4. Plan wykorzystania budżetu LSR – wykazujący wykorzystanie zakontraktowanych środków w podziale na poszczególne fundusze i lata.....	69
Wykaz wykorzystanej literatury.....	70

Rozdział I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego

1. Nazwa LGD i forma prawna

Nazwa LGD: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Puszcza Kozienicka”

Status prawny LGD: Stowarzyszenie specjalne – utworzone w oparciu o art. 15 ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. Nr 64, poz. 427 oraz z 2008 r. Nr 98, poz. 634)

Data rejestracji w Sądzie Rejestrowym: 08.12.2008 r.

KRS:0000318959

NIP: 812 188 41 95

REGON: 141671682

2. Opis procesu tworzenia partnerstwa

LGD „Puszcza Kozienicka” to obszar spójny przestrzennie i administracyjnie wyznaczony przez 7 gmin, gminy wiejskie: Garbatkę-Letnisko, Głowaczów, Gniewoszków, Grabów nad Pilicą, Magnuszew, Sieciechów i gminę miejsko-wiejską Kozienice, administracyjnie tworzących powiat kozienicki i leżących w granicach południowo-wschodnich woj. mazowieckiego. Miasto Kozienice jest umiejscowione w centrum obszaru LGD. Starostwo powiatowe jest członkiem LGD. Stowarzyszenie LGD „Puszcza Kozienicka” jest zrzeszeniem uczestników publicznych, społecznych i gospodarczych, połączonych partnerstwem, które ustaliło wspólną strategię rozwoju obszarów wiejskich. Stowarzyszenie powstało mając na celu realizację przedsięwzięć ukierunkowanych przede wszystkim na rozwój społeczno-gospodarczy powiatu kozienickiego, oraz realizację zadań objętych wsparciem Europejskiego Funduszu Społecznego. Doświadczona LGD „Puszcza Kozienicka” zamierza kontynuować swoją politykę w okresie 2023-2027 jak również stawiane sobie cele:

- Działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.
- Aktywizowanie ludności wiejskiej.
- Stymulowanie i wspieranie lokalnych i regionalnych inicjatyw gospodarczo-społecznych.
- Wspomaganie inicjatyw lokalnych i regionalnych oraz mobilizowanie ludności do wzięcia aktywnego udziału w procesie rozwoju obszarów wiejskich w gminach objętych LSR.
- Realizację lokalnej strategii rozwoju opracowanej przez lokalną grupę działania.
- Upowszechnianie i wymianę informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarach wiejskich.
- Stymulowanie i wspieranie lokalnych i regionalnych inicjatyw gospodarczo-społecznych.
- Wspieranie przedsięwzięć gospodarczych, kulturalnych, oświatowych mających na celu aktywizację i rozwój gmin.
- Skupianie wokół idei Stowarzyszenia osób zainteresowanych rozwojem swoich gmin i regionu w dziedzinie przedsiębiorczości, zgodnych z lokalnymi i regionalnymi potrzebami.
- Wspieranie działalności oświatowej, kulturalnej, w zakresie kultury fizycznej i sportu, ochrony środowiska i przeciwdziałaniu zmianom klimatycznym oraz wspieranie inicjatyw społecznych.

Koncepcja utworzenia lokalnego partnerstwa powstała w łonie Stowarzyszenia „Porozumienie dla Rozwoju” na początku 2007 roku. Głównym inicjatorem powstania był Marek Przedniczek, Prezes Stowarzyszenia. Członkowie stowarzyszenia w ramach realizacji zadań statutowych postanowili podjąć się nowego wyzwania – utworzenia partnerstwa publiczno-społecznego, którego celem byłby rozwój społeczno-gospodarczy Ziemi Kozienickiej. Zarząd Stowarzyszenia „Porozumienie dla Rozwoju” w oparciu o wcześniej podpisane porozumienia i umowy postanowił przystąpić do tworzenia Lokalnej Grupy Działania. W tym celu, w dniu 21 sierpnia 2008 roku zorganizował spotkanie z udziałem sygnatariuszy „Porozumienia Partnerskiego”. Główny celem było przedstawienie korzyści płynących dla lokalnej społeczności z realizacji podejścia LEADER w ramach PROW. Deklarację utworzenia podmiotu podpisało 40 osób. Wśród nich były: osoby prowadzące działalność gospodarczą, rolnicy, przedstawiciele sektora społecznego i publicznego. Tym samym, proces budowy partnerstwa wkroczył w decydującą fazę. Komitet założycielski podjął kroki, konieczne do uzyskania osobowości prawnej przez nowo powstający podmiot. Dnia 8 grudnia 2008 roku nastąpiła rejestracja Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Puszcza Kozienicka” w Krajowym Rejestrze Sądowym.

LGD „Puszcza Kozienicka” realizowała Lokalną Strategię Rozwoju w okresie programowania 2007-2013 na podstawie umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR zawartej z Samorządem Województwa Mazowieckiego podpisanej w dniu 2 czerwca 2009 roku oraz w okresie programowania 2014-2020 na podstawie umowy o

warunkach i sposobie realizacji LSR zawartej z Samorządem Województwa Mazowieckiego podpisanej w dniu 17 maja 2016 roku.

LGD „Puszcza Kozienicka” realizuje swoje cele poprzez:

- współpracę i wymianę doświadczeń z instytucjami publicznymi i organizacjami pozarządowymi działającymi w zakresie objętym celami Stowarzyszenia na poziomie krajowym i międzynarodowym,
- organizowanie i finansowanie przedsięwzięć o charakterze gospodarczym, społecznym, informacyjnym lub szkoleniowym oraz imprez kulturalnych takich jak festiwale, targi, przeglądy i wystawy służące promocji regionu i jego tożsamości kulturowej, działalności promocyjnej i informacyjnej,
- prowadzenie doradztwa w zakresie przygotowania projektów inwestycyjnych związanych z realizacją LSR
- poprzez wspieranie osób znajdujących w trudnej sytuacji społecznej,
- realizację zadań objętych wsparciem Europejskiego Funduszu Społecznego.

3. Osiągnięte efekty i doświadczenie

Obecnie mamy za sobą realizację zadań w ramach osi 4 LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz 2014-2020. **Realizacja LSR w obu perspektywach finansowych odbywała się z udziałem i wsparciem lokalnej społeczności. Partnerskie relacje w naszym LGD stanowią fundament naszej działalności. Różne podmioty wdrażające RLKS współpracowały ze sobą, komunikowały się, a każdy z tych podmiotów odgrywał inną rolę we wdrażaniu LSR, ale wszystkie one współpracowały ze sobą tak by podejmować właściwe decyzje pozwalające osiągnąć założone cele i zrealizować zaplanowane przedsięwzięcia.**

Współpraca partnerska w zakresie podejmowania wspólnych inicjatyw partnerskich na rzecz rozwoju swojego obszaru oraz podnoszenie jakości życia mieszkańców, poprzez realizację spójnego programu zrównoważonego rozwoju, sprzyjanie lepszemu wykorzystaniu potencjału rozwojowego z wykorzystaniem innowacyjności, ochrony środowiska, przeciwdziałaniu zmianom klimatycznym pozwoliła na realizację 2 celów ogólnych i czterech celów szczegółowych określonych w LSR, wynikających ze specyfiki obszaru.

Stowarzyszenie w obu okresach programowania założyło w swojej strategii jako główny cel rozwój przedsiębiorczości i tworzenie pozarolniczych miejsc pracy, przeznaczając na ten cel w obu okresach programowania ponad połowę środków z budżetu. Założeniu temu przypisany był w perspektywie finansowej PROW 2014-2020 cel ogólny I: Lokalne społeczności aktywne w tworzeniu miejsc pracy i rozwoju gospodarki na obszarach wiejskich. Aby zrealizować zakładane cele i wskaźniki z 8 000 000 zł budżetu LSR przeznaczono 5 919 935 zł na tworzenie nowych miejsc pracy (Premia na rozpoczęcie działalności gospodarczej i Rozwój działalności gospodarczej już istniejącej), odzwierciedleniem tego we wskaźnikach było utworzenie zaplanowanych w latach 2014-2020 nowych 54 miejsc pracy. Stopień realizacji budżetu programu LEADER w okresie 2014-2020 zgodnie z ostatnim zawartym aneksem do umowy ramowej, przez wnioski wybrane do dofinansowania przez LGD i dla których została wypłacona pomoc finansowa wyniósł 88%.

Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego na podstawie oceny wyników realizacji zaplanowanych wskaźników przyznał najlepszym LGD w woj. mazowieckim premie finansowe w zakresie zadań w ramach PROW 2014-2020. W wyniku oceny pracy, wynikającej z dobrej realizacji LSR i jej wskaźników z 29 LGD na Mazowszu tylko 5 LGD dostało podwójną premię finansową, w tym nasze Stowarzyszenie. W związku z powyższym LGD „Puszcza Kozienicka” otrzymało dodatkowo 2 bonusy finansowe w łącznej wysokości 1 600 tys. na realizację LSR.

Członkowie LGD „Puszcza Kozienicka” posiadają bogate doświadczenie w realizacji projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Członkowie reprezentują także różne sektory zrzeszone w LGD, zatem część ma większe doświadczenie w projektach dotyczących mikroprzedsiębiorstw, inni w projektach dotyczących infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, drogowej i projektów grantowych, które zrealizowaliśmy jako pierwsi w woj. mazowieckim w okresie programowania 2014-2020. Stowarzyszenie w okresie PROW 2014-2020 zrealizowało ponad 120 projektów. W ramach projektów grantowych zostało zrealizowane 40 grantów, głównie przez organizacje pozarządowe. W ten sposób nasza organizacja prawie podwoiła ilość projektów sfinansowanych ze środków Unii Europejskiej w tej perspektywie finansowej. Spośród członków LGD największe doświadczenie w zakresie realizacji operacji współfinansowanych ze środków unijnych posiadają poszczególne gminy. W każdej z nich realizowane były projekty infrastrukturalne (głównie drogi, wodociągi kanalizacje, targowiska), a także projekty takie jak np. modernizacja budynku centrum kultury, budowa boisk sportowych, placów zabaw, siłowni zewnętrznych, świetlic, małej architektury itp. Warto także dodać, że osoby fizyczne będące członkami LGD posiadają doświadczenie w realizacji tego typu operacji, w których wdrażanie były włączone, na przykład jako członkowie stowarzyszeń, do których należą czy osoby prowadzące działalność gospodarczą. Zaangażowanie na rzecz polepszenia jakości życia na terenie objętym Lokalną Strategią Rozwoju jest wspólne i ogromne. Kilkanaście

lat współpracy pomiędzy Stowarzyszeniem a mieszkańcami, samorządami, organizacjami pozarządowymi, w tym OSP i KGW przyniosło określone rezultaty-zrealizowane projekty na obszarze wszystkich gmin objętych LSR. Nasi członkowie ze środków LGD realizowali takie projekty jak: modernizacja skwerku czy przebudowa pomostu rekreacyjnego do pływania w Garbatce-Letnisku, budowa boiska wielofunkcyjnego w Wysokim Kole, poprawa estetyki w centrum miejscowości poprzez zagospodarowanie przestrzeni publicznej i przebudowę świetlicy OSP w Grabowie nad Pilicą, budowa świetlicy wiejskiej w gminie Magnuszew i gminie Sieciechów, budowa 3 dróg gminnych w gminie Kozienice, zagospodarowanie przestrzeni publicznej poprzez wyposażenie w infrastrukturę rekreacyjną w gminie Gniewosów. W ramach projektów grantowych powstały place zabaw i siłownie zewnętrzne, pierwsza na terenie naszego obszaru edukacyjna ścieżka pszczelarska, wieża widokowa na Skansenie Bojowym w Mniszewie, wydaliśmy 12 publikacji promujących nasz obszar i doposażyliśmy 150 osób w stroje ludowe, folkowe, grupy rekonstrukcyjne i zespoły młodzieżowe. Zrealizowano łącznie 126 projektów z zakresu infrastruktury społecznej, turystycznej, kulturowej, projekty warsztatowe, wydawnictwa, warsztaty, a przede wszystkim postawiono na tworzenie pozarolniczych miejsc pracy w liczbie 54 szt. Stowarzyszenie zrealizowało w tej perspektywie 3 projekty współpracy – dwa krajowe i 1 międzynarodowy wykorzystując maksymalny 10% budżet dostępnych środków w ramach działania 19.3. „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania” w kwocie 800 tys. zł.

Podjęmowano również działania na rzecz „budowania kapitału społecznego poprzez aktywizację mieszkańców”, realizując cel ogólny II „Lokalne społeczności aktywne w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu, rozwijające w lokalnych środowiskach inicjatywy oparte na wykorzystaniu zasobów lokalnych i dziedzictwa kulturowego”. Wśród przedsięwzięć przyczyniających się do osiągnięcia tego celu było zorganizowanie we wszystkich gminach subregionu kozienickiego festynów rodzinnych z prezentacją dorobku artystycznego naszego regionu jak: malarstwo, haft, rzeźba, wystawy produktów lokalnych wytwarzanych w oparciu o lokalne zasoby rodzinnych mikroprzedsiębiorstw, programy artystyczne, przygotowywane przez młodzież z danej gminy oraz prezentacje działań podejmowanych w ramach funkcjonowania LGD. Warsztaty artystyczne – malarstwo, rzeźba, haft, tworzenie biżuterii, filcowanie na sucho, decoupage oraz warsztaty kulinarne skierowane do dzieci, młodzieży, KGW, osób niepełnosprawnych i grupy wiekowej 50+ to kolejne zrealizowane przedsięwzięcia aktywizujące lokalną społeczność, z uwzględnieniem grup defaworyzowanych. Łącznie przeprowadziliśmy 40 zajęć, w których uczestniczyło 950 osób i odwiedziliśmy 31 szkół. Promocja obszaru lokalnej twórczości oraz działalności Stowarzyszenia realizowana była za pośrednictwem naszych mediów. Staraliśmy się zarówno wychodzić na zewnątrz promując nasz region (udział w imprezach na terenie woj. mazowieckiego i poza granicami kraju – w Grecji i Słowacji) jak i zapraszać do nas.

W 2020 r. utworzyliśmy na obszarze LGD Szlak Kulinaryny „Smaki Ziemi Kozienickiej”, w ramach projektu „Dobre bo lokalne”, który łączy podmioty z terenu powiatu kozienickiego: producentów produktów lokalnych, przedsiębiorców, restauratorów, którzy wspólnie z naszym Stowarzyszeniem utworzyli klastę – markę „Smaki Ziemi Kozienickiej”. Promujemy na co dzień produkty lokalne. Służą temu nasze wydawnictwa promocyjne, kulinarne takie jak „Wczoraj i dziś Smaki ziemi Kozienickiej”, „Produkty Lokalne” i wydawnictwo „Smaki Ziemi Kozienickiej” czy przewodnik kulinarny „Kulinarne bogactwa regionów Mazowsze i Małopolska”.

Kładliśmy też duży nacisk na aktywizację osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz na włączenie społeczne. Usługi społeczne są istotnym elementem zmiany kierunku pomocy jaki ma miejsce w Europie i na świecie, są ważną częścią polityki społecznej, jak również koncepcji rozwoju społeczno-gospodarczego na naszym obszarze. Członek naszego LGD gmina Kozienice jako jedna z pierwszych w Polsce postanowiła zmienić nurt i dostosować wachlarz pomocy stawiając na usługi społeczne, a nie jak było to dotychczas jedynie na wsparcie socjalne i zrealizowała pilotażowy projekt „Centrum Usług Społecznych w gminie Kozienice miejscem integracji i koordynacji usług społecznych dla mieszkańców”, pozyskując w ramach EFS, Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój kwotę 3 110 906 zł. W ramach projektu wprowadzono nowe, całkowicie bezpłatne usługi społeczne dla mieszkańców gminy Kozienice stanowiących połowę liczby mieszkańców obszaru objętego naszą LSR.

Bardzo pozytywnym przykładem efektów pracy LGD „Puszcza Kozienicka” jest wzrost liczby aktywnych Kół Gospodyń Wiejskich. Do 2018 roku na obszarze LSR było 1 KGW, a obecnie jest ich 29. Po zmianie przepisów, KGW były wpisywane na listę Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która to Agencja kierowała KGW do Lokalnej Grupy Działania. LGD miało pomóc Kołom Gospodyń Wiejskich w pierwszym etapie funkcjonowania. LGD objęło „patronatem” Koła Gospodyń i zaoferowało szeroką pomoc oraz wsparcie. Stowarzyszenie pomaga w pisaniu wniosków, prowadzi szkolenia i warsztaty dokształcające, organizuje wizyty studyjne. Pozytywnym efektem prac LGD na tym polu jest fakt, iż powstają nowe KGW i każde nowe koło w regionie zwraca się o pomoc do naszego Stowarzyszenia. Współpraca LGD z KGW powoduje, że Stowarzyszenie stało się też organizacją pośredniczącą, partnerską i pomagającą w różnych inicjatywach, w których biorą udział Koła Gospodyń Wiejskich. Współpracujemy i wspieramy działania 41 OSP działających na terenie powiatu kozienickiego poprzez realizację wspólnych wydarzeń, imprez kulturalnych czy wspierając ich działania i potrzeby

w ramach projektów grantowych i projektów z zakresu infrastruktury rekreacyjnej, kulturalnej, turystycznej ogólnodostępnej i bezpłatnej. Zrealizowane przez nasze LGD projekty grantowe dały szansę dla podmiotów, które nie mogą skorzystać z funduszy w ramach innych działań.

LGD przeprowadziła, była współorganizatorem lub uczestnikiem łącznie kilkaset różnego rodzaju inicjatyw, od imprez okolicznościowych (dożynki, dni miejscowości), przez warsztaty (m.in. ceramiczne, kulinarne), festiwale, spotkania i publikacje. W 2019 roku Telewizja lokalna „Kronika Kozienicka” oraz Telewizja Polska S.A. (program pożyteczni.pl), zrealizowały materiały filmowe dotyczące działań LGD „Puszcza Kozienicka” na rzecz lokalnej społeczności. Stowarzyszenie prowadziło bardzo szerokie działania aktywizacyjne i promocyjne. W trybie ciągłym utrzymywana jest zarówno strona internetowa LGD, jak i oficjalny profil stowarzyszenia na portalu społecznościowym Facebook. LGD jest bardzo aktywną organizacją, która wspiera i prowadzi operacje finansowane ze środków unijnych oraz finansuje projekty ze środków własnych. Stowarzyszenie chce być organizacją proaktywną. Odpowiada przede wszystkim na potrzeby społeczności lokalnej ale też przyjmuje zaproszenia do współpracy kierowane od innych organizacji, instytucji i samorządów. Całość tych aktywności przynosi pozytywne efekty i wzmacnia kapitał społeczny.

Wymienione działania były tematami, które połączyły różne środowiska w trakcie realizacji projektu, pozwoliły lepiej poznać potrzeby obszarów wiejskich, spowodowały ich ożywienie, przyczyniły się do podniesienia poziomu kompetencji społeczeństwa i zmniejszenia obszarów wykluczenia społecznego. Realizacja poszczególnych celów RLKS w latach 2014-2020 zakończyła się pełnym sukcesem i przyniosła wymierne rezultaty zarówno dla mieszkańców stowarzyszeń, w tym KGW, OSP jak i samorządu. Partnerskie podejście w naszej organizacji na każdym etapie działania pozwala nam budować kapitał społeczny i aktywizować lokalną społeczność. Prowadzi do rozwoju naszego regionu, wzrostu jego atrakcyjności i konkurencyjności oraz wykorzystania w pełni jego potencjału.

4. Reprezentatywność LGD

Stowarzyszenie LGD „Puszcza Kozienicka” jest partnerstwem trójsektorowym, składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego, jak również dobrowolnym, samorządowym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i osób prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego, mającym na celu działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. W szeregach LGD znajdują się też mieszkańcy, przedstawiciele wszystkich gmin objętych LSR. Członkowie przyjęci zostali w oparciu o deklaracje członkowskie i uchwały. Nabycie i stwierdzenie utraty członkostwa w Stowarzyszeniu określa Statut.

Ponad 80 % członków w Lokalnej Grupie Działania stanowią partnerzy społeczni oraz gospodarczy. Poza tym w Stowarzyszeniu zachowana jest równowaga płci, jak również zapewniony udział ludzi młodych, seniorów i kobiet. Proces budowania w ramach LGD silnego, trójsektorowego partnerstwa publiczno-prywatnego rozpoczęty w 2008 r. ciągle trwa, a Stowarzyszenie LGD „Puszcza Kozienicka” zakłada możliwość rozszerzenia składu LGD poprzez przyjęcie nowych członków i robi to rokrocznie.

Stowarzyszenie zrzesza w sumie 89 członków w tym:

- 8 podmiotów sektora publicznego,
- 12 podmiotów sektora gospodarczego ,
- 69 podmiotów sektora społecznego.

W składzie LGD przedstawiciele sektora publicznego stanowią 8,98%, gospodarczego 13,48 %, sektora społecznego 77,57 %.

Tabela 1. Udział poszczególnych sektorów na obszarze gmin LGD „Puszcza Kozienicka”

Gmina	sektor publiczny	sektor społeczny	sektor gospodarczy
Kozienice	2	45	4
Magnuszew	1	3	2
Garbatka-Letnisko	1	4	1
Grabów nad Pilicą	1	3	1
Gniewoszów	1	4	2
Głowaczów	1	8	1
Sieciechów	1	2	1
Razem	8	69	12

Źródło: opracowanie własne

Dalsze rozszerzanie składu LGD jest i będzie realizowane głównie poprzez przyjmowanie nowych partnerów społecznych przede wszystkim organizacji pozarządowych szczególnie KGW, których w okresie ostatnich lat powstało na naszym terenie, OSP, ludzi młodych do 25 roku życia i seniorów oraz przedstawicieli sektora

gospodarczego. W składzie LGD powinny znaleźć się wszystkie, tworzone sukcesywnie we wszystkich gminach należących do LGD lokalne stowarzyszenia.

Skład członkowski LGD „Puszcza Kozienicka” jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności i uwzględnia przedstawicieli grup docelowych przedsięwzięć zaplanowanych do realizacji w ramach LSR. Właściwa struktura LGD ze względu na sektory i dotychczasowe wieloletnie doświadczenie pracy na obszarze, pracowników biura i organów statutowych pozwala m.in. na inicjowanie działań na rzecz poprawy zatrudnienia i tworzenia miejsc pracy, wsparcia osób wykluczonych, mieszkańców. Reprezentacja sektora gospodarczego daje pewną szansę na tworzenie nowych miejsc pracy, co jest jednym z najważniejszych celów LSR. Znaczna liczba podmiotów z sektora publicznego i społecznego umożliwia przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, jak i pozwala na podejmowanie działań z zakresu ekonomii społecznej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym. Partnerstwo trzech sektorów zmierzy się z wyzwaniami poprzez stworzenie mieszkańcom, w tym również tzw. grupom osób w niekorzystnej sytuacji szansy na podejmowanie oddolnych inicjatyw, umożliwiających funkcjonowanie na obszarze LGD. Skład członkowski LGD „Puszcza Kozienicka” jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności i uwzględnia przedstawicieli grup docelowych przedsięwzięć zaplanowanych do realizacji w ramach LSR LGD „Puszcza Kozienicka”:

- sektor publiczny: gminy, które reprezentują burmistrzowie, wójtowie; grupa docelowa przedsięwzięć – 2.1.1 Łączenie obszarów wiejskich poprzez rozwój lokalnej, niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej, w tym dla osób z niepełnosprawnościami , Przedsięwzięcie 2.3.1 Aktywna społeczność w lokalnych środowiskach;
- sektor społeczny: stowarzyszenia, związki wyznaniowe, koła gospodyń, rady sołeckie, OSP; grupa docelowa przedsięwzięć: Przedsięwzięcie 2.5.1 Promocja walorów i dziedzictwa historyczno – kulturowego obszaru LSR, Przedsięwzięcie 1.1.1 Promowanie włączenia społecznego, Przedsięwzięcie 2.3.1 Aktywna społeczność w lokalnych środowiskach;
- sektor gospodarczy: przedsiębiorcy, rolnicy, osoby otwierające działalność gospodarczą, bezrobotni; grupa docelowa przedsięwzięć: Przedsięwzięcie 1.3.1 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie poprawy sytuacji zawodowej osób w niekorzystnej sytuacji lub wykluczonych , Przedsięwzięcie 3.2.1 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, Przedsięwzięcie 3.3.1 Innowacyjność i zielona gospodarka motorem rozwoju lokalnej przedsiębiorczości , Przedsięwzięcie 3.4.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.

Ponieważ nasza LSR obejmuje m.in. działania na rzecz poprawy zatrudnienia i tworzenia miejsc pracy, przeciwdziałaniu ubóstwu i wykluczeniu społecznemu oraz rozwój ekonomii społecznej, mamy wśród swoich członków przedstawicieli grup osób w niekorzystnej sytuacji, osoby o niskich kwalifikacjach, młodzież, osoby powyżej 60 roku życia, kobiety, mieszkańców obszarów wiejskich. LGD „Puszcza Kozienicka” od wielu lat z jednej strony jest animatorem przedsiębiorczości społecznej na terenie swojego działania a dodatkowo partnerem współpracującym z instytucjami społecznymi typu Centrum Usług Społecznych (CUS), PCPR, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Powiatowy Urząd Pracy, Dzielne Domy Seniora, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Opactwie czy świetlice środowiskowe. Jesteśmy członkami Forum Partnerstw Lokalnych, mającego na celu promowanie idei partnerstwa, wspieranie współpracy pomiędzy partnerstwami oraz zbieranie i upowszechnianie wiedzy o istniejących partnerstwach. Współpracujemy również z ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej oferującymi usługi animacji lokalnej, inkubacji podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych. Stowarzyszenie współpracuje i ma podpisaną umowę partnerską z Radomskim Centrum Przedsiębiorczości. Współpracujemy również z Powiatowym Urzędem Pracy, prowadząc dla osób bezrobotnych bezpłatne szkolenia z możliwości uzyskania wsparcia finansowego na samozatrudnienie. **Nasza organizacja jest animatorem i organizatorem, a często też partnerem działań podejmowanych na rzecz aktywizacji lokalnej społeczności, w tym dzieci i młodzieży do 25 roku życia oraz seniorów, a także różnego rodzaju organizacji społecznych typu KGW, OSP, NGO. Nasze LGD w procesie przygotowania LSR na każdym etapie angażowało przedstawicieli wszystkich grup społecznych.**

5. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym – Rada

W skład Rady wchodzi przedstawiciele wszystkich trzech sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego. Sposób powoływania oraz zmian w składzie organu decyzyjnego LGD, sposób rozszerzenia składu LGD oraz jej partnerów określa Statut Stowarzyszenia. Zgodnie z zapisami statutowymi żaden z członków Rady nie może być członkiem Zarządu i Komisji Rewizyjnej oraz pracownikiem Biura LGD. Rada jest wybierana przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia, spośród członków zwyczajnych tego zebrania. Walne Zebranie Członków ustaliło, że Rada Stowarzyszenia będzie liczyła 15 osób. Struktura Rady przedstawia się następująco.

1. Przedstawiciele sektora społecznego – 6 osób (40,00%),
2. Przedstawiciele sektora gospodarczego – 2 osoby (13,33%),
3. Przedstawiciele sektora publicznego – 7 osób (46,67%).

Tabela 2. Skład Rady Stowarzyszenia

L.p	Imię i Nazwisko lub Nazwa członka Rady LGD	Gmina, którą reprezentuje	Sektor	Funkcja
1	Artur Piechota	Kozienice	Społeczny	Przewodniczący Rady
2	Barbara Sobota	Magnuszew	Publiczny	Wiceprzewodnicząca Rady
3	Piotr Bielawski	Kozienice	Społeczny	Członek Rady
4	Danuta Błażyńska	Gniewoszków	Społeczny – przedstawiciel KGW	Członek Rady
5	Paweł Wieczorek	Gniewoszków	Gospodarczy - przedstawiciel OSP	Członek Rady
6	Martyna Okrój	Kozienice	Publiczny	Członek Rady
7	Wiesław Żulewski	Kozienice	Społeczny	Członek Rady
8	Michał Józefowicz	Kozienice	Gospodarczy	Członek Rady
9	Olga Jasek-Siwecka	Garbatka-Letnisko	Publiczny	Członek Rady
10	Justyna Bojarska-Siębor	Głowaczów	Publiczny	Członek Rady
11	Agnieszka Suska	Magnuszew	Publiczny	Członek Rady
12	Anna Plesiewicz-Trzeciak	Grabów nad Pilicą	Publiczny	Członek Rady
13	Agnieszka Dydo	Kozienice	Społeczny	Członek Rady
14	Teresa Bęczkowska	Garbatka-Letnisko	Społeczny	Członek Rady
15	Mirosława Pachocka	Sieciechów	Publiczny	Członek Rady

Źródło: opracowanie własne

Organem decyzyjnym w LGD „Puszcza Kozienicka” jest Rada. Członkowie naszej Rady mają już kilkunastoletnie doświadczenie i wiedzę przy ocenie wniosków unijnych zdobytą w okresie programowania 2007-2013 i 2014-2020. Ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie mają więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji przez Radę. Ten parytet musi być zachowany każdorazowo na etapie głosowania nad wyborem konkretnej operacji. W Biurze LGD prowadzony jest Rejestr interesów członków Rady pozwalający na identyfikację charakteru powiązań z wnioskodawcami/poszczególnymi projektami.

Szczegółowe regulacje dotyczące wyboru operacji oraz zasady i procedury funkcjonowania organu decyzyjnego zawarte są i zapisane w Regulaminie Rady. Dokument ten zapewnia przejrzystość decyzji podejmowanych przez Radę, określa quorum, (co najmniej 50% członków Rady musi być obecnych na posiedzeniu Rady), możliwość powoływania ze swojego grona komisji o określonych kompetencjach. Regulamin zawiera także zapisy gwarantujące bezstronność oceny operacji oraz procedurę wyłączenia członka Rady z udziału w dokonywaniu wyboru operacji. Do publicznej wiadomości są podawane protokoły z posiedzeń Rady zawierające informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem, których wniosków wyłączenie dotyczy.

Nie dopuszcza się reprezentowania sektora społeczno-gospodarczego przez osoby związane z sektorem publicznym. Zakazuje się członkostwa/reprezentacji członka z sektora społeczno-gospodarczego przez osoby powiązane służbowo z członkami z sektora publicznego oraz zakazuje się łączenia przez osoby fizyczne członkostwa w LGD z reprezentowaniem w niej osób prawnych. Nie dopuszcza się upoważniania osób trzecich do udziału w podejmowaniu decyzji. Funkcje członków Rady mają być pełnione osobiście, tj. w przypadku osób fizycznych wybranych do Rady przez te osoby, zaś w przypadku osób prawnych przez osoby, które na podstawie dokumentów statutowych lub uchwał właściwych organów są uprawnione do reprezentowania tych osób prawnych. Zamierza się dyscyplinować członków Rady, którzy systematycznie nie biorą udziału w posiedzeniach Rady lub też podczas dokonywania oceny wniosków nie stosują zatwierdzonych kryteriów (dokonują oceny w sposób niezgodny z treścią kryteriów oceny). Zgodnie z Regulaminem Rady Stowarzyszenia LGD „Puszcza Kozienicka” trzykrotna nieusprawiedliwiona nieobecność członka Rady na posiedzeniach Rady, powoduje złożenie wniosku do Walnego Zebrania, przez Przewodniczącego Rady, o odwołanie członka z pełnionej funkcji.

Członkowie Rady będą zobligowani do uczestnictwa w programie szkoleń w zakresie oceny wniosków w celu podniesienia ich wiedzy i kompetencji oraz do weryfikowania w formie testu/egzaminu wiedzy w zakresie zapisów LSR.

6. Dokumenty regulujące zasady funkcjonowania LGD „Puszcza Kozienicka”:

- **Statut** – uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków. Minimalny zakres uregulowań zgonie z ustawą prawo o stowarzyszeniach oraz ustawą o rozwoju lokalnym. Organem nadzoru jest Marszałek Województwa Mazowieckiego. Statut określa cele działania Stowarzyszenia i sposób ich realizacji, władze Stowarzyszenia, kompetencje Walnego Zebrania Członków jako organu kompetentnego w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji oraz kryteriów wyboru operacji. Statut określa również zasady nabywania i utraty członkostwa w LGD oraz w jej organach.
- **Regulamin Walnego Zebrania Członków** – uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków. Określa szczegółowe zasady jego zwoływania i organizacji, prawa głosu, wyboru prezydium, przewodniczącego, czasu trwania wystąpienia, zgłaszania wniosków formalnych, głosowania itp.
- **Regulamin Rady** – uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków. Regulamin określa m.in.: szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady, szczegółowe rozwiązania dotyczące sposobu wyłączenia członka z oceny operacji, szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (ocena wniosków) zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego.
- **Regulamin Zarządu** – uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków. Regulamin określa szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Zarządu, kompetencji i obowiązków, zasady protokołowania posiedzeń, podejmowania uchwał, podział zadań pomiędzy członków Zarządu itp.
- **Regulamin Komisji Rewizyjnej** – uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków. Regulamin określa szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Komisji, zasady prowadzenia działań kontrolnych, zasady protokołowania posiedzeń.
- **Polityka rachunkowości** – uchwalana i aktualizowana przez Zarząd; zawiera ogólne zasady: prowadzenia ksiąg rachunkowych, sporządzania sprawozdań finansowych, metody i terminy inwentaryzacji składników majątku.
- **Regulamin Biura LGD** – uchwalany i aktualizowany przez Zarząd. Regulamin określa zasady funkcjonowania biura, ramowy zakres działania i kompetencji, zatrudniania i wynagradzania pracowników, uprawnienia kierownika biura, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, opis oceny efektywności świadczonego przez pracowników biura doradztwa.
- **Polityka Bezpieczeństwa Danych Osobowych w Stowarzyszeniu**- uchwalana i aktualizowana przez Zarząd, regulująca zasady udostępniania informacji, będących w dyspozycji LGD, a także zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych. Celem polityki bezpieczeństwa jest zabezpieczenie maksymalnego poziomu bezpieczeństwa procesu przetwarzania danych osobowych i ochrony przed nieuprawnionym dostępem i ich modyfikacją, utratą poufności przy zachowaniu integralności i rozliczalności danych, poprzez właściwą organizację, wprowadzenie i realizację odpowiednich działań przy wykorzystaniu środków technicznych;
- **Procedury standardowe wyboru i oceny operacji** w ramach LSR LGD „Puszcza Kozienicka” uchwalane i aktualizowane przez Zarząd. Procedury określają szczegółowo: tryb naborów, zasady wyboru operacji i oceny według lokalnych kryteriów, rozwiązania dotyczące sposobu wyłączenia członka z oceny operacji.
- **Procedury oceny i wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych** wraz z opisem sposobu rozliczania grantów, monitorowania i kontroli uchwalane i aktualizowane przez Zarząd. Procedury określają szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie oceny i wyboru grantobiorców, według lokalnych kryteriów, rozwiązania dotyczące sposobu wyłączenia członka z oceny operacji, monitorowanie i kontrolę grantobiorców.

Bieżącą obsługę działalności Stowarzyszenia prowadzi Biuro LGD. Personel Biura zatrudniany jest przez Zarząd LGD. Organ ten również dostosowuje skład osobowy Biura do realnych potrzeb LGD, a także jego możliwości finansowych i organizacyjnych. Zatrudnione osoby poprzez swoją pracę, wiedzę oraz doświadczenie zdobyte w poprzednich 2 okresach programowania zagwarantują profesjonalną obsługę, zarówno organów wchodzących w skład LGD, jak i beneficjentów realizujących poszczególne projekty. Zakres i podział obowiązków oraz opis stanowisk zawiera Regulamin Biura. Opisy stanowisk precyzujące podział obowiązków i zakres odpowiedzialności na poszczególnych stanowiskach pracy, które są adekwatne do wymagań koniecznych i pożądaných.

Rozdział II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

1. Obszar objęty wdrażaniem LSR

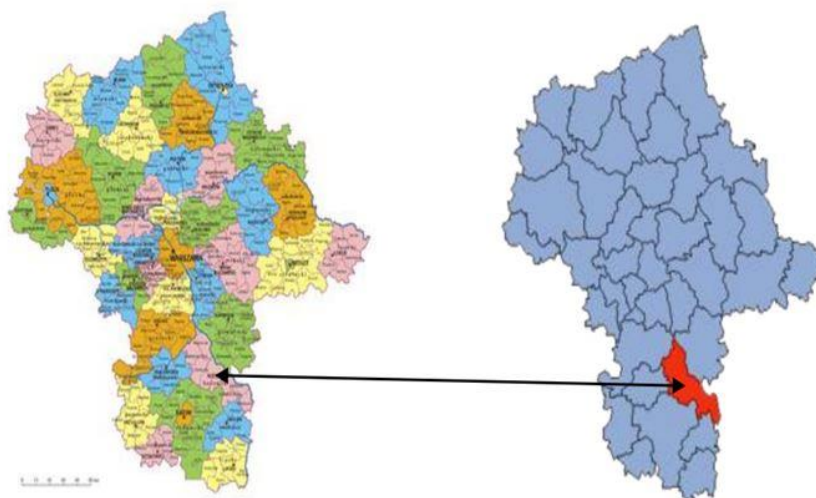
LGD „Puszcza Kozienicka” to obszar spójny terytorialnie, przestrzennie i administracyjnie. Położony jest w granicach południowo-wschodnich województwa mazowieckiego, na Nizinie Środkowomazowieckiej. Powiat kozienicki jest częścią subregionu radomskiego. Lokalna Strategia Rozwoju obejmuje swoim zasięgiem obszar 7 gmin administracyjnie tworzących powiat kozienicki: gminy wiejskie: Garbatkę-Letnisko, Głowaczów, Gniewoszków, Grabów nad Pilicą, Magnuszew, Sieciechów i gminę miejsko-wiejską Kozienice. Największą gminą w powiecie kozienickim jest gmina Kozienice (244 km²), natomiast najmniejszą powierzchnię posiada gmina Sieciechów (62 km²). Miasto Kozienice jest umiejscowione w centrum obszaru LGD. Starostwo powiatowe jest członkiem LGD. Powierzchnia obszaru wynosi 916 km² co stanowi 2,58% powierzchni województwa mazowieckiego i 12,57% powierzchni subregionu radomskiego. Tereny wiejskie zajmują 98,91% obszaru powiatu, a miasta pozostałe 1,09%. Powiat Kozienicki leży w widłach rzeki Wisły i Pilicy, która jest naturalną granicą z powiatem grójeckim, a Wisła oddziela powiat kozienicki od powiatu garwolińskiego (województwo mazowieckie) oraz ryckiego i puławskiego (województwo lubelskie). Od południa powiat graniczy z powiatem zwoleńskim, a od zachodu z radomskim i białobrzeskim.

Tabela 3. Gminy wchodzące w skład LGD „Puszcza Kozienicka”

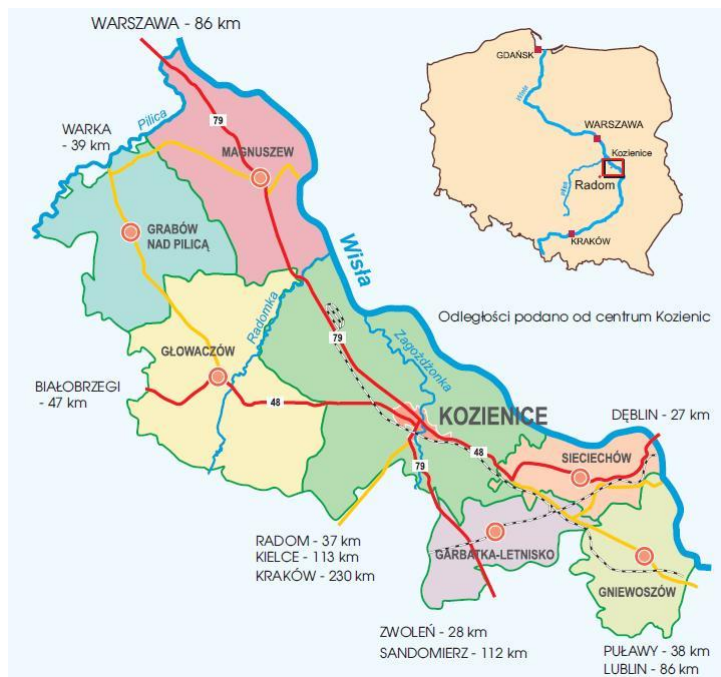
L.p.	Nazwa Gminy	Status	Kod terytorialny	Powierzchnia w km ²	Ludność
1	Garbatka - Letnisko	Gmina wiejska	1407012	74	4 822
2	Głowaczów	gmina wiejska	1407022	186	6 816
3	Gniewoszków	gmina wiejska	1407032	84	3 864
4	Grabów nad Pilicą	gmina wiejska	1407042	125	4 060
5	Kozienice	gmina miejsko - wiejska	1407053	244	28 470
6	Magnuszew	gmina wiejska	1407062	141	6 491
7	Sieciechów	gmina wiejska	1407072	62	3 790
Razem				916	58 313

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

2. Mapa obszaru objętego LSR

Rysunek 1. Mapy obrazujące położenie i granice obszaru

Rysunek 2. Mapa obszaru objętego LSR

3. Ludność obszaru LSR

Ludność obszaru objętego LSR wynosi 58 313 osób w tym 28 779 mężczyzn i 29 534 kobiet (dane GUS na 2020 rok). Sieć osiedleńczą powiatu tworzy 209 miejscowości (175 sołectw) z czego status miasta posiadają tylko Kozienice. **Od 2016 roku zauważa się tendencję spadkową (2016 r. - liczba ludności 61 045)**. Na przestrzeni ostatnich czterech lat liczba ludności zmniejszyła się o 2 732 osoby.

Struktura ludności obszaru objętego LSR, jest pod wieloma względami niekorzystna. Zmiany zachodzące w stylu życia, migracje oraz ujemny przyrost naturalny we wszystkich gminach powiatu kozienickiego obrazują niekorzystne zjawiska demograficzne obszaru LSR. Dane z 2016 roku wykazują ujemny przyrost naturalny wyrażony wskaźnikiem - 2,34 na 1000 ludności, zaś w 2020 roku wskaźnik wynosi -5,25.

Tabela 4. Liczba ludności na obszarze LGD

L.p.	Nazwa Gminy	Liczba ludności (stan na 31.12.2020 r.)			Gęstość zaludnienia osoba/km ²	Przyrost naturalny	Saldo migracji
		ogółem	kobiety	mężczyźni			
1	Garbatka - Letnisko	4 822	2 451	2 371	65	-22	19
2	Głowaczów	6 816	3 342	3 474	37	-51	-41
3	Gniewoszków	3 864	1 947	1 917	46	-21	-14
4	Grabów nad Pilicą	4 060	1 971	2 089	33	-20	41
5	Kozienice	28 470	14 656	13 814	117	-146	-92
6	Magnuszew	6 491	3 225	3 266	46	-31	-23
7	Sieciechów	3 790	1 942	1 848	61	-16	5
Razem obszar LGD		58 313	29 534	28 779	64	-307	-105

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Ponad 70% populacji powiatu zamieszkuje w osadnictwie wiejskim, a pozostałe 30% to mieszkańcy miasta Kozienice, które są największym skupiskiem ludności w regionie. W związku z tym w LSR przewidziano wsparcie rolników i ich rodzin w zakresie: agroturystyki oraz zagród edukacyjnych.

Średnia gęstość zaludnienia powiatu wynosi 64 osoby na km². Niekorzystny wpływ na liczbę ludności powiatu mają ruchy migracyjne, głównie ludzi młodych i wykształconych. O ile migracja wewnątrz, w obrębie powiatu zmienia tylko strukturę miejsca zamieszkania, o tyle migracje zewnętrzne do innych powiatów, województw i za granicę powodują odpływ ludności. Okres pandemii zahamował wyjazdy z powiatu kozienickiego. Między rokiem 2016 a 2019 roczne saldo migracji w ruchu wewnętrznym i zagranicznym dla obszaru LGD wynosiło, in minus, ponad 200 osób. W roku 2020 spadło do in minus 105, na 1000 ludności powiatu. Największa gmina Kozienice ma

nadal ujemne saldo migracji, ale trzy gminy mają już dodatnie saldo: Garbatka – Letnisko, Grabów nad Pilicą i Sieciechów. **Saldo migracji na obszarze LSR według stanu na koniec 2020r. wynosi: 4,29.**

W strukturze wiekowej obszaru LGD przeważa ludność w wieku produkcyjnym – 33 725 osób. Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wynosi 10 477 osób, a liczba ludności w wieku poprodukcyjnym 14 111 osób (dane GUS na 2020 rok). W LSR uwzględniono zwiększanie aktywności społecznej ludzi młodych (do 25 roku życia) oraz seniorów poprzez realizację operacji na rzecz tych grup, które dodatkowo zostały w diagnozie określone jako grupy interesariuszy, szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR.

Tabela 5. Liczba ludności na obszarze LGD według wieku

L.p.	Nazwa Gminy	Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym
1	Garbatka - Letnisko	775	2 827	1 220
2	Głowaczów	1 311	4 055	1 450
3	Gniewoszków	694	2 239	931
4	Grabów nad Pilicą	836	2 393	831
5	Kozienice	4 883	16 112	7 475
6	Magnuszew	1 321	3 828	1 342
7	Sieciechów	657	2 271	862
Razem obszar LGD		10 477	33 725	14 111

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

4. Uzasadnienie spójności obszaru objętego LSR

Obszar objęty działaniami Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania "Puszcza Kozienicka" obejmuje jednorodne, spójne społecznie, gospodarczo i środowiskowo oraz funkcjonalnie terytorium, które charakteryzuje się wspólnymi tradycjami, lokalną tożsamością, poczuciem przynależności oraz wspólnymi potrzebami i oczekiwaniami.

4.1. Spójność geograficzna i administracyjna

Obszar działania Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Puszcza Kozienicka” jest częścią subregionu radomskiego. Położony jest na Nizinie Środkowomazowieckiej. Charakteryzuje się wysokim stopniem spójności ponieważ swoim zasięgiem obejmuje teren siedmiu gmin, administracyjnie tworzących powiat kozienicki. Obszar objęty LSR jest zróżnicowany pod względem ukształtowania powierzchni terenu, na który składają się Dolina Środkowej Wisły, która ciągnie się wzdłuż całego powiatu i Równina Kozienicka. Na jej powierzchni zalegają piaski wydymowe, na których zachowały się pozostałości dawnej Puszczy Kozienickiej. Przez środek równiny płynie rzeka Radomka. Obszar cechuje także korzystny mikroklimat uwarunkowany występowaniem dużych powierzchni leśnych.

4.2. Spójność przyrodnicza

Powiat kozienicki to jednolity przyrodniczo obszar. Charakteryzuje się występowaniem wielu bogatych i unikalnych obszarów chronionych. Najważniejszym z nich jest Kozienicki Park Krajobrazowy wraz z otuliną. Najcenniejsze elementy przyrody znajdują się na terenie rezerwatów, które chronią rzadkie okazy fauny i flory. Kozienicki Park Krajobrazowy, dolina Wisły i Pilicy oraz tereny przyległe do rzeki Radomki stwarzają korzystne warunki do rozwoju rekreacji, uprawiania pieszej i rowerowej turystyki.

4.3. Spójność gospodarcza

Powiat kozienicki ma charakter rolniczy. Rolnictwo jest podstawowym źródłem utrzymania ludności w większości gmin powiatu. Oprócz działalności rolniczej mieszkańcy zajmują się działalnością budowlaną, handlową oraz usługową. Dominuje działalność w sektorze prywatnym, co stanowi największą szansę na wykorzystanie potencjału zawodowego społeczności lokalnej. Rozwój gospodarczy obszaru przebiega zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, która zakłada wspieranie podejmowania zróżnicowanej działalności gospodarczej oraz kształtowanie jej w sposób zapewniający zachowanie walorów środowiskowych i kulturowych.

4.4. Spójność historyczno - kulturowa

Spójność historyczno-kulturowa obszaru LSR przejawia się przede wszystkim wspólnymi doświadczeniami historycznymi. Mieszkańcy utożsamiają się z zamieszkanym przez nich obszarem, kultywują podobną tradycję i zwyczaje. Ważnym elementem spójności kulturowej są liczne zabytki sakralne i świeckie. Wysoka tożsamość obszaru LGD przejawia się także między innymi dużą liczbą twórców ludowych, którzy reprezentują wszystkie

gminy obszaru oraz różnorodne kierunki w sztuce. Równie ważna jest działalność Ochotniczych Straży Pożarnych i Kół Gospodyń Wiejskich, które dbają o zachowania niezależnej tożsamości kulturowej.

4.5 Spójność turystyczna

Atrakcyjność turystyczno - rekreacyjna obszaru LSR, wynikająca z uwarunkowań geograficznych i przyrodniczych decyduje o spójności turystycznej obszaru LGD.

Partnerstwo lokalne LGD opiera się na działaniu wszystkich trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. Reprezentacja oraz współpraca wszystkich sektorów daje gwarancję sukcesu wdrożenia LSR. Również partycypacyjne przygotowanie LSR pozwala na wytyczenie kierunku działania, który jest zgodny z oczekiwaniami społeczności lokalnej. Niezwykle ważna jest również rola integracyjna LGD oraz to, że obszar objęty LSR był również w ramach programów PROW na lata 2007-2013 i 2014-2020. To dodatkowo wpływa nie tylko na lepszą współpracę między sektorami, ale przede wszystkim na większą współodpowiedzialność za rozwój obszaru.

Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR

Partycypacyjny charakter LSR jest kluczowy w myśl założeń **rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (RLKS)**. Ma on bowiem być gwarantem rozwoju instytucji społeczeństwa obywatelskiego i kapitału społecznego, a zatem stanowi o najbardziej długofalowych jej efektach. W dokumencie Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju „Zasady realizacji instrumentu Rozwój lokalny kierowany przez społeczność w Polsce” czytamy, że „RLKS powinno wykształcać w społecznościach i lokalnych samorządach umiejętności porozumiewania się, wyrażania swoich opinii, ale także współodpowiedzialności za swój własny rozwój. Ta zdolność byłaby w istocie jednym z najważniejszych, długofalowych rezultatów RLKS. Można przyjąć założenie, że – wobec uzupełniającego charakteru LSR w stosunku do strategicznych, prorozwojowych działań samorządów – to właśnie trwałe zaangażowanie mieszkańców oraz wykształcenie nawyku współpracy mieszkańców (indywidualnie bądź poprzez organizacje społeczne), samorządów i lokalnego biznesu w realizacji działań dla wspólnego dobra stanowią największą, choć niematerialną, korzyść z realizacji LSR w duchu partycypacji trzech sektorów, ze szczególnym uwzględnieniem sektora społecznego. Partycypacyjny charakter budowania LSR obszaru działania Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Puszcza Kozienicka” zakładał zaangażowanie społeczności lokalnej w przygotowaniu LSR na każdym etapie tworzenia dokumentu. **Do udziału w przygotowaniu LSR włączona została cała społeczność obszaru.** Określenie podziału zadań w początkowym okresie prac pozwoliło na dotarcie z informacją o przygotowaniu LSR i możliwości włączenia się w jej przygotowanie do szerokiego kręgu zainteresowanych, dzięki czemu dokument ma partycypacyjny charakter uwzględniający interesy i potrzeby mieszkańców.

Dla angażowania społeczności lokalnej w proces realizacji LSR zostały wykorzystane następujące metody:

1. **podczas monitorowania i oceny realizacji strategii:** komunikacja twarzą w twarz, konsultacje telefoniczne, mailowe, spotkania konsultacyjne, badania ewaluacyjne, w tym raport przeprowadzenia ewaluacji zewnętrznej (zgodnie z Wytycznymi 5/3/2017 i 10/1/2022 MRiRW); wszystkie grupy docelowe;
2. **podczas aktualizacji strategii:** konsultacje telefoniczne, mailowe, spotkania deliberatywne; wszystkie grupy docelowe;
3. **podczas opracowania i zmiany lokalnych kryteriów wyboru:** konsultacje telefoniczne, mailowe, spotkania deliberatywne; wszystkie grupy docelowe.

LGD planuje wspierać słabszych członków społeczności w procesie rozwoju lokalnego poprzez analizę sytuacji lokalnej, identyfikację i rozwój potencjalnych projektów, stymulowanie potencjalnych beneficjentów oraz pomoc lokalnym koordynatorom projektów w rozwijaniu własnych pomysłów w projekty kwalifikujące się do wsparcia finansowego – głównie poprzez świadczenie bieżącego, bezpłatnego profesjonalnego doradztwa.

Dla animacji społeczności lokalnej zostały wykorzystane następujące metody: otwarte spotkania konsultacyjne, ankiety, warsztaty strategiczne, warsztaty deliberatywne, narady obywatelskie, komunikacja twarzą w twarz. Podczas narad obywatelskich Grupy Inicjatywnej ds. opracowania LSR oraz posiedzeń organów LGD dokonano analizy przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji. Szczególną uwagę zwracano na **angażowanie osób w niekorzystnej sytuacji społecznej, w tym osób z utrudnionym dostępem do rynku pracy.** **Z informacją docierano** poprzez: wywieszanie plakatów na tablicach ogłoszeń, słupach ogłoszeniowych, wykładanie ulotek, ankiet w Powiatowych Urzędach Pracy i Punktach Obsługi Bezrobotnych, Miejskich i Gminnych Ośrodkach Pomocy Społecznej, Centrum Usług Społecznych, szkołach, Urzędach Gmin, Ośrodkach Kultury, Ośrodkach Zdrowia, umieszczanie informacji w Internecie, szczególnie na portalach społecznościowych oraz stronie internetowej: www.lgdkozienice.pl. oraz na stronach internetowych gmin (członków LGD), w

lokalnych mediach takich jak Kronika Kozienicka, Kozienice24.pl czy w biuletynie informacyjnym starostwa powiatowego.

Zgodnie z koncepcją rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (RLKS) prace nad LSR prowadzone były z uwzględnieniem: partnerstwa, zintegrowanego podejścia oddolnego, możliwości i potencjału społeczności oraz budowania poczucia własności społeczności. LSR wypracowano metodą partycypacyjno-ekspercką, która zakłada współpracę ekspertów ze społecznością lokalną na każdym etapie budowy strategii, a polega na tym, że: a) część prac wykonywano w wersji uczestniczącej (partycypacyjnej) z udziałem władz samorządowych, sektora prywatnego, organizacji pozarządowych i mieszkańców z obszaru LGD, b) część prac wykonali eksperci, wykorzystując dane także pozyskane od społeczności lokalnych, c) wyniki prac udostępniono i skonsultowano z przedstawicielami wszystkich sektorów z obszaru LGD. W związku z powyższym o kształcie LSR stanowili: wójtowie, burmistrz, pracownicy urzędów, instytucji kultury, członkowie organizacji pozarządowych w tym KGW i OSP, przedsiębiorcy, przedstawiciele instytucji lokalnych w tym z otoczenia usług społecznych i innych grup interesów, mieszkańcy, inne osoby o wysokiej aktywności i pozycji społecznej tzw. lokalne autorytety, lokalni liderzy, sołtysi, którzy zgłosili chęć włączenia się do pracy nad LSR, a także dzieci i młodzież do 25 roku życia oraz eksperci zewnątrz.

Nasze LGD reprezentując partnerskie podejście do podmiotów z obszaru objętego LSR zachęca podczas konsultacji i różnego rodzaju spotkań reprezentantów wszystkich grup i mieszkańców do zgłaszania pomysłów na realizację nowych projektów przez LGD lub podmiotów innych niż LGD w ramach LSR (także w partnerstwie). Zachęcamy do zgłaszania pomysłów/inicjatyw, realizacji projektów wykraczających poza LSR. Mając na uwadze fakt licznych kontaktów naszej organizacji z wieloma partnerami spoza obszaru naszego LGD, zarówno na gruncie krajowym jak i zagranicznym wynikającym z 15 lat działania Stowarzyszenia to właśnie LGD powinno i będzie pełniło rolę partnera kojarzącego partnerów do realizacji zaplanowanych w LSR projektów partnerskich z wpisującymi się w cele i przedsięwzięcia operacjami z partnerami spoza obszaru LSR. Wręcz trudno sobie wyobrazić, że bez pomocy i współpracy z LGD uda się nawiązać i zrealizować zaplanowane w partnerstwie projekty.

W ramach prac nad koncepcją nowej Lokalnej Strategii Rozwoju, która będzie realizowana na obszarze LGD „Puszcza Kozienicka” w latach 2021-2027 zastosowano szereg działań aktywizujących i zachęcających do dyskusji przedstawicieli sektora społecznego w tym przedstawicieli KGW, OSP, młodzieży, seniorów i pozostałych mieszkańców zainteresowanych gmin. Umożliwiono mieszkańcom wpływ na kształt rodzącej się Strategii na kilka sposobów:

Proces przygotowania LSR:

- **Powołanie zespołów roboczych-** 10 maja 2022 r. zawiązano Zespół Partycypacyjny ds. opracowania LSR.

Skład zespołu:

W składzie zespołu znaleźli się: przedstawiciele sektora publicznego, społecznego i gospodarczego oraz mieszkańców, przedstawiciele gmin, przedstawiciel Zarządu i pracownicy biura.

Utworzono następujące zespoły robocze: koordynujący, ds. gromadzenia informacji, ds. konsultacji społecznych, ds. zagadnień administracyjno-prawnych, ds. promocji.

- **Gromadzenie dokumentacji planistycznej z poziomu gmin, powiatu i województwa**

Zostały zgromadzone dokumenty planistyczne:

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030, Strategia Rozwoju Powiatu Kozienickiego na lata 2021-2030, Statystyka gmin i powiatów województwa mazowieckiego na rok 2020 (Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2020), Strategia Rozwoju Gminy Garbatka-Letnisko na lata 2021-2030, Strategia Ekorozwoju Gminy Głowaczów w latach 2021-2024, Strategia Rozwoju Gminy Kozienice na lata 2021-2030. Badania opinii o problemach społecznych i instytucjach uczestniczących w ich rozwiązywaniu na terenie powiatu kozienickiego.

- **Zadania zespołu:** Wypracowanie podstawowych założeń do LSR, które następnie poddane zostaną szerokim konsultacjom społecznym, odniesienie do uwag zgłoszonych w trakcie procesu konsultacji, formułowanie celów, przedsięwzięć i wskaźników LSR, wypracowanie procedur funkcjonowania biura i procedur naboru wniosków, w tym kryteriów wyboru. Opracowanie procedur sposobu i wyboru oceny operacji oraz sposobu ustanawiania kryteriów wyboru, uwzględniając główne cechy takie jak:
 - innowacyjność, w tym definicja innowacyjności,
 - cyfryzacja pod kątem wykorzystania nowoczesnych technologii teleinformatycznych do komunikacji poszczególnych sektorów społeczności jak i edukacji,
 - środowisko i klimat pod kątem ukierunkowania projektów w celu włączenia działań proekologicznych, zielonej gospodarki w tym odnawialnych źródeł energii,

- partnerstwo w realizacji LSR pod kątem uwzględnienia i wykorzystania w realizacji LSR na każdym etapie realizacji LSR.
- identyfikacja grup docelowych, wypracowanie założeń planu komunikacji zapewniającego szeroko rozumiane uczestnictwo lokalnych społeczności w tworzeniu LSR.

Partnerstwo opiera się na działaniu wszystkich trzech sektorów. Nie można jednak powiedzieć, że mają one jednakowy wpływ na funkcjonowanie LGD. Formalnie mniejsze znaczenie mają organizacje pozarządowe, ale to na nich, ich potrzebach oraz oczekiwaniach skupia się największy wysiłek LGD. Organizacje pozarządowe i grupy nieformalne aktywizują też LGD do szerszego działania i poszerzania swojej oferty. Szczególnie widoczne jest to w kontekście Kół Gospodyń Wiejskich. Niezwykle ważną funkcją LGD jest rola integracyjna. LGD to nie tylko dodatkowe fundusze na obszarze, ale przede wszystkim instytucja zrzeszająca aktorów życia lokalnego, którzy ze względu na odmienne oczekiwania nie zawsze znajdują wspólny język. Dzięki powstaniu i działaniu LGD organizacje pozarządowe mogą liczyć na szersze wsparcie samorządów, a te widzą w NGO partnerów do realizacji zadań, niekiedy szybciej i skuteczniej niż urząd. Niektóre rozwiązania, jak choćby pożyczki gmin dla organizacji pozarządowych na wykonanie zadania służącego społeczności lokalnej nie tylko usprawniają proces realizacji wniosku, ale również budują trwałe zaufanie. Władze LGD zauważają, że w wielu przypadkach równie ważne jak produkt jest sam proces dochodzenia do niego w tym partnerstwo. Rekomendacją jest utrzymanie takiego podejścia do realizacji zadań, które zauważa coś więcej niż tylko finalny, materialny efekt realizacji operacji.

Opracowanie partycypacyjnych metod konsultacji społecznych

Partnerstwo z całą uwagą zbierało propozycje, sugestie co do kształtu i założeń przyszłej Lokalnej Strategii Rozwoju. Od samego początku prac nad LSR uwzględniane były wyniki badań, ankiet, spotkań, sondaży. Kolejną formą kontaktu mieszkańców z zespołem, opracowującym wnioski do nowej LSR, były otwarte spotkania z mieszkańcami każdej z gmin, które odbyły się według następującego harmonogramu:

Kalendarium spotkań z mieszkańcami:

17.05.2022 – Grabów nad Pilicą; 27.05.2022 – Sieciechów; 02.06.2022 – Magnuszew; 07.06.2022 – Gniewoszków; 09.06.2022 – Garbatka-Letnisko; 21.06.2022 – Głowaczów; 23.06.2022 – Kozienice; 14.09.2022 - Kozienice; 17.10.2022 - Kozienice; 23.11.2022 – Kozienice; 31.01.2023- Kozienice; 07.02.2023-Janów Lubelski; 04.03.2023 - Stanisławice.

Przeprowadzono łącznie 13 spotkań konsultacyjnych w tym 7 we wszystkich gminach powiatu kozienickiego, w których uczestniczyło łącznie 302 osoby oraz 5 dodatkowych: dla przedstawicieli KGW, OSP i innych organizacji oraz 1 spotkanie dla przedstawicieli reprezentujących instytucje z otoczenia usług społecznych.

Wszystkie spotkania zostały potwierdzone listą obecności. Dyskusje były bardzo owocne, uczestniczyły w nich bowiem w większości osoby mające pomysły na działalność i zainteresowane konkretnymi rozwiązaniami. Wszystkie spotkania miały podobny scenariusz. **Celem spotkań było zidentyfikowanie niezbędnych informacji koniecznych do dalszego planowania prac nad LSR.** Zanalizowano dokumenty i wszelkie dane z obszaru LGD wspierające prace nad LSR w obszarach istotnych dla mieszkańców, które powinny znaleźć swoje miejsce w przyszłej LSR. Przeprowadzono badania, których celem było zdiagnozowanie jak najbardziej aktualnych problemów, potrzeb mieszkańców obszaru LGD.

W spotkaniach udział brali liderzy lokalnych społeczności, przedstawiciele trzech sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego. Sektor publiczny stanowili w tym przypadku samorządowcy: wójtowie, burmistrz, starosta, radni gmin, radni powiatu, sołtysi, kadra zarządzająca jednostek podległych samorządowi etc. Sektor społeczny tworzyli przedstawiciele organizacji pozarządowych w tym OSP i KGW i grup nieformalnych działających na danym obszarze. Sektor gospodarczy reprezentowali głównie mali i średni przedsiębiorcy. Rekrutację uczestników prowadzono we współpracy z samorządem lokalnym i działającymi na danym obszarze organizacjami pozarządowymi. Każdorazowo w spotkaniach brało udział około 10 osób do 45 osób.

- 1) Uczestnicy spotkania otrzymywali materiały szkoleniowe i informacyjne.
- 2) Prowadzący spotkanie przedstawiał:
 - a) informacje o projekcie,
 - b) podstawowe informacje na temat podejścia LEADER, PROW i PS WPPR
 - c) zakres LSR,
 - d) cele i zasady analizy SWOT danego obszaru,
 - e) pojęcie wizji dla danego obszaru i misji LGD,
 - f) zasady funkcjonowania i cele działania LGD.
- 3) Zespół prowadzący odpowiadał na szczegółowe pytania uczestników zebrania, jak również inicjował dyskusję.
- 4) Prowadzono dyskusję w omawianym wcześniej zakresie.

- 5) Wśród uczestników spotkania przeprowadzono sondaż dotyczący analizy SWOT danej gminy.
- 6) Przeprowadzono ankiety potrzeb.

Zidentyfikowane czynniki stanowiły źródło wiedzy w oparciu, o które LGD wyłoniła problemy i ich przyczyny, a także niekorzystne następstwa. W dalszym procesie budowy LSR podczas spotkań konsultacyjnych odbyła się krytyczna ocena zidentyfikowanych czynników oraz ich weryfikacja, a w kolejnym kroku, w trakcie warsztatów diagnostyczno-strategicznych nastąpiło doprecyzowanie zapisów w diagramie SWOT i wyprowadzenie wniosków, które zawierają opis problemów sporządzony zgodnie z podejściem LEADER. Szczególną uwagę zwracano na angażowanie osób w niekorzystnej sytuacji społecznej w tym z utrudnionym dostępem do rynku pracy. Starano się krok po kroku porządkować potrzeby, oczekiwania z możliwościami. Spotkania prowadzone były z udziałem moderatora ze względu na to, że organizatorzy chcieli utrzymać z jednej strony dyscyplinę czasową, a z drugiej dowiedzieć się jak najwięcej od uczestników spotkania czego oczekują, jakie mają potrzeby, jakie problemy, które powinny zostać zapisane w LSR są dla uczestników najważniejsze.

Uczestnicy zostali poinformowani, że LGD przystępując do budowy LSR liczy na udział mieszkańców, przedsiębiorców NGO oraz samorządów. Udział interesariuszy w pracach nad LSR jest najważniejszym elementem w budowie strategii ze względu na to, że rośnie poczucie odpowiedzialności za zapisy w LSR podczas wdrażania strategii. Dlatego organizatorom spotkań zależało na jak najliczniejszym udziale interesariuszy. Omówiono z uczestnikami czym jest diagnoza lokalnego potencjału po którym uczestnicy wypełnili mini ankietę, w której zapytano mieszkańców jakim potencjałem dysponują obszary ich zamieszkania, gmina, jakie mają potrzeby, jakich zmian oczekują i jakie są ich oczekiwania wobec przyszłej LSR. Organizatorzy chcieli się dowiedzieć od interesariuszy jak oni widzą swoją gminę, wieś, miejsce pracy czy zamieszkania. Zwrócono uwagę na to, że potencjałem obszaru są również, a może przede wszystkim zasoby ludzkie, o których nie wolno zapominać.

Niezwykle wydajnym źródłem informacji o potrzebach, problemach i aspiracjach mieszkańców obszaru tworzonej LSR były ankiety wypełniane podczas spotkań przez ich uczestników oraz przez wszystkich chętnych mieszkańców na stronie internetowej LGD. Z ankiet wyłoniła się lista spraw, które mieszkańcy uważają za wartę realizacji. Są to kwestie ogólne jak promocja regionu, produktów regionalnych czy zagospodarowanie terenów, ale nierzadko bardzo konkretne propozycje. Sondaże oraz ankiety potrzeb zostały przeprowadzone wśród mieszkańców wszystkich gmin obszaru objętego LSR. W badaniu ilościowym przeprowadzonym techniką ankietową wzięło udział 209 osób. Respondenci odpowiadając na pytanie o to jakie przedsięwzięcia w ich opinii w największym stopniu przyczynią się do zaspokojenia potrzeb i oczekiwań mieszkańców obszaru LGD „Puszcza Kozienicka” zdefiniowali obszary, które wymagają szczególnego zainteresowania ze strony władz LGD przy budowie nowej lokalnej strategii rozwoju.

Ankiety sondażowe dotyczyły określić:

- a. Czynniki zewnętrzne, które postrzegane są, jako bariery i utrudnienia w procesie rozwoju gminy,
- b. Czynniki zewnętrzne pozytywnie wpływające na rozwój gminy,
- c. Czynniki wewnętrzne stanowiące o „sile” i niepowtarzalności gminy,
- d. Czynniki wewnętrzne stanowiące bariery rozwojowe gminy.

Ankiety potrzeb dotyczyły określić:

- a. Wizja terytorium objętego LSR,
- b. Zapotrzebowania mieszkańców obszaru LGD na wsparcie, konkretnych przedsięwzięć
- c. Misja LGD,
- d. Cele szczegółowe jakie powinny być zawarte w LSR.

Mając na uwadze zdiagnozowanie potrzeb ludzi młodych do 25 roku życia w celu ich aktywizacji i zaplanowania w nowej LSR działań animacyjnych skierowanych dla tej grupy mieszkańców, w wybranych szkołach powiatu kozienickiego przeprowadzono ankiety konsultacyjne, dotyczące aktywizacji dzieci i młodzieży do 25 roku życia, na potrzeby opracowania LSR. Łącznie ankiety wypełniły 72 osoby z ww. grupy. Dane określające potrzeby tej grupy wiekowej zostały uwzględnione w nowej LSR na lata 2021-2027.

Wywiady

We wrześniu 2022 r. przez eksperta zewnętrznego dr Leszka Leśniaka został przeprowadzony zogniskowany Wywiad Grupowy, dotyczący określenia grup w niekorzystnej sytuacji społecznej. W wywiadzie uczestniczyli przedstawiciele władz LGD i kierownictwa władz miasta i 7 gmin członków Stowarzyszenia LGD „Puszcza Kozienicka” oraz przedstawiciele wszystkich instytucji z sektora usług społecznych całego obszaru LSR. W spotkaniu wzięli udział również przedstawiciele instytucji takich jak: Centrum Usług Społecznych w Kozienicach, Centrum Pomocy Rodzinie w Kozienicach, Warsztat Terapii Zajęciowej, Ognisko Pracy Pozaszkolnej „Ogród

Jordanowski”, Środowiskowy Dom Samopomocy w Nowej Wsi, Placówka Socjalizacyjna „Panda”, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Opactwie oraz GOPS Głowaczów. Informację uzyskane od uczestników spotkania pozwoliły nam zdiagnozować wiele potrzeb mieszkańców powiatu kozienickiego, które postaramy się wspólnie zaspokoić w ramach nowej perspektywy finansowej 2021-2027.

Punkt informacyjno-konsultacyjny (PiK)

PiK został utworzony 10 maja 2022 r., w Kozienicach przy ulicy M. Kopernika 8/17. Punkt był czynny od poniedziałku do piątku w godzinach 9 – 17. Można w nim było składać uwagi dotyczące LSR, jak również uzyskiwać informacje dotyczące działania Stowarzyszenia LGD „Puszcza Kozienicka”. Umożliwiał on lokalnej społeczności, bezpośredni indywidualny kontakt z zespołem opracowującym LSR i gromadzenie spostrzeżeń oraz wniosków związanych z analizą potrzeb i potencjału obszaru LSR. Dysponował łączem telefonicznym i adresem e-mail. Za pośrednictwem punktu konsultacyjnego przedstawiciele lokalnej społeczności, na każdym etapie przygotowywania strategii, mogli zapoznawać się z opracowaniami dotyczącymi strategii, wносить uwagi oraz zgłaszać pomysły, mogli mieć również możliwość uczestniczenia w konsultowaniu rozstrzygnięć o znaczeniu strategicznym – czyli wpływać na kształt LSR. Konsultacjom została poddana również opracowana końcowa wersja dokumentu przed zatwierdzeniem jej przez Walne Zebranie Członków.

Internetowe konsultacje strategii

Podczas procesu budowy LSR funkcjonowała zakładka na stronie internetowej – „Przygotowanie LSR na lata 2023-2027”, za jej pośrednictwem mieszkańcy obszaru byli informowani o przebiegu prac oraz mieli możliwość zgłaszania uwag, propozycji i ocen – za pomocą e-maila lub wiadomości na Messenger poprzez przesłanie uzupełnionej ankiety internetowej. W trakcie spotkań w gminach uczestnicy, którzy udostępnili swoje adresy e-mail zostali włączeni do listy e-mailingowej, która została wykorzystywana do informowania o zakończonych i podejmowanych nowych pracach przy budowie LSR. Uczestnicy wypełniali mini ankietę, w której zapytano uczestników o ich oczekiwania, propozycje przedsięwzięć z wskazaniem celu itp. Dyskusje zmierzały w kierunku dowiedzenia się czy uczestnicy są gotowi do realizowania proponowanych działań, czy i w jaki sposób zmieni się obszar LGD, komu powinno poświęcić się najwięcej uwagi w LSR i dlaczego. Przeprowadzona dyskusja z udziałem moderatora ukierunkowana była na najważniejsze elementy diagnozy, kluczowe problemy i ich przyczyny, a w konsekwencji sposób na eliminowanie przyczyn w kontekście definiowanych celów przedsięwzięć i wskaźników. Najważniejszym zadaniem zespołu było wypracowanie podstawowych założeń do LSR, które prezentowano podczas każdego spotkania konsultacyjnego. Do zadań zespołu należało też odnoszenie się do uwag wpływających do biura LGD np. e-mailem czy zgłaszanych bezpośrednio przez mieszkańców podczas konsultacji w biurze. Podczas narad zespołu ds. opracowania LSR oraz posiedzeń organów LGD dokonano analizy przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji.

Opracowanie projektu LSR

Lokalna Strategia Rozwoju została przygotowana z wykorzystaniem zróżnicowanych środków komunikacji, w tym elektronicznej. Strategia nie została przygotowana przez podmiot zewnętrzny. Bezpośrednie prace wykonał Zespół Partycypacyjny ds. LSR. Wykorzystane zostały wszystkie informacje zebrane na podstawie dokumentów planistycznych, danych statystycznych i innych dostępnych źródeł. Uwzględniono wyniki ankiet, sondaży i wywiadów, wykorzystano dane z konsultacji społecznych. Dokonano analizy przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji. Określono plan komunikacji ze wskazaniem grupy docelowej. Zdefiniowano grupy docelowe, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji społecznej, określono plan komunikacji z tymi grupami. Wskazano docelowe efekty działań komunikacyjnych i określono sposób dotarcia do grupy. Wyniki analizy SWOT określono przy użyciu narzędzi statystycznych, wybrano odpowiedzi powtarzające się najczęściej z jednoczesnym uwzględnieniem tego typu danych zawartych w dokumentach planistycznych JST, w tym przypadku zastosowano preferencje adekwatne do liczby mieszkańców danego obszaru.

PODSUMOWANIE:

Narzędzia stosowane w metodzie partycypacji:

Podczas prac nad LSR stosowano różne techniki. Chodziło o to żeby o pracach nad LSR wiedziało jak najwięcej mieszkańców obszaru LGD, każdy miał prawo do wypowiedzenia się, zaproponowania swoich pomysłów.

1. spotkania publiczne – otwarte – prowadzone przez pracowników biura;
2. konsultacje on-line – z wykorzystaniem strony www, aplikacji TEAMS, ZOOM;
3. biuro LGD – traktowano jako punkt informacyjno-konsultacyjny;
4. stosowano: burzę mózgów, ankiety, spotkania;
5. przeprowadzono warsztaty animacyjne z zastosowaniem takich metod jak: dyskusje, otwarte spotkania, warsztaty deliberatywne, rozmowy obywatelskie.

6. Rozmowy telefoniczne kierowano szczególnie do osób w trudnej/niekorzystnej sytuacji, które nie mogły przyjechać na spotkanie i rozmawiano o potrzebach i oczekiwaniach;

Wymienione metody wykorzystane były podczas każdego kluczowego etapu prac nad LSR:

- diagnoza i analiza SWOT,
- opracowanie celów i wskaźników,
- opracowanie planu działania,
- opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru,
- opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji,
- przygotowanie planu komunikacji w odniesieniu do realizacji LSR.

Partycypacja w trakcie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju

Z punktu widzenia długofalowego Lokalna Strategia Rozwoju ma przyczynić się do rozwoju obszaru w wielu aspektach. Po pierwsze ma wspierać bezpośrednio konkretne podmioty (konkretne organizacje, przedsiębiorców czy też gminy), ale ma też animować współpracę pomiędzy nimi i przyczyniać się do tworzenia lokalnego partnerstwa na rzecz rozwoju obszaru. Rolą LGD jest animowanie współpracy, pośredniczenie w nawiązywaniu kontaktów szczególnie z podmiotami wewnątrz obszaru oraz tworzenie inicjatyw ponadgminnych. Ważne jest zatem, aby współuczestnictwo we wdrażaniu LSR podmiotów z różnych sektorów i obszarów zainteresowania (partycypacja) odbywało się w sposób skoordynowany i powiązany w sposób bezpośredni i pośredni.

Stowarzyszenie LGD „Puszcza Kozienicka” widzi swoją rolę w tym procesie jako animatora. Planuje się kontynuację działań polegających na pośredniczeniu w nawiązywaniu współpracy międzygminnej, kojarzeniu ze sobą partnerów do projektów, premiowaniu projektów zawierających realne współdziałanie partnerów z różnych obszarów.

Współpraca międzygminna będzie animowana poprzez organizację spotkań w siedzibie LGD (dla NGO-sów jednostek kultury i lokalnych liderów), gdzie prezentowane będą pomysły na projekty z różnych obszarów tematycznych, z różnych gmin, z naciskiem na wzajemne zapraszanie się do udziału w nich przez partnerów z terenu LGD. Działanie takie ma nie tylko wymiar promocyjny ale także pozwoli na nawiązanie realnej współpracy pomiędzy organizacjami takimi jak (KGW, OSP, sołectwa). Kojarzenie ze sobą partnerów będzie możliwe dzięki stworzeniu ogólnodostępnej wyszukiwarki podmiotów pozarządowych z terenu LGD oraz LGD Partnerskich, wraz ze wskazaniem obszarów tematycznych do potencjalnej współpracy oraz możliwości wymiany/ udostępniania zasobów (rzeczowych, osobowych, wiedzy). Baza ta (na kształt bazy Partnerów KSOW prowadzonej przez Krajową Sieć Obszarów Wiejskich) pozwoli na łatwe wyszukiwanie się Partnerów do współpracy i realizacji wspólnych inicjatyw finansowanych ze środków LSR oraz innych.

W procesie komunikacji na etapie wdrażania LSR będą stosowane zdywersyfikowane kanały informacyjne skierowane do lokalnej społeczności, tak aby nie wykluczać żadnej z grup społecznych. Wykorzystywane będą zatem kanały komunikacji bezpośredniej: biuro LGD, które zbiera i rozpowszechnia informacje w trakcie spotkań bezpośrednich i on-line oraz rozmów telefonicznych, gminni Koordynatorzy LGD, którzy przekazują informacje o LGD w sposób bezpośredni wśród mieszkańców poszczególnych gmin (także tym pozbawionym dostępu do innych narzędzi komunikacji), e-mailing oraz prowadzenie mediów społecznościowych, informacje w lokalnej prasie drukowanej, która dostarczana jest do każdego domu na terenie LGD, stoiska promocyjno- informacyjne na wydarzeniach plenerowych, spotkania informacyjno- promocyjne oraz szkoleniowe i doradcze prowadzone stacjonarnie i/lub on-line. Dzięki zastosowaniu alternatywnych form komunikacji żadna z grup społecznych nie będzie dyskwalifikowana, gdyż informacje można będzie uzyskać w formie elektronicznej, ale także drukowanej (dedykowanej głównie osobom starszym i wykluczonym cyfrowo). Będzie można uczestniczyć w szkoleniach stacjonarnie ale także on-line bez konieczności wychodzenia z domu, podobnie doradztwo czy informacje można będzie otrzymać stacjonarnie ale także on-line w wygodnych dla siebie godzinach. Wszelkie te działania mają na celu wprowadzenie otwartości w procesie komunikacji na linii LGD – społeczność lokalna.

Tabela 6. Opis zastosowanych partycypacyjnych metod budowy LSR na każdym kluczowym etapie prac

L.p.	Kluczowe etapy budowy LSR LGD „Puszcza Kozienicka”	Metody cel 1: Informowanie	Metody cel 2: Konsultowanie	Metody cel 3: Współdecydowanie	Metody cel 4: Współdziałanie
1.	Partycypacyjna diagnoza i analiza SWOT, identyfikacja grup docelowych, w tym grup defaworyzowanych	- komunikacja twarzą w twarz - plakat, ulotka - informacje medialne - strona internetowa - wysłuchania publiczne	- warsztaty deliberatywne - badanie ewaluacyjne - PIK - e-konsultacje - konsultacje eksperckie	- warsztaty strategiczne - narady obywatelskie Grupy Inicjatywnej - posiedzenia organów LGD „Puszcza Kozienicka”	narady obywatelskie Grupy Inicjatywnej
2.	Określanie i ustalanie hierarchii celów, oszacowanie wskaźników, poszukiwanie rozwiązań dotyczących realizacji LSR, opracowanie sprawnego planu działania	- komunikacja twarzą w twarz - plakat, ulotka - strona internetowa - informacje medialne - wysłuchania publiczne	- spotkania konsultacyjne - badanie sondażowe - PIK - konsultacje eksperckie	- warsztaty strategiczne - narady obywatelskie Grupy Inicjatywnej - posiedzenia organów LGD „Puszcza Kozienicka”	narady obywatelskie Grupy Inicjatywnej
3.	Opracowanie zasad, procedur wyboru operacji i ustalanie lokalnych kryteriów wyboru	- komunikacja twarzą w twarz - plakat, ulotka - strona internetowa - wysłuchania publiczne	- spotkania konsultacyjne - badanie ankietowe - e-konsultacje - PIK - konsultacje eksperckie	- warsztaty strategiczne - narady obywatelskie Grupy Inicjatywnej - posiedzenia organów LGD „Puszcza Kozienicka”	narady obywatelskie Grupy Inicjatywnej
4.	Opracowanie zasad ewaluacji i monitorowania realizacji LSR oraz jej aktualizacji	- komunikacja twarzą w twarz - plakat, ulotka - strona internetowa - wysłuchania publiczne	- spotkania konsultacyjne - debata publiczna - PIK - konsultacje eksperckie	- warsztaty strategiczne - narady obywatelskie Grupy Inicjatywnej - posiedzenia organów LGD „Puszcza Kozienicka”	narady obywatelskie Grupy Inicjatywnej
5.	Przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR	- komunikacja twarzą w twarz - plakat, ulotka - strona internetowa - wysłuchania publiczne	- spotkanie konsultacyjne - badanie sondażowe - debata publiczna - PIK - konsultacje eksperckie	- warsztaty strategiczne - narady obywatelskie Grupy Inicjatywnej - posiedzenia organów LGD „Puszcza Kozienicka”	narady obywatelskie Grupy Inicjatywnej

Rozdział IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR

Analiza potrzeb i potencjału LSR jest punktem wyjścia do analizy SWOT, celów szczegółowych oraz wskaźników Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania "Puszcza Kozienicka". To proces identyfikacji i oceny potrzeb występujących na obszarze LSR, obejmujący m.in. zagadnienia społeczne, gospodarcze i przestrzenne. Przedstawiona diagnoza jest wynikiem analizy danych statystycznych pochodzących z oficjalnej statystyki GUS, informacji i danych przekazanych przez samorządy objęte obszarem działalności LSR, gminnych ośrodków kultury i pomocy społecznej, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, Centrum Usług Społecznych, jak również danych pochodzących z ewaluacji zewnętrznej oraz danych własnych LGD. Dokonując analizy potrzeb i potencjału LSR skupiono się na celach głównych oraz priorytetach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej, w tym na zrównoważonym i zintegrowanym rozwoju obszarów wiejskich. Na podstawie konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze LGD określono zakresy tematyczne wokół, których powinna się koncentrować niniejsza LSR:

1. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa oraz zwiększenie zdolności do zatrudniania, w szczególności przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji.
2. Wykorzystanie potencjału kulturowego i turystycznego obszaru LSR.
3. Stymulowanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego oraz innowacyjności poprzez wspieranie różnych form przedsiębiorczości, w tym zielonej gospodarki i gospodarstw agroturystycznych.

Zakłada się, że realizacja przedsięwzięć zostanie dofinansowana ze środków EFRROW. Lokalna Grupa Działania "Puszcza Kozienicka" przewiduje także wsparcie przedsięwzięć wynikających z LSR w ramach celów szczegółowych wskazanych w Funduszach Europejskich dla Mazowsza 2021-2027.

1. Analiza potrzeb rozwojowych obszaru LSR

1.1 Zagospodarowanie przestrzenne oraz infrastruktura

Zagospodarowanie przestrzenne

Obszar LSR położony jest w południowej części województwa mazowieckiego. Tworzą go: gmina miejsko-wiejska: Kozienice, gminy wiejskie: Garbatka-Letnisko, Głowaczów, Gniewoszków, Grabów nad Pilicą, Magnuszew, Sieciechów. Powiat kozienicki ma charakter rolniczy. Taki stan można zaobserwować na podstawie struktury funkcjonalno-przestrzennej. Sieć osiedleńczą powiatu tworzy 209 miejscowości z czego status miasta posiadają tylko Kozienice, które pełnią rolę ośrodka powiatowego o charakterze wielofunkcyjnym. Liczba sołectw wynosi 175. Do największych ośrodków wiejskich należą: Garbatka-Letnisko, Świerże Górne, Brzoza, Stanisławice i Zajezerze. W osadnictwie wiejskim przeważają miejscowości o małej liczbie mieszkańców. Największe rozdrobnienie osadnictwa znajduje się w gminach: Głowaczów, Grabów nad Pilicą i Kozienice.

Podstawową formą budownictwa na terenie powiatu jest zabudowa jedno lub wielorodzinna z budynkami wolnostojącymi, a na terenach wiejskich dominuje zabudowa zagrodowa zlokalizowana po obu stronach dróg. Teren wiejski charakteryzuje się dużym udziałem powierzchni rolnych i leśnych. Przeważającą formą inwestycji budowlanych jest indywidualne zaangażowanie osób budujących na własne potrzeby. Do najbardziej zurbanizowanych terenów posiadających najgęstszą zabudowę mieszkalną należy gmina Kozienice, a szczególnie miasto Kozienice, na terenie którego występują zróżnicowane formy zabudowy. Ważne znaczenie w zagospodarowaniu przestrzennym pełnią obszary przyrodnicze prawnie chronione na podstawie ustawy o ochronie przyrody. System tych obszarów tworzą: Kozienicki Park Krajobrazowy wraz z otuliną, obszary chronionego krajobrazu, rezerваты przyrody. Dla właściwego zarządzania zasobami przyrodniczymi i gospodarczymi sporządzane są plany ochrony, których ustalenia są wiążące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Występowanie na obszarze dolin rzecznych Wisły, Pilicy oraz Radomki powoduje zagrożenie powodziowe. W zagospodarowaniu przestrzennym obszaru wyróżnić należy jeszcze zagospodarowanie związane z obsługą mieszkającej tu ludności. Są to wszystkie obiekty związane z realizacją zadań własnych gmin w zakresie szkolnictwa, sportu, kultury, zdrowia i opieki społecznej a także w zakresie infrastruktury technicznej. Obiekty te występują w strukturze przestrzennej większych miejscowości.

Infrastruktura techniczna

Powiat Kozienicki posiada dobrze rozwiniętą sieć drogową. Głównymi szlakami komunikacyjnymi przebiegającymi przez teren powiatu są dwie drogi krajowe, ułatwiające transport na dalsze odległości. Droga krajowa nr 48 przebiega z zachodu na wschód (Białobrzegi- Kozienice- Dęblin- Kock), a droga nr 79 z północy na południe (Warszawa- Kozienice-Zwoleń- Sandomierz). Krzyżowanie się tras o dużym obciążeniu transportowym w zurbanizowanym, zwartym rejonie miejskim powoduje znaczące uciążliwości komunikacyjne. Rozwiązaniem

byłaby budowa obwodnicy, która wyprowadzałaby ruch tranzytowy z miasta. Na przestrzeni ostatnich lat zwiększyła się ilość dróg powiatowych i gminnych o twardej nawierzchni oraz ilość dróg dla rowerów. W Kozienicach działa bezpłatna komunikacja miejska „Kozienicki Metrobus”. Pozostałą część powiatu kozienickiego obsługują prywatni przewoźnicy. Istniejąca infrastruktura kolejowa w powiecie nie jest w pełni wykorzystywana. Przez teren gminy Kozienice przebiega jednotorowa towarowa linia kolejowa PKP, która łączy Bąkowiec i Świerże Górne. Nie jest wykorzystywana w ruchu pasażerskim. Została bowiem zbudowana specjalnie na potrzeby Elektrowni Kozienice - dowóz węgla. Na obszarze LSR dostępność do infrastruktury technicznej stale wzrasta, przy czym najmniejszy przyrost zanotowała sieć gazowa. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w gminach LGD w 2020 roku wyniosła 490,8 km, długość eksploatowanej sieci wodociągowej 855,3 km a czynnej sieci gazowej 175 279 m. Z sieci wodociągowej średnio na terenie LGD korzysta 84,8 % ludności, z sieci kanalizacyjnej 62,2%, a gazowej 34,9 %.

Infrastruktura społeczna

Poziom opieki zdrowotnej w powiecie kozienickim uznać należy za dobry. Usługi zdrowotne świadczą publiczne i niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej. Zlokalizowanych jest 16 placówek POZ, z czego 6 w gminie Kozienice. Trzon służby zdrowia na terenie powiatu stanowi Samodzielny Publiczny Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej w Kozienicach.

Na obszarze LGD wzrasta zainteresowanie kulturą fizyczną. Na terenie Powiatu Kozienickiego działają liczne kluby sportowe. Kozienice jako centrum powiatu, dysponują **infrastrukturą sportową** umożliwiającą organizowanie imprez o znaczeniu ogólnopolskim i międzynarodowym. Pieczę nad nimi sprawuje Kozienickie Centrum Rekreacji i Sportu. W skład bazy sportowej wchodzi: hala sportowa, stadion sportowy, ośrodek wypoczynkowy wraz z kortami do gry w tenisa, kryta pływalnia „DELFIN”, boiska do siatkówki plażowej oraz skatepark. W dyspozycji klubów i mieszkańców powiatu są także: boiska szkolne, sale gimnastyczne, boiska „Orliki” czy ośrodek jeździecki. **Ośrodki kultury** funkcjonują w 7 gminach LGD. To w większości obiekty gminne o charakterze samorządowych instytucji kultury, najbardziej rozwinięta jest na terenie gminy Kozienice. Na terenie powiatu kozienickiego prowadzą swoją działalność: Kozienicki Dom Kultury, Kozienickie Centrum Artystyczno-Kulturalne, Muzeum Regionalne w Kozienicach, Muzeum – Centrum Kultury i Tradycji Historycznej na terenie Skansenu Bojowego 1 Armii Wojska Polskiego w Mniszewie, Biblioteka Publiczna Gminy Kozienice wraz z jej filiami, Gminna Biblioteka Publiczna – Centrum Kultury w Magnuszewie, Muzeum Studzianki Pancerne, Izba Historyczna w Sieciechowie, Galeria „Na Piętrze” przy Szkole Podstawowej w Rożnieszewie, Centrum Aktywizacji Społeczności Lokalnej „Cyberia” w Grabowie nad Pilicą.

Ważnym elementem zachowania kultury jest działalność świetlic wiejskich, które są miejscem spotkań mieszkańców oraz organizacji imprez kulturalnych. Część świetlic to obiekty remiz OSP, przy których zlokalizowane są obiekty małej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej: place zabaw dla dzieci oraz siłownie plenerowe. W wielu z tych obiektów swoją siedzibę mają stowarzyszenia, Koła Gospodyń Wiejskich czy Kluby Seniora, które poprzez swoją pracę aktywizują lokalne społeczeństwo. Podmioty te bardzo często borykają się z problemem niewystarczającego wyposażenia oraz złego stanu technicznego obiektów.

Zidentyfikowane potrzeby dotyczyły także:

- wyposażenia istniejących placów zabaw w urządzenia przeznaczone dla dzieci niepełnosprawnych - **Cel szczegółowy I LSR.**

- rozwoju infrastruktury do działalności kulturalnej i okołoturystycznej - **Cel szczegółowy II LSR**

Cel szczegółowy FEM 2021-2027: CS 4vi (Kultura i turystyka - EFRR)

1.2 Gospodarka/przedsiębiorczość na obszarze LSR

Na obszarze LSR do końca 2020 roku działalność gospodarczą prowadziło 4 409 podmiotów gospodarki narodowej wpisanej do rejestru REGON. Od 2017 roku obserwujemy wzrost - przybyło 344 podmioty. Dominuje działalność w sektorze prywatnym, którego udział wynosi 96 % ogólnej liczby podmiotów, z czego 84 % to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Najwięcej podmiotów znajduje się w gminie Kozienice. Najszybciej przedsiębiorstwa powstają w gminach Magnuszew i Grabów nad Pilicą. Natomiast w gminie Gniewoszków od 2017 roku obserwujemy tendencję spadkową (-11 podmiotów).

Tabela 7. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON

Nazwa gminy	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
Garbatka-Letnisko	334	333	347	355
Głowaczów	384	393	416	417
Gniewoszków	258	249	245	250
Grabów nad Pilicą	191	218	231	246
Kozienice	2399	2431	2461	2515
Magnuszew	347	387	426	443
Sieciechów	152	166	178	183
Razem	4065	4177	4304	4409

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Na obszarze oddziaływania LGD „Puszcza Kozienicka” liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy ludności rośnie nieznacznie szybciej, niż w całym województwie. Najszybciej przybywa zarejestrowanych podmiotów w gminach Kozienice oraz Magnuszew. Tendencja spadkowa występuje w gminie Gniewoszków (-8 podmiotów).

Tabela 8. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności

Nazwa gminy	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
Garbatka-Letnisko	655	659	694	736
Głowaczów	530	544	581	612
Gniewoszków	658	635	632	647
Grabów nad Pilicą	487	558	592	606
Kozienice	805	820	836	883
Magnuszew	513	572	632	682
Sieciechów	384	422	458	483
Razem	4032	4210	4425	4649

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Sektor publiczny zdominowany jest przez podmioty użyteczności publicznej: administrację, edukację, opiekę zdrowotną i pomoc społeczną oraz działalność związaną z kulturą, rozrywką i rekreacją. Na obszarze LSR w 2020 roku zarejestrowanych było 3 719 podmiotów gospodarczych prowadzonych przez osoby fizyczne. Najbardziej liczną grupę stanowią podmioty występujące w sektorze budowlanym i przemysłowym oraz w sektorze - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle. Znacząca liczba podmiotów gospodarczych sektora prywatnego wskazuje na dużą aktywność gospodarczą ludności w wieku produkcyjnym. Według klas wielkości najwięcej podmiotów na obszarze LSR to mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 9 pracowników. **Udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników na obszarze LSR w liczbie mieszkańców LSR, według stanu na koniec 2020 roku wynosi: 3,33.**

Tabela 9. Przedsiębiorstwa zatrudniające mniej niż 50 pracowników

Gmina	0 - 9 pracowników	10 - 49 pracowników
Garbatka-Letnisko	337	16
Głowaczów	405	10
Gniewoszków	243	7
Grabów nad Pilicą	239	7
Kozienice	2 398	87
Magnuszew	420	22
Sieciechów	175	7
Razem	4 217	156

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Największymi zakładami pracy na obszarze są ENEA Wytwarzanie Sp. z o.o. oraz ESSELTE Polska. Powiat kozienicki wchodzi w skład Tarnobrzесьkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej EURO-PARK WISŁOSAN.

Przedsiębiorczość społeczna

Przedsiębiorstwa społeczne działają pod postacią różnych form prawnych: spółdzielni socjalnych, stowarzyszeń, fundacji, spółek non-profit. Na obszarze LSR w 2020 roku było zarejestrowanych 17 fundacji oraz 169 stowarzyszeń i organizacji społecznych.

Od czerwca 2020 roku w Kozienicach działa jedyna na obszarze spółdzielnia socjalna "Przystanek Kozienice", której celem jest aktywizacja zawodowa osób z niepełnosprawnościami lub długotrwale bezrobotnych. W ramach swoich działań spółdzielnia prowadzi "Kawiarnię Kulturalną" w kozienickim Centrum Kulturalno - Artystycznym, organizuje różnego rodzaju wydarzenia i cateringi oraz zajmuje się organizacją wycieczek i obsługą ruchu turystycznego. W dniu 20.05.2019 roku Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Puszcza Kozienicka" wraz z Powiatem Kozienickim, Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Kozienicach, Powiatowym Urzędem Pracy w Kozienicach, Gminą Kozienice, Stowarzyszeniem na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i Ich Rodzin „Sami Sobie”, Gminą Garbatka-Letnisko, Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Garbatce-Letnisku podpisało porozumienia o utworzeniu partnerstwa „Na rzecz wsparcia i rozwoju ekonomii społecznej w powiecie kozienickim”.

Aktywność gospodarcza na obszarze LSR jest zróżnicowana. Brakuje dużych podmiotów gospodarczych, które tworzyłyby miejsca pracy. Jednak zjawiskiem pozytywnym jest stały wzrost prywatnych inicjatyw, co oznacza rozwój lokalnej przedsiębiorczości. Lokalna Grupa Działania "Puszcza Kozienicka" powinna systematycznie wspierać lokalną przedsiębiorczość, która wykorzystuje lokalne zasoby i lokalny potencjał ludzki. Konsultacje z mieszkańcami pokazały, że kluczowe dla rozwoju obszaru będą branże usług, handlu, edukacji oraz przemysł czasu wolnego. Na obszarze LSR istnieje duże zapotrzebowanie na usługi świadczone dla ludności, w tym: opiekuńcze i zdrowotne, edukacyjne, usługi dla dzieci, młodzieży oraz osób starszych, usługi związane z ofertą czasu wolnego, turystyką oraz z zakresu komunikacji. Mieszkańcy obszaru wskazywali także na potrzebę dostępu do usług w sposób mobilny oraz ze względu na dominujące walory przyrodnicze i krajobrazowe obszaru wsparcia dla rozwoju odnawialnych źródeł energii i innych działań proekologicznych w działalności gospodarczej. W związku z rolniczym charakterem obszaru zidentyfikowano także potencjał do tworzenia gospodarstw agroturystycznych. Dofinansowania dla przedsiębiorców tworzących i rozwijających działalność gospodarczą to doskonały instrument do tworzenia nowych miejsc pracy i walki z bezrobociem. Takim działaniom przypisane zostały: **Cel szczegółowy I LSR oraz Cel szczegółowy III LSR.**

Dochód podatkowy na obszarze LSR

Podejmowane przez samorządy zadania służą zarówno bieżącemu funkcjonowaniu, jak i realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych, bez których nie może dokonywać się rozwój jednostki terytorialnej.

Na obszarze działania LGD „Puszcza Kozienicka” w okresie 2017 - 2020 widoczny jest znaczący wzrost dochodów w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Związane jest to między innymi ze wsparciem finansowym ze strony Unii Europejskiej. Wzrost dochodów budżetu gmin pozwolił na poprawę sytuacji w zakresie realizacji wydatków bieżących gmin oraz na dynamizację procesów rozwojowych. Wzrosły wydatki na 1 mieszkańca w złotych o ponad 20%. Nominalnie najwięcej na mieszkańca przeznacza gmina Kozienice. Na drugim końcu skali, z najmniejszymi wydatkami, jest gmina Gniewoszków.

Tabela 10. Dochody i wydatki budżetu gmin na 1 mieszkańca

Gmina	Dochód ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca (zł)		Wydatki ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca (zł)	
	2017	2020	2017	2020
Garbatka - Letnisko	3 950,99	5 411,49	4 007,13	5 451,30
Głowaczów	4 718,17	5 370,45	4 891,04	5 191,64
Gniewoszków	4 081,31	5 108,68	3 930,94	4 578,48
Grabów nad Pilicą	4 495,88	5 566,59	4 452,4	5 725
Kozienice	5 027,46	7 370,03	5 635,13	6 767,96
Magnuszew	4 801,71	5 895,17	4 435,13	6 078,62
Sieciechów	3 852,19	5 078,83	3 854,67	4 621,96

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Dochód podatkowy na jednego mieszkańca na obszarze LSR określa wskaźnik G, który oblicza się dzieląc sumę dochodów podatkowych przez liczbę mieszkańców. Średnia arytmetyczna wskaźnika G gmin objętych obszarem LSR według stanu na koniec 2020 roku wynosi: 2,49.

Tabela 11. Dochody podatkowe gmin na 1 mieszkańca na obszarze LSR (wskaźnik G)

Gmina	Wskaźnik G - 2020 r.
Garbatka - Letnisko	1 627,41
Głowaczów	1 063,68
Gniewoszków	918,34
Grabów nad Pilicą	1 113,66
Kozienice	3 478,28
Magnuszew	1 136,02
Sieciechów	1 207,59
Średnia dla gmin LGD	1 506,42

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów

1.3 Rynek pracy

Na terenie powiatu kozienickiego 36% ogółu pracujących znajduje zatrudnienie w sektorze przemysł i budownictwo. Na kolejnych miejscach plasuje się sektor rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa (28%) oraz usługi (27%). W latach 2017-2020 na obszarze LGD zmalała liczba osób pracujących oraz liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych. W 2020 roku zatrudnionych było 10 048 osób (według danych GUS na dzień 31.12.2020 roku), w tym 4654 kobiet. Natomiast bezrobotnych zarejestrowanych 2583 osoby – w tym 1406 kobiet i 1177 mężczyzn. Należy jednocześnie pamiętać, że w rolniczych regionach liczba osób faktycznie pozostających bez pracy jest powiększana przez tzw. bezrobocie ukryte. Najwięcej bezrobotnych (w %) ubyto w gminie Kozienice i w gminie Garbatka-Letnisko, a najmniej w gminie Gniewoszków. Natomiast w gminie Magnuszew wskaźnik odnośnie 2017 roku jest ten sam. Spadek liczby bezrobotnych jest nieznacznie słabszy niż w województwie mazowieckim.

Tabela 12. Rynek pracy na obszarze LSR

Gmina	Pracujący				Bezrobotni zarejestrowani			
	ogółem		kobiety		ogółem		kobiety	
	2017	2020	2017	2020	2017	2020	2017	2020
Garbatka - Letnisko	806	741	318	310	343	299	168	156
Głowaczów	409	352	244	228	384	347	196	177
Gniewoszków	159	178	126	147	169	167	92	82
Grabów nad Pilicą	367	412	170	202	173	154	67	68
Kozienice	8270	7653	3511	3306	1276	1213	720	715
Magnuszew	523	501	321	314	248	248	119	126
Sieciechów	231	211	159	147	170	155	85	82
Razem	10 765	10 048	4849	4654	2763	2583	1447	1406

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W przedziale lat 2017-2019 stopa bezrobocia liczona jako wskaźnik procentowy liczby bezrobotnych do zawodowo czynnych stale malała (2017r. - 11,3%, 2018r. – 10,9%, 2019 - 10,0%). Natomiast według szacunku GUS na koniec grudnia 2020 r. stopa bezrobocia ponownie wzrosła do 10,9 %, co przewyższa wskaźnik województwa mazowieckiego – 5,2%. W porównaniu z sąsiadującymi powiatami, wskaźnik bezrobocia na obszarze objętym projektem należy do średnich, wyższe bezrobocie ma powiat radomski 17,6 % i zwolenński 11,9 %, niższe natomiast białobrzeski 8,6% i lipski 10,6 % (dane GUS 31.XII. 2020r.)

Tabela 13. Stopa bezrobocia na obszarze LSR

Gmina	Stopa bezrobocia - udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)			
	ogółem		kobiety	
	2017	2020	2017	2020
Garbatka - Letnisko	11,0	10,6	12,0	12,5
Głowaczów	8,4	8,6	10,0	10,0
Gniewoszów	7,1	7,5	8,4	8,2
Grabów nad Pilicą	7,2	6,4	6,4	6,5
Kozienice	7,1	7,5	8,8	9,7
Magnuszew	5,9	6,5	6,4	7,4
Sieciechów	6,9	6,8	7,5	7,9
Średnio obszar LGD	7,7	7,7	8,5	8,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W strukturze lokalnego bezrobocia dominują osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (730 osób) oraz gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym (671 osób). Wśród bezrobotnych największy odsetek stanowią osoby w wieku 45 i więcej (34,2%). Na drugim miejscu są osoby z grupy wiekowej 25 - 34 (28,4%). Udział osób pozostających bez pracy dłużej niż 1rok w liczbie bezrobotnych zarejestrowanych w 2020 roku wyniósł 56,6%. Udział osób w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem wynosi 24,2% i jest wyższy dla obszaru LGD niż dla Mazowsza (21,5%) oraz dla powiatów ościennych: zwoleński (21,5%), radomski (19,0%), białobrzeski (20,1%), grójecki (22,3%), garwoliński (19,4%).

Udział liczby bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LSR w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze LSR według stanu na koniec 2020 roku wynosi: 4,02. Udział liczby osób w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LSR w liczbie mieszkańców obszaru objętego LSR według stanu na koniec 2020 roku wynosi: 5,09. Czynnikiem wpływającym na poziom bezrobocia może być niewystarczająca liczba miejsc pracy, niskie zainteresowanie podnoszeniem własnych kwalifikacji oraz wykluczenie komunikacyjne, które utrudnia dotarcie do pracy. Widoczne jest zjawisko emigracji specjalistów oraz ludzi młodych w poszukiwaniu pracy w większych miastach.

Charakterystyka grup pozostających poza rynkiem zawodowym:

Osoby nieaktywne (bierne) zawodowo to te, które pozostają poza rynkiem pracy. Z definicji nie poszukują pracy i w ogóle się na tym rynku nie znajdują. W ramach tej zbiorowości znajdują się zarówno osoby, które jeszcze nie weszły na rynek pracy, osoby, które już definitywnie z rynku pracy odeszły albo nigdy na rynek pracy nie trafią, ale też osoby, które weszły na rynek pracy, potem częściowo się zdezaktywizowały i po przerwie na ten rynek pracy zechcą powrócić. Najczęstszymi powodami bierności zawodowej jest edukacja czy zdobywanie kwalifikacji, choroba lub niepełnosprawność, opieka nad członkiem rodziny oraz przejście na emeryturę. Należy zatem zaznaczyć, że te grupy charakteryzują się całkowicie odmiennymi potrzebami i sytuacją zawodową.

Na obszarze LSR grupami pozostającymi poza rykiem zawodowym są:

- **kobiety** - zapewniają opiekę członkom rodziny (dzieciom, osobom starszym, osobom z niepełnosprawnościami) z tego powodu nie pracują
- **niepełnosprawni - osoby podlegające wykluczeniu zawodowemu** – z powodu niedostatków kapitału ludzkiego lub niepełnosprawności
- **długotrwale bezrobotni, w tym bezrobotni zamieszkali na wsi** - osoby, które cechuje brak wiary w swoje możliwości, niechęć do zmian i podnoszenia kwalifikacji
- **osoby do 25 roku życia** - dzieci i młodzież szkolna
- **osoby z grupy wiekowej 25 - 34** - wykształceni młodzi ludzie, którzy napotykają trudności w znalezieniu pracy zgodnej z własnym wykształceniem, z drugiej strony zaś osoby z niskim poziomem kwalifikacji, które przerwały edukację.
- **osoby z grupy wiekowej 45 lat i więcej** - osoby, które utraciły pracę, napotykające się z koniecznością przekwalifikowywania się do wykonywania zawodów w dojrzałym okresie życia.
- **emeryci, renciści**

Podejmowanie działań prowadzących do utworzenia nowych miejsc pracy oraz rozwijanie branż pozarolniczych może pomóc w minimalizowaniu ryzyka wystąpienia lub nasilenia się bezrobocia. Należy również podjąć działania zachęcające osoby bezrobotne do podnoszenia swoich kwalifikacji oraz potencjalnych przedsiębiorców do

lokowania swoich siedzib na obszarze LSR, co wpłynie nie tylko na rozwój obszaru, ale również na poprawę jakości życia mieszkańców. Ma to swoje odzwierciedlenie w celach oraz przedsięwzięciach LSR: **Cel szczegółowy I LSR oraz Cel szczegółowy III LSR.**

Cel szczegółowy FEM 2021-2027: CS 4h (Włączenie społeczne - EFS), CS 4g (Edukacja - EFS)

1.4 Działalność sektora społecznego na obszarze LSR

Aktywność społeczna na obszarze LGD objawia się przede wszystkim w działalności różnorodnych organizacji pozarządowych. Zaliczamy do nich m.in.: Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne, stowarzyszenia a także lokalne oddziały ogólnopolskich stowarzyszeń. Dodatkowo na obszarze występują grupy nieformalne i pasjonackie - grupy artystyczne, koła, kluby, takie jak: Grupa Twórcza „Vena” i Grupa Poetycka „Erato”, Klub Miłośników Robótek Ręcznych „Niteczka”.

Ważną rolę odgrywają również twórcy indywidualni - często będący członkami różnych grup i stowarzyszeń, lecz nierzadko pracujących i działających na rzecz dziedzictwa kulturowego powiatu kozienickiego samodzielnie. Zakres działania organizacji pozarządowych funkcjonujących w gminach jest podobny. Skupiają się na tematyce dotyczącej krzewienia kultury, sportu, integracji i aktywizacji społecznej w tym współpracy z seniorami i młodzieżą. Występują też organizacje miłośników danego terenu oraz pracujące nad rozwojem gminy/wsi czy rolnictwa. Organizacje te stanowią główne ośrodki życia kulturalnego oraz społecznego w danej miejscowości. Ich aktywność powoduje, że mieszkańcy chętniej angażują się w życie lokalnej społeczności. Niestety bardzo często napotykają na swojej drodze bariery w postaci braku funduszy, które są niezbędne do ich funkcjonowania oraz realizowania różnorodnych projektów na rzecz lokalnej społeczności.

Tabela 14. Organizacje pozarządowe obszaru Stowarzyszenia LGD "Puszcza Kozienicka"

Nazwa Gminy	Stowarzyszenia zarejestrowane w KRS	Stowarzyszenia Zwyczajne	Koła Gospodyń Wiejskich	Ochotnicze Straże Pożarne	Lokalne oddziały ogólnopolskich organizacji i stowarzyszeń	Stowarzyszenia kultury fizycznej i uczniowskie kluby sportowe
Garbatka - Letnisko	5	3	1	4	-	3
Głowaczów	7	1	7	8	1	4
Gniewoszków	2	1	3	3	1	3
Grabów nad Pilicą	2	4	2	5	1	1
Kozienice	25	5	7	10	14	21
Magnuszew	3	3	7	6	-	2
Sieciechów	2	-	2	5	1	2
Razem obszar LGD	46	17	29	41	18	36

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: ARiMR, Starostwo Powiatowe w Kozienicach, Komenda Powiatowa PSP w Kozienicach

Tabela 15. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

Nazwa gminy	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
Garbatka-Letnisko	29	32	32	35
Głowaczów	29	29	31	32
Gniewoszków	28	23	23	23
Grabów nad Pilicą	33	31	36	39
Kozienice	34	31	32	33
Magnuszew	21	22	27	29
Sieciechów	20	15	21	21
Średnio LGD	28	26	29	30

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Zwiększenie się liczby organizacji pozarządowych miało miejsce w okresie realizacji LSR 2014-2020 i było wynikiem m.in. działalności aktywizacyjnej prowadzonej przez LGD oraz programów umożliwiających pozyskiwanie funduszy zewnętrznych. W mijającej perspektywie finansowej PROW organizacje pozarządowe były wnioskodawcami 53 projektów. Ponadto LGD "Puszcza Kozienicka" w ramach m.in. poddziałania Aktywizacja skierowało do grup nieformalnych wiele inicjatyw mających na celu integrację i aktywizację tych grup społecznych. Świadczy to o ogromnej aktywności organizacji pozarządowych na obszarze LSR.

Z przeprowadzonych na obszarze LSR konsultacji społecznych z organizacjami pozarządowymi oraz na podstawie wypełnionych przez nich ankiet wynika, że potrzebują wsparcia w zakresie: edukacji praktycznej w formie szkoleń, warsztatów, konferencji, kursów itp.; promocji "małych ojczyzn" (publikacje, tablice informacyjne); infrastruktury rekreacyjnej, sportowej i kulturalnej; rozwoju bazy do działalności społecznej (w tym poprzez: pomoc w wyposażeniu i remoncie świetlicy wiejskiej); wsparcia dla seniorów; aktywizacji lokalnych społeczności (w tym poprzez: pomoc w organizacji imprez, plenerów, wizyt studyjnych itp.), doposażenia w sprzęt oraz w stroje regionalne. Lokalna Strategia Rozwoju przewiduje działania, które pozwolą na dalsze kształtowanie i wzmacnianie postaw obywatelskich. Potrzeby w tym zakresie zostaną zaspokojone w ramach działań aktywizacyjnych oraz poprzez finansowanie w postaci grantów, które umożliwią większe zaangażowanie organizacji sformalizowanych jak i grup nieformalnych do tworzenia lokalnych inicjatyw, angażujących społeczność lokalną, niwelując postawę roszczeniową i bierność mieszkańców obszaru, co będzie prowadzić do integracji społeczeństwa. Mają temu służyć następujące cele: **Cel szczegółowy I LSR, Cel szczegółowy II LSR, Cel szczegółowy III LSR.**

1.5 Problemy społeczne na obszarze LSR

Na obszarze LSR liczba beneficjentów pomocy społecznej stale się zmniejsza. W 2020 roku wyniosła 3 062 osoby. W porównaniu z 2017 rokiem odnotowano spadek o 1453 osoby. W sumie ze wsparcia pomocy społecznej korzysta około 5,9% mieszkańców gmin wchodzących w skład powiatu kozienickiego. Największe natężenie obserwujemy w gminie Kozienice oraz w gminie Magnuszew. Najmniejsze w gminie Grabów nad Pilicą.

Tabela 16. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej według gmin (osoba)

Gmina	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
Garbatka-Letnisko	364	323	279	210
Głowaczów	553	483	371	281
Gniewoszów	373	330	333	315
Grabów nad Pilicą	149	161	151	135
Kozienice	1468	1433	1330	1135
Magnuszew	1364	1215	996	785
Sieciechów	244	201	230	201
Razem obszar LGD	4515	4146	3690	3 062

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 17. Udział osób korzystających ze świadczeń społecznych w ludności ogółem (%)

Gmina	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
Garbatka-Letnisko	7,1	6,4	5,5	4,4
Głowaczów	7,6	6,7	5,1	4,1
Gniewoszów	9,5	8,4	8,5	8,1
Grabów nad Pilicą	3,8	4,1	3,9	3,3
Kozienice	4,9	4,8	4,5	4,0
Magnuszew	20,1	18	14,8	12,1
Sieciechów	6,1	5,1	5,9	5,3
Średnio obszar LGD	8,4	7,6	6,9	5,9

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 18. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego i ekonomicznego grup wieku

	Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym	Liczba osób w wieku produkcyjnym	Liczba osób w wieku poprodukcyjnym
	1 030	1 618	414
Razem	3 062		

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Najczęstszym powodem przyznawania pomocy społecznej na obszarze objętym LSR jest **ubóstwo**. Z tego powodu w roku 2020 udzielono wsparcia 875 rodzin. Na przestrzeni lat 2017-2020 obserwujemy zmniejszanie się liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej ze względu na problem ubóstwa o ponad 45% (2017 rok - 1270 rodzin). Kolejnym powodem udzielania pomocy społecznej w Powiecie Kozienickim jest **bezrobocie**. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej ze względu na ten problem w 2020 roku wyniosła 516. W stosunku do roku 2017 liczba osób potrzebujących wsparcia z powodu bezrobocia zmniejszyła się o ponad 38 %. Niewątpliwie zjawisko ubóstwa jest ściśle skorelowane z problemem bezrobocia, co dodatkowo generuje emigrację zarobkową mieszkańców powiatu. Po problemie ubóstwa i bezrobocia najczęstszymi powodami korzystania z pomocy społecznej jest **niepełnosprawność**. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej ze względu na ten problem w 2020 roku wyniosła 506. Czynniki, które w największym stopniu przyczyniły się do poprawy sytuacji materialnej gospodarstw domowych oraz spadku zasięgu ubóstwa w ostatnich latach były: wzrost wynagrodzeń, spadek bezrobocia, a w przypadku rodzin z dziećmi świadczenia wychowawcze. Mimo szybkiego spadku liczby osób najbardziej potrzebujących nadal na obszarze oddziaływania LGD jest relatywnie więcej beneficjentów pomocy społecznej, niż w całym województwie. **Udział liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na obszarze LSR w liczbie mieszkańców obszaru objętego LSR według stanu na koniec 2020 roku wyniósł: 4,29.**

Na obszarze LSR widoczny jest także postępujący **proces starzenia się społeczeństwa**. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi w 2020 roku wyniósł 31 %. Widoczna jest szybsza dynamika wzrostu wskaźnika obciążenia demograficznego dla obszaru LGD niż dla Mazowsza. Problem ten ma wiele konsekwencji, w tym konsekwencje ekonomiczne, konsekwencje społeczne: wykluczenie społeczne osób starszych, czy konsekwencje przestrzenne: konieczność dostosowania przestrzeni do potrzeb osób starszych oraz powstawanie w przestrzeni miejsc przeznaczonych dla osób starszych. Powoduje też wzrost zapotrzebowania na opiekę zdrowotną i pozostałe usługi opiekuńcze w postaci domów spokojnej starości czy domów dziennego pobytu. Istotną kwestią okazuje się umożliwienie osobom starszym aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Pomoc społeczna na poziomie powiatu jest realizowana przez miejsko-gminny i gminne ośrodki pomocy społecznej oraz Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. Na terenie powiatu swoje miejsce zajmują również Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna, Dom Pomocy Społecznej dla Dorosłych, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy, Placówka Socjalizacyjna „Panda”, Dzienny Dom Seniora oraz Hospicjum oraz Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Znaczącą rolę pomocową i wspierającą w realizacji zadań z zakresu opieki społecznej podejmują, niektóre organizacje i stowarzyszenia działające na terenie powiatu m.in.: Klub Abstynentów Wzajemnej Pomocy „Cisza” w Kozienicach, Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i ich Rodzin „Sami Sobie”, Stowarzyszenie Bezrobotnych „Róbmy Swoje”, Warsztat Terapii Zajęciowej – placówka wykonująca rehabilitację społeczną i zawodową osób niepełnosprawnych. Skutkiem działań pomocy społecznej powinno być eliminowanie wykluczenia społecznego oraz usamodzielnianie się jej beneficjentów. W sieci pomocy społecznej istotne miejsce zajmuje Centrum Usług Społecznych w Kozienicach, które jest miejscem integracji i koordynacji usług społecznych dla mieszkańców. W ramach centrum funkcjonują placówki wsparcia dziennego - 4 świetlice środowiskowa dla dzieci na terenach wiejskich, placówka podwórkowa, Dzienny Dom Seniora, Klub Seniora, Centrum realizuje różnorodne programy społeczne m.in.: Wspieraj seniora, Kozienicka złota rączka, teleopieka dla seniora, opieka wytchnieniowa, asystent osoby niepełnosprawnej, "Karta Dużej rodziny", "Posiłek w szkole i w domu".

Zagrożenie trwałą marginalizacją na obszarze LSR

Na obszarze LSR występuje jedna gmina zagrożona trwałą marginalizacją - gmina Gniewoszków (na podstawie zaktualizowanej listy gmin zagrożonych trwałą marginalizacją programowanie 2021 - 2027). Obszar ten charakteryzuje się nieefektywną gospodarką i niekorzystnymi warunkami na rynku pracy. Ponadto, na analizowanym terenie zauważalne są narastające problemy demograficzne oraz niska dostępność podstawowej infrastruktury. Niewątpliwym atutem przedmiotowego obszaru jest natomiast atrakcyjność środowiska przyrodniczego, co stanowi wysoki potencjał turystyczny regionu. Aby zapewnić zrównoważony

rozwój wszystkich ośrodków, zarówno miejskich, jak i wiejskich, niezbędne jest wspieranie obszarów szczególnie problemowych.

Konsultacje społeczne z przedstawicielami instytucji z terenu powiatu kozienickiego reprezentującymi sektor usług społecznych (Centrum Usług Społecznych w Kozienicach, Centrum Pomocy Rodzinie w Kozienicach, Warsztat Terapii Zajęciowej, Ognisko Pracy Pozaszkolnej „Ogród Jordanowski”, Środowiskowy Dom Samopomocy w Nowej Wsi, Placówka Socjalizacyjna „Panda”, GOPS Głowaczów, Specjalny Ośrodek Szkolno -Wychowawczy w Opactwie) pokazały, że potrzebują wsparcia w zakresie: edukacji praktycznej w formie szkoleń, warsztatów, kursów, w tym podnoszenia kompetencji kadry prowadzącej zajęcia; wsparcia środowiska seniorów, osób bezrobotnych, dzieci i młodzieży zwłaszcza z rodzin dysfunkcyjnych, rodziców dzieci niepełnosprawnych; doposażenia, w tym w sprzęt, pomoce edukacyjne dla dzieci z niepełnosprawnościami umysłowymi; rozwoju usług społecznych - w tym usługi opiekuńcze, asystenckie, aktywnej integracji - o charakterze społecznym, zawodowym, edukacyjnym, zdrowotnym; wspierania rodziny i pieczy zastępczej; tworzenia nowych i rozszerzania działalności istniejących podmiotów integracji społecznej.

Z przedstawionej charakterystyki wynika, że celem nadrzędnym LSR powinno być wspieranie grup osób w niekorzystnej sytuacji, likwidacja bezrobocia, ekonomiczny rozwój obszaru, a co za tym idzie walka z ubóstwem. LSR przewiduje wsparcie grup osób w niekorzystnej sytuacji: **Cel szczegółowy I LSR, Cel szczegółowy III LSR. Cel szczegółowy FEM 2021-2027:** CS 4g (Edukacja - EFS), CS 4h, CS 4k, CS4l (Włączenie społeczne - EFS).

1.6 Zasada równości szans i niedyskryminacji

Zasada równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami lub ludzi młodych oraz zasada równości kobiet i mężczyzn to przede wszystkim stwarzanie dla różnych grup społecznych takich samych warunków, praw i obowiązków, a także promowanie równego dostępu do zasobów (np. środków finansowych, usług publicznych, szans rozwoju, udziału w projektach) i pełnego uczestnictwa we wszystkich dziedzinach życia. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Puszcza Kozienicka" prowadzi politykę równości szans, niedyskryminacji oraz inkluzywności. W każdym z organów stowarzyszenia, zarówno w Zarządzie, w Radzie oraz w Komisji Rewizyjnej znajdują się kobiety, mężczyźni oraz seniorzy. W zarządzie LGD zasiadają osoby reprezentujące sektor społeczny, gospodarczy oraz publiczny. Na każdym etapie realizacji LSR LGD umożliwia wszystkim osobom-bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, miejsce zamieszkania, rasę lub pochodzenie etniczne, wyznawaną religię lub światopogląd, orientację seksualną-sprawiedliwego, pełnego uczestnictwa we wszystkich działaniach organizowanych przez LGD na jednakowych zasadach. Ponadto LGD stosuje zróżnicowanie środków przekazu i kanałów komunikacji tak, aby dotrzeć do jak najszerszego grona odbiorców i odbiorczyń. Dodatkowo LGD "Puszcza Kozienicka" w ramach oceny operacji wprowadzi kryterium punktowe dotyczące projektów przyczyniających się do zatrudnienia osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji określonych w LSR. Działania skierowane do grupy osób w niekorzystnej sytuacji mają odzwierciedlenie w LSR: **Cel szczegółowy I LSR, Cel szczegółowy III LSR. Cel szczegółowy FEM 2021-2027:** CS 4g (Edukacja - EFS), CS 4h (Włączenie społeczne - EFS).

1.7 Dziedzictwo kulturowe i zabytki

Obszar LGD "Puszcza Kozienicka", to obszar mający historię i dziedzictwo kulturowe związane z zabytkami i przyrodą Puszczy Kozienickiej, terenem wiejskim, z pracą w lesie, pracą rolniczą i ze wszystkimi zawodami związanymi z tym, co daje las albo ziemia.

Dziedzictwo kulturowe materialne

Zabytki nieruchome

Dziedzictwo kulturowe materialne to przede wszystkim dzieła architektury i budownictwa sakralnego: zabytkowe kościoły, kaplice oraz zespół kościelno-klasztorny w Opactwie, pozostałość po klasztorze benedyktynów sieciechowskich, który znajduje się na Szlaku Księżąt Mazowieckich. Dzieła architektury i budownictwa świeckiego reprezentują: budownictwo miejskie, wiejskie i willowe, zespoły pałacowo-dworskie i parki, zabytkowe obiekty użyteczności publicznej, dawne spichlerze, zajazdy, budownictwo fortyfikacyjne, w tym fragmenty fortów, należących do systemu obronnego twierdzy Dęblin. Szczególnymi obszarami ze względu na pamięć historyczną, są również liczne pomniki, cmentarze wojenne upamiętniające poległych w bitwach żołnierzy, partyzantów i ludność cywilną. Cmentarz choleryczny oraz cmentarz żydowski. W Mniszewie znajduje się jedyna na obszarze wioska tematyczna - Skansen Bojowy I Armii Wojska Polskiego upamiętniający walki o przyczółek warecko- magnuszewski w 1945 roku. Ciekawymi miejscami, które prezentują kulturę regionu oprócz Muzeum Regionalnego im. prof. Tomasza Mikockiego w Kozienicach są działające na obszarze LSR: Izba historyczno – regionalna - prywatne muzeum, w którym znajdują się eksponaty związane z gospodarką rolną, rzemiosłem, kulturą, ludową obrzędowością oraz działalnością ludności podczas II wojny światowej, Izba twórcza plecionkarstwo rekonstrukcyjne Grzegorza Gordata - dyplomowanego mistrza w zawodzie koszykarz – plecionkarz

oraz Pszczelarska Zagroda Edukacyjna Ryszarda Szewczyka. Ważnym elementem struktury kulturowej są obiekty architektury i budownictwa. W rejestrze zabytków prowadzonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków znajduje się 46 obiektów, które są rozproszone po całym obszarze powiatu.

Zabytki ruchome

Największe zasoby zabytków ruchomych znajdują się Muzeum Regionalnym im. prof. Tomasza Mikockiego w Kozienicach. Zbiory zawierają eksponaty etnograficzne związane z zawodami wykonywanymi w regionie, zbiory sztuki ludowej, zbiory historyczne związane z regionem m.in. dokumenty archiwalne, fotografie, widokówki, obrazy, wytwory rzemiosła artystycznego, militaria. Znacząca ilość zabytków ruchomych stanowi wyposażenie obiektów sakralnych m.in.: chrzcielnice, tablice nagrobne, płaskorzeźby. Nieodłącznym elementem krajobrazu powiatu są kapliczki i krzyże przydrożne.

Dziedzictwo kulturowe niematerialne

Tradycyjna kultura Ziemi Kozienickiej była kulturą wiejską, ludową. Decydujący wpływ na rozwój sztuki ludowej miała Puszcza Kozienicka. Las oddziaływał na życie mieszkańców osad puszczańskich, którzy korzystali z zasobów surowcowych lasu w tworzeniu określonych dóbr materialnych. Należy też nadmienić, że Ziemia Kozienicka była regionem, w którym dbano o zachowanie oraz kontynuację tradycji rękodzielniczych obszaru. Dlatego do dziś wysoka tożsamość obszaru LGD przejawia się także między innymi dużą liczbą twórców ludowych, którzy reprezentują wszystkie gminy naszego obszaru oraz różnorodne kierunki w sztuce takie jak: haft, koronkarstwo, malarstwo na szkło, malarstwo na płótnie, rzeźba, kowalstwo, czy wikliniarstwo. Wykonane przez nich przedmioty prezentowane są na licznych wystawach i kiermaszach. Wieloletnią historię ma także funkcjonująca na terenie miasta Kozienice - Państwowa Stadnina Koni (utworzona w 1924 roku). W stadninie hodowane są konie pełnej krwi angielskiej przeznaczone do wyścigów konnych. Dziedzictwo kulturowe niematerialne to także pielęgnowanie lokalnych obrzędów, tradycji i historii. Na obszarze LSR działa 9 stowarzyszeń patriotyczno-historycznych i rekonstrukcji historycznych, które czynnie biorą udział w organizowaniu uroczystości patriotycznych oraz rekonstrukcji historycznych. W każdej z gmin powiatu kozienickiego występuje Koło Gospodyń Wiejskich. Łącznie na obszarze LSR działa 27 Kół Gospodyń Wiejskich oraz 3 stowarzyszenia "gotujące". Organizacje te skoncentrowane są na kultywowaniu tradycji kulinarnych obszaru.

W trakcie prowadzonej diagnozy obszaru pojawiła się potrzeba dalszego inwestowania w lokalne dziedzictwo poprzez doposażenie KGW i stowarzyszeń w stroje regionalne oraz wyposażenie, jak również stworzenie dla mieszkańców obszaru i organizacji oferty edukacyjnej z zakresu dziedzictwa kulturowego, historycznego i kulinarnego. Ma to swoje odzwierciedlenie w celach : **Cel szczegółowy II LSR.**

Oferta kulturalna

Na obszarze LSR istnieje szeroka oferta kulturalna dla wszystkich grup społecznych. Najwięcej wydarzeń organizowanych jest w gminie Kozienice, gdzie działa: Ognisko Pracy Pozaszkolnej „Ogród Jordanowski”, Biblioteka Publiczna Gminy Kozienice im. ks. Franciszka Siarczyńskiego, Muzeum Regionalne w Kozienicach im. prof. Tomasza Mikockiego. Szeroką ofertę zajęć posiada Kozienicki Dom Kultury im. Bogusława Klimczuka, który organizuje szereg wydarzeń kulturalnych, edukacyjnych oraz rozrywkowych dla lokalnych społeczności. W KDK funkcjonuje Klub Wolontariatu „Skrzydła”, Grupa Twórcza „Vena” oraz Grupa Poetycka „Erato”. Działa tu również kino oraz Uniwersytet Trzeciego Wieku. Gorzej sytuacja przedstawia się w gminach wiejskich, gdzie głównym promotorem wydarzeń kulturalnych są gminne biblioteki publiczne.

Konsultacje społeczne pokazały, że nadal na obszarze LSR istnieje zapotrzebowanie na ofertę kulturalną, zwłaszcza w gminach wiejskich. Lokalna Strategia Rozwoju przewiduje działania, które pozwolą na dalsze tworzenie i rozwój oferty kulturalnej i artystycznej, aby ta mogła odpowiedzieć na realne potrzeby mieszkańców - **Cel szczegółowy II LSR.**

1.8 Obszary atrakcyjne turystycznie i ich potencjał dla rozwoju turystyki

Powiat Kozienicki posiada wspaniałe walory krajobrazowo-przyrodnicze, bogatą historię i kulturę oraz korzystne położenie komunikacyjne, co powoduje, że posiada ogromny potencjał dla rozwoju turystyki.

Walory przyrodnicze obszaru

Walory krajobrazowe omawianego terenu należy uznać za bardzo wysokie. Ważnym elementem systemu przyrodniczego są lasy. Powierzchnia lasów wynosi 27 439 ha, co stanowi 30 % powierzchni obszaru objętego LSR. Większość terenów leśnych należy do Puszczy Kozienickiej. Część do kompleksu Puszczy Stromeckiej. Powierzchnia terenów chronionych stanowi prawie 12% powierzchni powiatu. Na terenie powiatu znajduje się

Kozienicki Park Krajobrazowy, obszary Natura 2000, 5 rezerwatów oraz 102 pomniki przyrody. Poza tym niektóre obszary należą do krajowej sieci ekologicznej ECONET- Polska i CORINE- biotopes.

Tabela 19. Formy ochrony przyrody na obszarze LSR

Nazwa	Forma ochrony	Położenie
Ostoja Kozienicka	obszar natura 2000	Gminy: Gniewoszków, Głowaczów, Garbatka-Letnisko, Sieciechów, Kozienice
Dolina Środkowej Wisły	obszar natura 2000	Gminy: Gniewoszków, Sieciechów, Magnuszew, Kozienice
Dolina Pilicy	obszar natura 2000	Gminy: Grabów nad Pilicą, Magnuszew
Łękawica	obszar natura 2000	Gminy: Grabów nad Pilicą, Magnuszew
Puszcza Kozienicka	obszar natura 2000	Gminy: Głowaczów, Garbatka-Letnisko, Sieciechów, Kozienice
Dolina Dolnej Pilicy	obszar natura 2000	Gminy: Grabów nad Pilicą, Magnuszew
Dolina rzeki Pilicy i Drzewiczki	obszar chronionego krajobrazu	Gminy: Grabów nad Pilicą, Magnuszew
Kozienicki Park Krajobrazowy	park krajobrazowy	Gminy: Głowaczów, Garbatka-Letnisko, Kozienice
Dęby Biesiadne im. Mariana Pulkowskiego	rezerwat przyrody leśny	Gminy: Głowaczów
Guć	rezerwat przyrody leśny	Gminy: Kozienice
Krępiec	rezerwat przyrody leśny	Gminy: Garbatka-Letnisko, Kozienice
Olszyny	rezerwat przyrody leśny	Gminy: Magnuszew (wiejska)
Zagożdżon	rezerwat przyrody leśny	Gminy: Kozienice

Źródło: Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody, <https://geoserwis.gdos.gov.pl>

Kozienicki Park Krajobrazowy wraz z otuliną, kompleksami leśnymi, rezerwatami oraz unikatową przyrodą zapewnia znakomite warunki do uprawiania pieszej i rowerowej turystyki dla mieszkańców obszaru jak i turystów z Radomia czy Warszawy. Obecnie łączna długość dziewięciu pieszych szlaków wynosi 186 km. Sieć szlaków rowerowych wynosi 355 km, niestety brakuje jej oznakowania. Barię tę należałoby niwelować na obszarze wszystkich gmin, członków LGD „Puszcza Kozienicka”. Szczególną popularnością cieszą się także ścieżki dydaktyczne (9 ścieżek dydaktycznych o łącznej długości 24 km). Na obszarze gminy Garbatka-Letnisko znajduje się również "Szlak Garbackich Willi". Na trasie szlaku znalazły się wspaniałe garbackie wille, które powstały w okresie międzywojennym – opatrzone 10 tablicami informacyjnymi oraz 4 planszami z sylwetkami znanych i zacnych postaci, blisko związanych z Garbatką-Letnisko oraz malowniczą i skłaniającą do wypoczynku przyrodą (projekt realizowany za pośrednictwem LGD). Możliwości dla rozwoju turystyki stwarza także dolina Wisły i Pilicy oraz tereny przyległe do rzeki Radomki. Na obszarze LSR można skorzystać ze spływów kajakowych oraz aktywności wodnej m.in. na Jeziorze Kozienickim, Jeziorze „Czaple” w Sieciechowie, jak również w wielu kąpieliskach. Bardzo ważne jest korzystne położenie geograficzne obszaru LSR. Bliskość większych aglomeracji - Warszawa, Lublin, Radom powoduje rozwój turystyki weekendowej.

Walory kulturowe

W powiecie kozienickim znajduje się wiele miejsc pamięci historycznej oraz zabytków. Na szczególną uwagę zasługują: Sanktuarium Najświętszej Marii Panny Królowej Różańca Świętego w Wysokim Kole z XVII wieku, Zespół Pałacowo-Parkowy w Kozienicach, najstarszy świecki pomnik w Polsce - kolumna z 1518 roku upamiętniająca narodziny króla Zygmunta I Starego oraz Pobenedyktyński Zespół Klasztorny w Opactwie (gmina Sieciechów). W Kozienicach funkcjonuje Muzeum Regionalne im. prof. Tomasza Mikockiego.

Na obszarze LSR występuje niezwykle bogata oferta kulturalna. Corocznie organizowane są liczne imprezy o charakterze sportowym (m.in. Gala MMA, ogólnopolski turniej piłki siatkowej, Enea Kozienice Triathlon, zawody pływackie Kozienice Sprint CUP). Niezapomnianych wrażeń artystycznych dostarczają corocznie festiwale (m.in. ogólnopolski Festiwal Muzyki Rozrywkowej im. Bogusława Klimczuka), wystawy, plenery malarskie, koncerty z cyklu „Mazowsze w Koronie” oraz liczne rekonstrukcje historyczne. Organizowane są także wybory Miss Polski.

Infrastruktura turystyczna

W Kozienicach zlokalizowany jest Ośrodek Rekreacji i Turystyki Kozienickiego Centrum Rekreacji i Sportu, który posiada bazę turystyczną, sportową (kryta pływalnia, sztuczne lodowisko, hala sportowa, stadion sportowy, skatepark, boiska do siatkówki) i miejsca noclegowe (pensjonat, domki campingowe, pole namiotowe). W ośrodku

organizowane są kolonie, obozy sportowe i zgrupowania oraz wczasy rodzinne. Za swoją działalność KCRiS zostało wielokrotnie wyróżnione m.in. odznaką honorową za zasługi dla turystyki, medalem PTTK, nagrodą Mister Camping. Podobny charakter posiada Gminny Ośrodek Wypoczynkowy „Polanka” w Garbatce-Letnisko, który dysponuje zalewem wodnym, bazą gastronomiczną i noclegową. Miłośników jeździectwa zaprasza natomiast Stadnina Koni w Kozienicach, która rozpoczęła swoją działalność w 1924 roku.

W 2020 roku na obszarze LSR występowało 9 turystycznych obiektów noclegowych, w tym: hotele - 1, pensjonaty - 2, zespoły domków turystycznych - 2, campingi - 1, kwatery agroturystyczne - 2, pozostałe turystyczne obiekty noclegowe - 1. W 2020 roku liczba noclegów na 1000 ludności ogółem wyniosła 470,91. Natomiast liczba turystów korzystających z noclegów na 1000 ludności wyniosła 155,98. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych - 19,4%. Niestety od 2018 roku te wskaźniki znacznie zmalały. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w 2018 r. wynosił 31,7%, liczba noclegów na 1000 ludności ogółem wyniosła 819,47, liczba turystów korzystających z noclegów na 1000 ludności wyniosła 301,08. Liczba kwater agroturystycznych nie zmieniła się. Na obszarze LSR brakuje gospodarstw agroturystycznych oraz zagród edukacyjnych, które mogłyby wykorzystać istniejący trend związany z modą na lokalną turystykę, slow life oraz slow travel. Niezbędne jest również inwestowanie w budowę, rozbudowę i doposażenie infrastruktury turystycznej oraz okołoturystycznej oraz tworzenie i rozwoju turystycznych szlaków tematycznych, bazujących na walorach przyrodniczych, historycznych, kulturowych obszaru. Atutem powiatu są duże możliwości intensyfikacji produkcji ekologicznej, rozwijanej równoległe z agroturystyką i ekoturystyką. Dotyczy to w szczególności obszarów objętych prawną ochroną przyrody. Zdiagnozowany potencjał obszaru LSR umożliwia tworzenie nowych produktów turystycznych oraz lokalnych marek. Powiat Kozienicki ma również potencjał dla rozwoju turystyki zdrowotnej (mikroklimat Puszczy Kozienickiej oraz występowanie wód mineralnych w gminie Magnuszew). Lokalna Strategia Rozwoju przewiduje działania, które pozwolą na tworzenie i rozwój infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej - **Cel szczegółowy II LSR. Cel szczegółowy FEM 2021-2027: CS 4vi (Kultura i turystyka - EFRR)**

1.9 Obszary wiejskie, rolnictwo i rynek rolny

Obszar objęty LSR ma charakter rolniczy. Powierzchnia użytków rolnych zajmuje 37 909,42 ha. Użytki rolne niemal w całości są w posiadaniu rolników indywidualnych. Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie rolnym w 2020 roku wyniosła 6,6 ha. W strukturze agrarnej przeważają gospodarstwa o powierzchniach od 5 - 10 ha. Na drugim miejscu plasują się gospodarstwa o powierzchniach 1 - 5 ha. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosi 8,14 ha. Powierzchnia gospodarstw rolnych wynosi ogółem 44 793,67 ha. Najwięcej gospodarstw o dużych powierzchniach znajduje się w gminach Kozienice, Magnuszew i Gniewoszków. Największy areal zajmuje uprawa zbóż. W pasie żyznych gleb nadwiślańskich uprawy zdominowane są przez uprawę roślin okopowych i warzyw. Gleby o mniejszej przydatności rolniczej wykorzystywane są do produkcji warzyw i owoców miękkich, szczególnie truskawek (Kozienice, Magnuszew, Sieciechów). Poza tym na tych terenach rozwinięte jest sadownictwo, szczególnie w gminie Magnuszew. W gminie Kozienice znajduje się zagłębie ogórkowe. Na terenie tzw. „Powiśla”, w 21 miejscowościach uprawia się ogórki w około 500 gospodarstwach. Ponadto około 35 producentów zajmuje się kiszeniem ogórków. W 2018 roku Kozienicki Ogórek Kiszony trafił na Listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa. W hodowli zwierząt największe znaczenie ma drób i trzoda chlewna. Produkcja żywca wieprzowego i wołowego jak i mleka stanowi bazę surowcową zaspakajającą w znaczącym stopniu lokalny przemysł rolno- spożywczy. Coraz dynamiczniej rozwijającą się gałęzią rolnictwa jest hodowla i przetwórstwo ryb, która zajmuje zbiorniki wodne o powierzchni ponad 278 ha. Najpopularniejszymi gatunkami występującymi w hodowli są ryby karpiowate.

Według wyników Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2020 r., liczba gospodarstw rolnych ogółem w powiecie kozienickim wyniosła 5 504. W porównaniu z Powszechnym Spisem Rolnym z 2010 roku liczba gospodarstw rolnych zmniejszyła się o 820 podmiotów. Na 58 313 ludności powiatu kozienickiego, 42 058 to mieszkańcy wsi. W liczbie osób bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LSR 1 934 osoby to także mieszkańcy wsi. Liczba osób zatrudnionych w sekcji rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo w 2020 roku wyniosła natomiast 3 860 osób (mężczyźni - 2 043 osób, kobiety - 1 817 osób) z czego 11 655 osób to członkowie rodziny i pracujący najemni stali. W 2017 roku liczba ta wynosiła 7 881 osób. Na obszarze LSR obserwuje się stopniowe odchodzenie od rolnictwa. Osoby, które dotychczas zajmowały się rolnictwem szukają pozarolniczych źródeł dochodu lub pracy na etacie. W związku z tym, iż ten dział gospodarki należy do wrażliwych, następuje również powolny rozwój agroturystyki i związana z tym produkcja zdrowej, tradycyjnie wytwarzanej żywności. W LSR przewidziano wsparcie rolników i ich rodzin w zakresie: agroturystyki, zagród edukacyjnych, co ma odzwierciedlenie w celach: **Cel szczegółowy III LSR.**

1.10. Produkty lokalne, tradycyjne i regionalne podkreślające specyfikę danego obszaru

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Puszcza Kozienicka" skupia swoją uwagę i zaangażowanie na budowaniu marki produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych Ziemi Kozienickiej i województwa mazowieckiego. LGD współpracuje z wieloma organizacjami, przedsiębiorcami i producentami tradycyjnej, zdrowej żywności tj. zakłady masarskie, zakłady piekarskie, grupy producenckie – zajmujące się produkcją owoców i warzyw, firmami produkującymi naturalne soki i surówki, środowiskiem pszczelarskim oraz KGW. Ich produkty promowane są podczas imprez o zasięgu regionalnym, krajowym i międzynarodowym. LGD nie ogranicza się jednak tylko do uczestnictwa w tego typu imprezach, ale sama jest organizatorem podobnych wydarzeń. Podejmuje szereg działań, aby wiedza o produktach lokalnych, tradycji, kulturze oraz dziedzictwie kulinarnym regionu dotarła do jak najszerszej grupy odbiorców. W okresie programowania PROW 2014-2020 Stowarzyszenie powołało markę lokalną pn. "Smaki Ziemi Kozienickiej", w ramach której zrealizowało szereg projektów komplementarnych, służących promocji produktów lokalnych t. j: imprezy promocyjne, warsztaty kulinarne dla dzieci i dorosłych, wizyty studyjne na szlakach kulinarnych (m.in. Szlak Kulinarny "Podkarpackie Smaki", Gęsinowy Szlak Kulinarny, Szlak Kulinarno - Turystyczny "Niech Cię Zakole", szlak kulinarny w Austrii), artykuły i wydawnictwa promocyjne: "Przewodnik kulinarny: Smaki Ziemi Kozienickiej", "Wczoraj i dziś. Smaki Ziemi Kozienickiej", "Kulinarne bogactwa regionów: Mazowsze i Małopolska" oraz "Produkty Lokalne Ziemi Kozienickiej" - wydawnictwo, za które LGD w 2017 roku otrzymało I wyróżnienie w konkursie im. Stanisława Czernieckiego na najlepszą publikację o lokalnych i regionalnych kulinariach (organizator konkursu: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby” w porozumieniu z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi). LGD jest również organizatorem szkoleń dotyczących produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych oraz współorganizatorem szkoleń w ramach Mazowieckich Dobrych Praktyk i Tradycji Kulinarnych wraz z Samorządem Województwa Mazowieckiego w Warszawie. Stowarzyszenie prowadzi konkurs "Regionalny Znak Jakości", w którym zwycięzcy zostają wyróżnieni specjalnym znakiem promocyjnym – godłem. We współpracy z lokalnymi producentami, organizacjami oraz przedsiębiorcami LGD przygotowuje dokumentację dotyczącą wpisu członków do Sieci Dziedzictwa Kulinarnego Mazowsze oraz wpisu produktów na Listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Do tej pory stowarzyszeniu udało się wprowadzić na listę sześć produktów: chleb "Razówka z Kozienic", kapusta dębowa (ziemniaczana), kozienicki ogórek kiszony, miód kozienicki, sójka głowaczowska, jagłaki (gołąbki z kaszy jaglanej i kapusty kiszonej). W 2020 roku LGD "Puszcza Kozienicka" utworzyło Szlak Kulinarny "Smaki Ziemi Kozienickiej", obejmujący swoim zasięgiem obszar LSR. Budowa szlaku kulinarnego przyczyniła się do wzrostu rozpoznawalności produktów z terenu Mazowsza i promocji regionalnego dziedzictwa kulinarnego. Powstała także strona na Facebooku, która ma za zadanie promować szlak kulinarny oraz wszelkie wydarzenia dotyczące promocji produktów lokalnych, które odbywają się na obszarze LSR. W tym samym roku we współpracy z przedsiębiorcami i producentami LGD utworzyło sklepik z produktami lokalnymi pn. "Kozienicka półeczka" oraz powołało cykliczną imprezę promującą dziedzictwo kulinarne regionu pn. Przegląd Kół Gospodyń Wiejskich Powiatu Kozienickiego "Smaki Ziemi Kozienickiej", którą organizuje we współpracy ze Związkiem Gmin Ziemi Kozienickiej oraz wszystkimi gminami z powiatu kozienickiego.

W niniejszej LSR LGD "Puszcza Kozienicka" przewiduje realizację przedsięwzięć promujących produkty lokalne, tradycyjne i regionalne - **Cel szczegółowy III LSR.**

1.11 Obszar edukacji formalnej oraz pozaformalnej

Edukacja formalna

Na terenie objętym LSR znajduje się dobrze rozwinięta infrastruktura oświatowa, umożliwiająca stosunkowo łatwy dostęp do placówek oświatowych. W 2020 roku na terenie powiatu działało 31 szkół podstawowych, 2 Licea Ogólnokształcące, 2 branżowe szkoły I i II stopnia, 4 szkoły średnie zawodowe. W powiecie kozienickim brakuje żłobków co stanowi ogromny problem dla osób pracujących. Występuje także duże zapotrzebowanie na placówki przedszkolne. Brakuje szkolnictwa wyższego, najbliższe ośrodki znajdują się w Radomiu i Warszawie. Jediną placówką zapewniającą kształcenie osób z niepełnosprawnościami jest Specjalny Ośrodek Szkolno - Wychowawczy w Opactwie. Ponadto na terenie powiatu funkcjonuje Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, która jest placówką świadczącą usługi z zakresu udzielania dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogiczno - logopedycznej. Placówką zapewniającą wychowanie pozaszkolne jest Ognisko Pracy Pozaszkolnej "Ogród Jordanowski" w Kozienicach, który spełnia w środowisku lokalnym wiele funkcji. Jest miejscem zabaw, nauki jak również konkursów, olimpiad, wydarzeń kulturalnych o zasięgu lokalnym, wojewódzkim oraz ogólnopolskim. Współczynnik skolaryzacji brutto w powiecie kozienickim wynosi 94,09%. Liczba uczniów w szkołach podstawowych oraz przedszkolach systematycznie rośnie. Najwięcej uczniów na jeden oddział w szkołach podstawowych na terenie powiatu przypada w gminie Kozienice, natomiast najmniej w gminie Sieciechów. Najwyższy wskaźnik w poziomie edukacji jest w gminie Kozienice, a najmniejszy w gminie Głowaczów.

Edukacja pozaformalna

Na obszarze LSR istnieje kilka rodzajów placówek edukacyjnych, w których można zdobyć wykształcenie pozaformalne: Szkoła Policealna dla Dorosłych Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Kozienicach; Liceum Ogólnokształcące Uzupełniające Dla Dorosłych W Kozienicach; Eureka s.c. Szkoły Średnie dla Dorosłych w Kozienicach; Szkoły Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Kozienicach (dla młodzieży: Branżowa Szkoła I stopnia, Technikum Zawodowe, dla dorosłych: Szkoła Podstawowa dla Dorosłych, Szkoła Policealna dla Dorosłych, Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych).

W zakresie edukacji językowej występują dwie placówki w Kozienicach, kierujące swoją ofertą do dzieci i dorosłych: English College oraz Oxword Academy.

Z przeprowadzonych na obszarze LSR konsultacji społecznych z grupą ludzi młodych (uczniowie szkoły podstawowej i uczniowie liceum - łącznie 72 osoby) oraz na podstawie wypełnionych przez nich ankiet wynika, że na obszarze LSR, zwłaszcza w gminach wiejskich brakuje oferty zajęć dodatkowych, pozaszkolnych. Wśród ankietowanych 34 osoby korzystają z zajęć pozalekcyjnych, organizowanych w szkołach. Najczęściej są to: SKS, ZDW, zajęcia wyrównawcze z języka polskiego, matematyki. Następnie 33 osoby korzystają z oferty zajęć dodatkowych, pozaszkolnych t.j korepetycje z matematyki, języka polskiego, zajęcia z języka angielskiego. W wolnym czasie ankietowani najchętniej słuchają muzyki oraz korzystają z komputera. Pojedyncze osoby wskazały na zajęcia teatralne, sportowe oraz komputerowe. Na pytanie: "W jakich wydarzeniach chciałbyś/chciałabyś uczestniczyć?" ankietowani wskazywali najczęściej: wydarzenia na świeżym powietrzu (np. wycieczki rowerowe, piesze, spływy kajakowe itp.), spotkania z ciekawymi ludźmi i specjalistami (np. psycholog, dietetyk), warsztaty naukowe czy zajęcia sportowe. Lokalna Strategia Rozwoju przewiduje działania, które pozwolą na dalsze tworzenie i rozwój oferty dla ludzi młodych, aby ta mogła odpowiedzieć na realne potrzeby tej grupy społecznej. Potrzeby w tym zakresie zostaną zaspokojone w ramach następujących celów: **Cel szczegółowy I LSR, Cel szczegółowy II LSR, Cel szczegółowy III LSR.**

1.12 Zasady zrównoważenia środowiskowego

Obszar powiatu kozienickiego posiada wysokie walory przyrodnicze w krajowym i regionalnym układzie przestrzennym oraz pełni ważne funkcje ekologiczne poprzez funkcjonowanie tu dolin rzek Wisły i Pilicy. Przemysł zlokalizowany na terenie powiatu emituje duże ilości zanieczyszczeń. Dodatkowo na obszarze LSR zlokalizowana jest Elektrownia Kozienice-ENEA Wytwarzanie S.A., która jest największym wytwórcą odpadów na terenie powiatu. Na przestrzeni ostatnich trzech lat (od 2018 roku) emisja gazowych zanieczyszczeń powietrza (bez dwutlenku węgla) oraz emisja pyłowych zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych znacznie wzrosła. Zmalała natomiast emisja dwutlenku węgla oraz ilość wytworzonych odpadów. Ponadto występowanie dolin rzecznych Wisły, Pilicy oraz Radomki powoduje zagrożenie powodziowe.

W ramach zasady zrównoważenia środowiskowego LGD "Puszcza Kozienicka" zakłada wsparcie projektów z zakresu: edukacji na rzecz zrównoważenia środowiskowego, edukacji klimatycznej, bioróżnorodności i powiązanych tematów dla każdej grupy wiekowej (Cel szczegółowy III LSR). Zapotrzebowanie na tego typu projekty zostało zdiagnozowane również podczas konsultacji społecznych. Ponadto LSR będzie wspierać projekty przedsiębiorców z zakresu zielonej gospodarki (Cel szczegółowy III LSR). Dodatkowo LGD "Puszcza Kozienicka" w ramach oceny operacji wprowadzi kryterium punktowe dotyczące projektów, które zakładają zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska lub przeciwdziałających zmianom klimatu.

1.13 Grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR

Na obszarze LSR zdefiniowano następujące grupy osób w niekorzystnej sytuacji:

1. Kobiety - to grupa, która częściej doświadcza przeszkód w skutecznym zatrudnieniu ponieważ muszą one radzić sobie z odgrywaniem jednocześnie różnych ról społecznych. Na obszarze LSR najczęściej zarejestrowanych bezrobotnych kobiet jest w grupie wiekowej 25 - 34 i ma wykształcenie zasadnicze zawodowe. Współczynnik feminizacji kobiet na 100 mężczyzn na 2020 rok wynosi 103. Najczęstszymi przyczynami ich rezygnacji z pracy są: zajmowanie się dziećmi, domem, czy starszym członkiem rodziny, jak również poziom wykształcenia, brak doświadczenia oraz brak certyfikatów i uprawnień. Przyczyną wysokiego odsetka bezrobotnych kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych jest również wiejski charakter gmin. Obszary zdominowane przez rolnictwo generują mniej miejsc pracy dla kobiet. LSR przewiduje działania aktywizujące dla kobiet, również tych powracających na rynek

pracy. Dofinansowania dla przedsiębiorców tworzących działalność gospodarczą to również doskonały instrument do tworzenia nowych miejsc pracy i walki z bezrobociem kobiet. Takim działaniom przypisany został cel: Cel szczegółowy I LSR. Cel szczegółowy FEM 2021-2027: CS 4g (Edukacja - EFS) oraz CS 4h (włączenie społeczne - EFS)

2. Osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie - około 10% wszystkich mieszkańców powiatu kozienickiego stanowią osoby niepełnosprawne (dane źródłowe: Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w Powiecie Kozienickim na lata 2021 – 2027). To grupa osób: "których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi" ("Karta Praw Osób Niepełnosprawnych"). Osoby niepełnosprawne potrzebują wsparcia ze strony społeczeństwa, by móc osiągnąć godne warunki życia. Problem społeczny w zakresie niepełnosprawności polega na tym, że przy wzroście liczby ludności oraz liczby osób niepełnosprawnych zwiększa się zapotrzebowanie na opiekę lekarską, rehabilitację i pomoc społeczną. Do największych barier dla osób niepełnosprawnych zalicza się: bariery komunikacyjne, architektoniczne i techniczne, psychologiczne, związane z trudnościami w zaakceptowaniu własnej sytuacji związanej z niepełnosprawnością oraz społeczne. Problemem na obszarze LSR jest również brak specjalistycznych pomocy edukacyjnych, które są niezbędne do rehabilitacji osób niepełnosprawnych intelektualnie. Liczebność grupy osób niepełnosprawnych wraz z całą gamą jej specyficznych problemów jest niewątpliwie niepodważalną przesłanką do organizowania działań w ramach LSR. Tym bardziej, że z roku na rok wraz z wydłużeniem wieku mieszkańców powiatu, zwiększa się liczba osób niepełnosprawnych. Działania przewidziane dla tej grupy to aktywizacja zawodowa, jak również budowa infrastruktury przeznaczonej dla osób niepełnosprawnych t.j place sensoryczne. Ma to swoje odniesienie w określonych celach: Cel szczegółowy I LSR, Cel szczegółowy II LSR. Cel szczegółowy FEM 2021-2027: CS 4g (Edukacja - EFS); CS 4h, CS 4k (Włączenie społeczne - EFS).

Na obszarze LSR zdefiniowano również następujące grupy interesariuszy, szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR:

1. Osoby w wieku 60+ - na obszarze LSR mieszka 16 360 osób w wieku 60+. Rozpatrując strukturę wiekową ludności w powiecie, najliczniejszą grupę stanowią osoby w wieku 60-64 lata (4 657 osób), drugą w kolejności stanowią osoby w wieku 65-69 lat (4 591 osób), a najmniej liczną grupę stanowią osoby w wieku 80-84 lat (1 224 osoby). Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi w 2020 roku wyniósł 31 %. Widoczna jest szybsza dynamika wzrostu wskaźnika obciążenia demograficznego dla obszaru LGD niż dla Mazowsza. Powiat kozienicki starzeje się. Zmiany w sytuacji demograficznej powiatu wynikają z ogólnokrajowych tendencji dotyczących zakładania rodziny w coraz późniejszym wieku oraz decydowaniu się na ograniczenie liczby potomstwa. Na przestrzeni lat obserwuje się także wzrost długości życia osób starszych, przy jednoczesnym spadku przyrostu naturalnego, co powoduje starzenie się społeczeństwa. Jak wskazują prognozy demograficzne, ludność powiatu kozienickiego w wieku powyżej 75 lat w najbliższych latach będzie wzrastać. W związku ze starzeniem się społeczeństwa w strategii powinny znaleźć się przedsięwzięcia promujące aktywność wśród osób starszych. Wspomożenie tej grupy powinno pójść w kierunku rozszerzenia i wzbogacenia oferty zajęć specjalistycznych z zakresu włączenia społecznego, cyfrowego, jak również zajęć integrujących oraz animujących. Obszarem działalności adresowanej do tej grupy powinien być również wzrost podaży usług opiekuńczych i asystenckich oraz tworzenie i rozwój placówek wsparcia dziennego, w tym powstawanie m.in. dziennych domów opieki, klubów seniora, uniwersytetów trzeciego wieku, które zapewniłyby starszym opiekę w czasie, gdy reszta członków rodziny pracuje zawodowo. Wiąże się to również z powstawaniem lokalnie nowych miejsc pracy dla mieszkańców. Ponadto tej grupie będą również służyć projekty dotyczące rozwoju infrastruktury rekreacyjnej. Działania skierowane do osób 60+ mają odzwierciedlenie w następujących celach: Cel szczegółowy I LSR, Cel szczegółowy II LSR. Cel szczegółowy FEM 2021-2027: CS 4k (włączenie społeczne - EFS)

2. Osoby do 25 roku życia - na obszarze LGD mieszka 14 833 osób do 25 roku życia. Według struktury wiekowej największą grupę stanowią osoby w przedziale wiekowym 20 i więcej (31 19), na drugim miejscu plasuje się osoby w przedziale wiekowym 10-14 lat. Na obszarze LSR, zwłaszcza w gminach wiejskich brakuje interesującej oferty zajęć dodatkowych, które pozwoliłyby tej grupie nie tylko aktywnie spędzać wolny czas, ale również rozwijać swoje zainteresowania. Problemem często jest także dojazd do ośrodka, który oferuje różnorodne zajęcia przeznaczone dla tej grupy. Potrzeby w tym zakresie zostaną zaspokojone w ramach następujących celów: Cel szczegółowy I LSR, Cel szczegółowy II LSR, Cel szczegółowy III LSR. Drugim problemem tej grupy - osoby 20 - 25 lat (absolwenci szkół średnich czy wyższych) jest kłopot ze znalezieniem pracy zgodnej z ich kwalifikacjami. Choć część osób funkcjonuje poza rynkiem pracy i systemem

edukacyjnym z własnego wyboru. Nie kwapią się do zdobywania kolejnych szczebli edukacji, ani do podjęcia pracy, nie decydują się również przygotowywać do wykonywania zawodu („młodzież zagrożona wykluczeniem społecznym”). Zgodnie z powyższym ujęciem grupę tę tworzą z jednej strony wykształceni młodzi ludzie, którzy napotykają trudności w znalezieniu pracy zgodnej z własnym wykształceniem, z drugiej zaś osoby z niskim poziomem kwalifikacji, które przerwały naukę szkolną. Powyższe grupy cechuje i jednocześnie łączy brak motywacji do kontynuowania nauki lub zmiany i rozwoju własnych kwalifikacji oraz całkowita bierność w sferze zawodowej. Lokalna Strategia Rozwoju przewiduje działania aktywizujące, ukierunkowane na włączenie tej grupy do rynku pracy, jak również daje możliwość pozyskania środków na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej. Potrzeby w tym zakresie zostaną zaspokojone w ramach następujących celów: Cel szczegółowy I LSR. Cel szczegółowy FEM 2021-2027: CS 4g (Edukacja - EFS) oraz CS 4h (włączenie społeczne - EFS)

Konsultacje na obszarze LSR wykazały również zapotrzebowanie na działania profilaktyczne dla rodzin osób niepełnosprawnych t.j. poradnictwo, szkolenia, jak również wsparcie dla rodzin przeżywających trudności poprzez m.in. terapie, asystenci rodziny, dostęp do specjalistów typu psycholog, logopeda.
Cel szczegółowy FEM 2021-2027: CS 4l (Włączenie społeczne - EFS).

Konsultacje społeczne przeprowadzone przez LGD wskazują, że oferta powinna być skierowana na włączenie społeczne wszystkich wymienionych grup osób, aby proces integracji na obszarze był realizowany kompleksowo. Proces integracji powinien realizować potrzebę społeczną w postaci organizacji szkoleń, warsztatów, zajęć, wydarzeń, imprez uwzględniających różne zainteresowania i pasje ludzi, wykorzystując istniejącą bazę obiektów publicznych. Duża grupa osób upatruje szansy niwelacji tych problemów w możliwości wykorzystania funduszy unijnych. Włączenie wskazanych grup powinno stanowić odzwierciedlenie w celach LSR przyczyniając się do zintegrowania rozwarstwowanego mentalnie i materialnie społeczeństwa obszaru. Sytuacja społeczności zamieszkującej obszar LGD wymaga podjęcia interwencji.

2. Podsumowanie - Ważne obszary wsparcia zdaniem mieszkańców

W okresie maj – listopad 2022 roku LGD "Puszcza Kozienicka" przeprowadziła 13 spotkań konsultacyjnych we wszystkich gminach powiatu kozienickiego. Podczas spotkań zostało zrealizowane badanie ankietowe dotyczące poglądów mieszkańców obszaru i przedstawicieli podmiotów funkcjonujących na obszarze, na temat najważniejszych problemów oraz poglądów mieszkańców obszaru i przedstawicieli podmiotów funkcjonujących na obszarze na temat głównych kierunków rozwoju obszaru Stowarzyszenia LGD „Puszcza Kozienicka”.

Uczestnicy spotkań konsultacyjnych wskazali jakich zmian oczekują w okresie wdrażania Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027:

- rozwój sieci ścieżek rowerowych,
- rozwój świetlic i lokali do działalności kulturalnej, dla KGW, OSP i na spotkania,
- rozbudowa infrastruktury technicznej,
- rozbudowa małej infrastruktury sportowej, turystycznej i rekreacyjnej,
- rozwój opieki senioralnej i zdrowotnej,
- rozwój edukacji pozaszkolnej i szkolnej
- zaspokojenie potrzeb NGO z uwzględnieniem KGW i OSP,
- poprawę stanu dróg oraz bezpieczeństwa na drogach,
- nowe inwestycje dla mieszkańców,
- wzmocnienie kapitału ludzkiego,
- rozbudowę chodników,
- rozwój internetu i telekomunikacji,
- ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego i historycznego, ochrona zabytków,
- rozbudowę infrastruktury drogowej,
- rozwój odnawialnych źródeł energii,
- zahamowanie wyludniania wsi, poprzez nowe miejsca pracy oraz wsparcie dla matek z dziećmi (żłobki, przedszkola),
- rozwój usług dla ludności również z zakresu komunikacji,
- organizację wydarzeń, imprez masowych, kulturalnych itp.
- zagospodarowanie terenów zielonych oraz wokół jezior

Uczestnicy spotkań konsultacyjnych ocenili, że konkretne działania, które są gotowi realizować lub uczestniczyć w ich realizacji będą miały wpływ, przede wszystkim na ochronę środowiska i zmiany demograficzne zwłaszcza starzenie się społeczeństwa oraz wyludnianie miejscowości, gmin, a także (w mniejszym stopniu) na

przeciwdziałanie zmianom klimatu. Jednocześnie uczestnicy spotkań konsultacyjnych ocenili, że proponowane przedsięwzięcia będą wykorzystywać przede wszystkim innowacje (produkty, technologie, metody organizacji i marketingu), a także technologie cyfrowe.

Bariery rozwoju

Analizując zidentyfikowane wewnętrzne, negatywne, czynniki, należy odnotować fakt, że uczestnicy spotkań konsultacyjnych uznali za najistotniejsze te, które dotyczą: słabej, niewystarczającej, infrastruktury technicznej. Następnie brak zaangażowania mieszkańców i władzy, słaba integracja i niski poziom wiedzy mieszkańców dotyczący ekologii. W dalszej kolejności postępujący proces starzenia się społeczeństwa i wyludniania wsi oraz uboga oferta spędzania czasu wolnego a także niedostateczny stan infrastruktury społecznej, w tym, kulturalnej sportowej, turystycznej i rekreacyjnej, jak również brak dostępu do usług, w tym zdrowotnych i opieki nad dziećmi. Następnie uczestnicy spotkań wskazali na brak chodników lub fakt, że ich budowa jest niedokończona oraz na słabą lub brak komunikacji publicznej, w tym autobusowej, a także brak kolei oraz słaby dojazd do obiektów handlowych i usługowych. W dalszej kolejności utrzymujące się bezrobocie, w tym: wykluczenie matek pracujących (brak miejsc w żłobkach), a także na słabą bazę turystyczną i słabe wykorzystanie walorów przyrodniczych. Następnie niska przedsiębiorczość mieszkańców, brak terenów inwestycyjnych, brak środków na wkład własny, a także słabą wydajność gleb.

Rozdział V. Spójność, komplementarność i synergia

1. Zgodność i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi/ strategiami.

Lokalna Strategia Rozwoju obszaru objętego LGD "Puszcza Kozienicka" ma charakter partycypacyjny. Opracowana została z udziałem społeczności lokalnej, dzięki czemu zawiera przegląd aktualnej sytuacji na tym terenie, identyfikuje problemy, diagnozuje potrzeby lokalnej społeczności, określa cele i kierunki działań zmierzające do poprawy istniejącego stanu. Wykorzystuje potencjał endogeniczny obszaru do realizacji zaplanowanych przedsięwzięć i celów LSR, a tym samym celów Unii Europejskiej. Cele szczegółowe sformułowane w trakcie opracowywania Lokalnej Strategii Rozwoju zostały przeanalizowane pod kątem ich zgodności z celami strategicznymi określonymi w innych dokumentach strategicznych, takich jak między innymi Strategia Rozwoju Powiatu Kozienickiego na lata 2021-2030, Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ oraz w dokumentach tematycznych obszaru objętego LSR tj. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Kozienickiego na lata 2021 - 2026. Podstawowym dokumentem, z którym LSR wykazuje zgodność i komplementarność jest Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, ponieważ LSR LGD "Puszcza Kozienicka" będzie monofunduszowa, co oznacza finansowanie wyłącznie w ramach PS WPR na lata 2023-2027.

Tabela 20. Zgodność celów Lokalnej Strategii Rozwoju z innymi dokumentami planistycznymi/ strategiami

Cel szczegółowy I LSR
Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa oraz zwiększenie zdolności do zatrudniania, w szczególności przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji
Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Magnuszew na lata 2016-2023: Cel strategiczny II Poprawa warunków życia mieszkańców gminy poprzez zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i wysokiego poziomu usług społecznych.
Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Garbatka-Letnisko na lata 2021-2030: Cel strategiczny 1 Rozwój społeczny – wspieranie podstaw dobrego i godnego życia mieszkańców. <u>Cel operacyjny 1.3</u> Wsparcie aktywności społecznej wszystkich grup mieszkańców (także osób z niepełnosprawnością, starszych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym).
Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Gniewoszków na lata 2016-2022: <u>Cel 1.</u> Rozwój obszarów wiejskich.
Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Kozienice na lata 2018-2030: <u>Cel S 2</u> Wysoka jakość życia mieszkańców przez aktywność osobistą, integrację środowiskową i relacje ponadlokalne, w warunkach pełnej dostępności usług infrastruktury społecznej i technicznej; <u>Cel O 7.</u> Nowoczesny system edukacji, opieki i wychowania; <u>Cel O 8.</u> Powszechność postaw obywatelskich; <u>Cel O 9.</u> Zredukowane problemy społeczne.
Zgodność ze Strategią Rozwoju Powiatu Kozienickiego na lata 2021-2030: <u>Cel strategiczny 1.</u>

<p>Wysoki poziom świadczonych usług dla mieszkańców powiatu. Cel operacyjny 1.1. Utrzymanie wysokiego poziomu świadczonych usług edukacyjnych. <u>Cel operacyjny 1.4.</u> Wspieranie osób z niepełnosprawnością oraz osób starszych.</p>
<p>Zgodność ze Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Kozienickiego na lata 2021 - 2026: <u>Cel strategiczny 2</u> Wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ich rodzin, w tym niepełnosprawnych, chorych i starszych; <u>Cel strategiczny 3</u> Aktywizacja lokalnego rynku pracy oraz integracja lokalnych środowisk.</p>
<p>Zgodność z Programem Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w Powiecie Kozienickim na lata 2021 – 2027: <u>Cel strategiczny 1</u> Podniesienie poziomu świadomości i wiedzy lokalnej społeczności na temat praw, potrzeb, możliwości i wkładu w życie społeczne osób niepełnosprawnych; <u>Cel strategiczny 2</u> Działania sprzyjające wyrównywaniu szans osób niepełnosprawnych w dostępie do zatrudnienia.</p>
<p>Zgodność ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku: <u>Cel strategiczny</u> Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki.</p>
<p>Zgodność z Długookresową Strategią Rozwoju Kraju: <u>Cel 3</u> - Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki; <u>Cel 6</u> - Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”.</p>
<p>Zgodność z Planem Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027: <u>CS 8.P 10.</u> Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich; <u>CS 8.P 12.</u> Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczność; <u>CS 8.P 9.</u> Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów.</p>
<p>Cel szczegółowy II LSR Wykorzystanie potencjału kulturowego i turystycznego obszaru LSR</p>
<p>Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Magnuszew na lata 2016-2023: <u>Cel strategiczny IV</u> Pielęgnacja zasobów kultury i dziedzictwa historycznego, w tym dla rozwoju turystyki.</p>
<p>Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Garbatka-Letnisko na lata 2021-2030: <u>Cel strategiczny 2</u> Rozwój gospodarczy –wykorzystanie wyjątkowego położenia i unikalnych zasobów. <u>Cel operacyjny 2.1</u> Poprawa oferty w zakresie infrastruktury rekreacyjnej; <u>Cel operacyjny 2.3</u> Wzmocnienie promocji spójnej oferty turystycznej gminy.</p>
<p>Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Gniewoszków na lata 2016-2022: <u>Cel 1.</u> Rozwój obszarów wiejskich.</p>
<p>Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Kozienice na lata 2018-2030: <u>Cel S 1.</u> Polifunkcyjna gospodarka kreatywna aktywizująca lokalne kapitały i posiadająca rozwinięte relacje ponadlokalne; <u>Cel O 4.</u> Rozwinięte ponadlokalne funkcje turystyczno-rekreacyjne. <u>Cel S 2.</u> Wysoka jakość życia mieszkańców przez aktywność osobistą, integrację środowiskową i relacje ponadlokalne, w warunkach pełnej dostępności usług infrastruktury społecznej i technicznej; <u>Cel O 13.</u> Zachowane, zrewitalizowane i wykorzystane dziedzictwo historii; <u>Cel O 14.</u> Ponadlokalna, integrująca i promująca kultura. <u>Cel S 3.</u> Ochrona, rozwój i zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa przyrodniczego w oparciu o ekokulturę społeczności i gospodarki lokalnej; <u>Cel O20.</u> Upowszechnione informacje i kompetencje środowiskowe.</p>
<p>Zgodność ze Strategią Rozwoju Powiatu Kozienickiego na lata 2021-2030: <u>Cel strategiczny 2.</u> Wysoka atrakcyjność powiatu kozienickiego jako miejsca do życia i wypoczynku. <u>Cel operacyjny 2.1.</u> Wspieranie rozwoju kapitału społecznego. <u>Cel operacyjny 2.2.</u> Rozwój oferty sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej w powiecie; <u>Cel strategiczny 3.</u> Wzrost konkurencyjności powiatu kozienickiego. <u>Cel operacyjny 3.4.</u> Wzrost atrakcyjności turystycznej powiatu.</p>
<p>Zgodność z Programem Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w Powiecie Kozienickim na lata 2021 – 2027: <u>Cel strategiczny 3</u> Likwidacja barier dająca możliwość równoprawnego uczestnictwa osobom niepełnosprawnym w życiu społecznym.</p>
<p>Zgodność ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku: <u>Cel strategiczny</u> Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia.</p>
<p>Zgodność z Długookresową Strategią Rozwoju Kraju: <u>Cel 8</u> - Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych. <u>Cel 11</u> – Wzrost społecznego kapitału rozwoju.</p>

Zgodność z Planem Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027: <u>CS 8.P 4.</u> Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej; <u>CS 8.P 13.</u> Rozwój wiedzy/umiejętności: cyfryzacja, oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat.
Cel szczegółowy III LSR Stymulowanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego oraz innowacyjności poprzez wspieranie różnych form przedsiębiorczości, w tym zielonej gospodarki i gospodarstw agroturystycznych
Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Magnuszew na lata 2016-2023: <u>Cel strategiczny I</u> Wspieranie i rozwój przedsiębiorczości, działalności rolniczej i jej dywersyfikacji.
Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Garbatka-Letnisko na lata 2021-2030: <u>Cel strategiczny 2</u> Rozwój gospodarczy – wykorzystanie wyjątkowego położenia i unikalnych zasobów. <u>Cel operacyjny 2.2</u> Rozwój systemów odnawialnych źródeł energii (OZE); <u>Cel operacyjny 2.4.</u> Wspieranie rozwoju działalności gospodarczej.
Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Gniewoszków na lata 2016-2022: <u>Cel 2.</u> Rozwój przedsiębiorczości.
Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Kozienice na lata 2018-2030: <u>Cel S 1</u> Polifunkcyjna gospodarka kreatywna aktywizująca lokalne kapitały i posiadająca rozwinięte relacje ponadlokalne; <u>Cel O 1.</u> Dynamiczna, innowacyjna, polifunkcyjna przedsiębiorczość; <u>Cel O 2.</u> Nowoczesne, wysokorentowne rolnictwo.
Zgodność ze Strategią Rozwoju Powiatu Kozińskiego na lata 2021-2030: <u>Cel strategiczny 3.</u> Wzrost konkurencyjności powiatu kozińskiego. <u>Cel operacyjny 3.2.</u> Atrakcyjne warunki do rozwoju aktywności gospodarczej mieszkańców. <u>Cel operacyjny 3.3.</u> Rozwój gospodarczy obszarów wiejskich; <u>Cel strategiczny 5.</u> Utrzymanie wysokich walorów przyrodniczych obszaru powiatu kozińskiego. <u>Cel operacyjny 5.1.</u> Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców powiatu kozińskiego. <u>Cel operacyjny 5.2.</u> Efektywna ochrona środowiska i wspieranie adaptacji do zmian klimatycznych
Zgodność ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku: <u>Cel strategiczny</u> Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii
Zgodność z Długookresową Strategią Rozwoju Kraju: <u>Cel 4</u> - Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki.
Zgodność z Planem Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027: <u>CS 8.P 9.</u> Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów; <u>CS 7. P6.</u> Poprawa dochodów młodych rolników.

Źródło: opracowanie własne LGD

2. Komplementarność i synergia przedsięwzięć w LSR

Istotą wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju jest możliwość inicjowania i realizacji działań rozwojowych na danym obszarze przez społeczność lokalną. To właśnie ten czynnik przyczynia się do zapewnienia pełnej synergii i komplementarności LSR zarówno na poziomie wewnętrznym jak i zewnętrznym. Kolejnym elementem zapewniającym komplementarność i synergię przedsięwzięć jest realizowanie LSR na terenie więcej niż jednej gminy przez reprezentantów sektora społecznego, publicznego oraz gospodarczego. Wykorzystanie potencjału endogenicznego obszaru do realizacji zaplanowanych przedsięwzięć, będących odpowiedzią na wyzwania gospodarcze, społeczne oraz środowiskowe świadczy o występowaniu międzyprojektowych powiązań o charakterze komplementarnym. Natomiast uzupełniający się charakter wszystkich celów szczegółowych jest jak najbardziej oczywisty, bowiem dotyczy rozwoju lokalnego (komplementarność funkcyjna).

Przewidziane w LSR przedsięwzięcia wykazują synergię i są względem siebie komplementarne w stopniu wysokim. Wzajemnie się uzupełniają i dopełniają w osiąganiu wyznaczonych celów LSR:

1. Cel szczegółowy 1 LSR. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa oraz zwiększenie zdolności do zatrudniania, w szczególności przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji. Zakres wsparcia z PS WPR na lata 2023-2027: Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji; Rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez: rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej:
- **Przedsięwzięcie 1.1.1.** Promowanie włączenia społecznego - będzie realizowane jak projekt grantowy i będzie dotyczyło organizacji zajęć edukacyjnych mających na celu podniesienie kompetencji osób z grup w niekorzystnej sytuacji, ludzi młodych oraz seniorów.

- **Przedsięwzięcie 1.2.1.** Wspieranie uczenia się przez całe życie - w ramach tego przedsięwzięcia zaplanowano realizację projektu partnerskiego z partnerem krajowym spoza obszaru LSR. Stanowi uzupełnienie Przedsięwzięcia 1.1.1 ponieważ zaplanowano działania w zakresie aktywizacji zawodowej osób z grup w niekorzystnej sytuacji oraz ludzi młodych, seniorów.

- **Przedsięwzięcie 1.3.1.** Rozwój przedsiębiorczości w zakresie poprawy sytuacji zawodowej osób w niekorzystnej sytuacji lub wykluczonych - przedsięwzięcie to zakłada wsparcie na drodze organizowanych przez LGD konkursów rozwoju przedsiębiorczości lokalnej. Przedsiębiorcy w ramach oferowanego wsparcia będą musieli zatrudnić osoby ze wskazanych grup w niekorzystnej sytuacji lub osoby z grupy interesariuszy, szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR. Realizacja działań komplementarnych w ramach celu szczegółowego 1, związanych z aktywizacją zawodową oraz wspomaganie tworzenia miejsc pracy przyczyni się do objęcia osób z grup w niekorzystnej sytuacji oraz osób z grupy interesariuszy, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR wsparciem w sposób kompleksowy. Oferta edukacyjno-szkoleniowa wzmocni kwalifikacje dostępne na rynku pracy, przyczyniając się do rozwoju gospodarczego na poziomie lokalnym. Efekty tych wszystkich działań, ze względu na występujące pomiędzy nimi powiązania, ulegną wzmocnieniu i będą większe niż efekty tych działań rozpatrywane indywidualnie (synergia wewnętrzna). Dodatkowo operacje realizowane ze środków będących w dyspozycji LGD będą również komplementarne do wsparcia dostępnego ze środków FEM2021-2027 (Fundusze Europejskie dla Mazowsza). Zgodność z celem szczegółowym FEM 2021-2027: CS 4g (Edukacja - EFS), CS 4h (Włączenie społeczne - EFS) (synergia zewnętrzna). Zgodność ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku: Cel strategiczny - Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki.

2. Cel szczegółowy 2 LSR. Wykorzystanie potencjału kulturowego i turystycznego obszaru LSR. Zakres wsparcia z PS WPR na lata 2023-2027: Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej; Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych; Ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi:

- **Przedsięwzięcie 2.1.1.** Łączenie obszarów wiejskich poprzez rozwój lokalnej, niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej, w tym dla osób z niepełnosprawnościami - wsparcie w ramach tego działania będzie dostępne w drodze organizowanych przez LGD konkursów, a jego głównym zadaniem będzie tworzenie lub rozwijanie istniejącej na obszarze LGD infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej.

- **Przedsięwzięcie 2.2.1.** Budowa lub rozbudowa infrastruktury społecznej na obszarze LGD- to przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach operacji własnej, a jego celem jest tworzenie nowych edukacyjnych i sensorycznych placów zabaw dla dzieci zdrowych i niepełnosprawnych. Stanowi uzupełnienie Przedsięwzięcia 2.1.1.

- **Przedsięwzięcie 2.3.1.** Aktywna społeczność w lokalnych środowiskach - projekt grantowy, który będzie dotyczył organizacji różnorodnych wydarzeń (targi, kiermasze, wydarzenia społeczne i kulturalne) przyczyniających się do zwiększenia oferty spędzania wolnego, integracji i aktywizacji lokalnej społeczności.

- **Przedsięwzięcie 2.4.1.** Mieszkańcy obszaru zaangażowani w podejmowanie lokalnych inicjatyw - projekt grantowy dotyczący wyposażenia różnych zespołów, NGO, KGW, OSP, grup rekonstrukcyjnych, grup młodzieżowych tanecznych itp. w niezbędny sprzęt, stroje, instrumenty.

- **Przedsięwzięcie 2.5.1.** Promocja walorów i dziedzictwa historyczno-kulturowego obszaru LSR - projekt grantowy, który będzie związany z współfinansowaniem wydawania różnego typu publikacji (w różnych formach i na różnych nośnikach), które będą służyły do zachowania i promocji lokalnego dziedzictwa.

- **Przedsięwzięcie 2.6.1.** Zwiększenie świadomości znaczenia dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego obszaru LSR - to przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach operacji własnej. W ramach przedsięwzięcia zostaną przeprowadzone warsztaty edukacyjne oraz zamontowane budki nietelefoniczne, które będą prezentować historię obszaru LSR.

Powyższe przedsięwzięcia wykazują synergię i komplementarność w osiągnięciu celu szczegółowego 2. Wszystkie zaplanowane operacje będą bazować na potencjale kulturowym i turystycznym obszarze LSR i będą promować lokalne dziedzictwo przyrodnicze oraz historyczno - kulturowe na wielu płaszczyznach. Ponadto realizacja działań związanych ze wsparciem infrastruktury oraz prowadzenie w takich obiektach określonych działań „miękkich” (np. zajęcia edukacyjne) podkreśla dodatkowo synergię i komplementarność. Lokalna Grupa Działania "Puszcza Kozienicka" przewiduje także wsparcie przedsięwzięć wynikających z LSR w ramach celu szczegółowego 2 wskazanych w Funduszach Europejskich dla Mazowsza 2021-2027 (zgodność z celem szczegółowym FEM 2021-2027: CS 4vi - Kultura i turystyka - EFRR). Zgodność ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku: Cel strategiczny - Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia.

3. Cel szczegółowy 3 LSR. Stymulowanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego oraz innowacyjności poprzez wspieranie różnych form przedsiębiorczości, w tym zielonej gospodarki i gospodarstw agroturystycznych. Zakres wsparcia z PS WPR na lata 2023-2027: Rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez: podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne; Rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwijania: gospodarstw agroturystycznych, zagród edukacyjnych; Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych:

- **Przedsięwzięcie 3.1.1.** Podnoszenie świadomości ekologicznej społeczności LSR - w ramach tego przedsięwzięcia zaplanowano realizację projektu partnerskiego z partnerami z zagranicy. Projekt będzie dotyczył wymiany wiedzy i doświadczeń, nabywania umiejętności i realizacji projektów promujących ideę partnerstwa wewnątrz oraz międzysektorowego i wsparcie działań proekologicznych.

- **Przedsięwzięcie 3.2.1.** Innowacyjność i zielona gospodarka motorem rozwoju lokalnej przedsiębiorczości - przedsięwzięcie to zakłada wsparcie (na drodze organizowanych przez LGD konkursów) przedsiębiorczości lokalnej ukierunkowanej na ekologię i innowacje (premia na otwieranie nowej działalności gospodarczej).

- **Przedsięwzięcie 3.3.1.** Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - realizacja tego przedsięwzięcia będzie wsparta w oparciu o konkursy ogłaszane przez LGD i ma na celu wsparcie powstania nowych gospodarstw agroturystycznych, promujących ekologię i bazujących na walorach przyrodniczych, historycznych, kulturowych obszaru.

- **Przedsięwzięcie 3.4.1.** Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich - realizacja tego przedsięwzięcia, w oparciu o konkurs ogłaszany przez LGD ma na celu wsparcie idei zagród edukacyjnych, promujących ekologię i bazujących na walorach przyrodniczych, historycznych, kulturowych obszaru.

Powyższe przedsięwzięcia wykazują synergię i komplementarność w osiągnięciu celu szczegółowego 3. Wszystkie zaplanowane operacje będą współdziałać w osiągnięciu wyznaczonego celu, dając tym samym większy efekt (efekt synerгии) - stymulować zrównoważony rozwój gospodarczy, promować ekologię i innowacje na obszarze LSR.

Dodatkowo operacje będą realizowane przez wielu beneficjentów, co tworzy zjawisko komplementarności udzielanego wsparcia na płaszczyźnie: podmiotów, zasobów i celów wdrażanych operacji.

3. Sposoby integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.

Lokalna Strategia Rozwoju ma charakter zintegrowany. Łączenie różnych dziedzin gospodarki oraz współpraca różnych grup interesu to jedno z siedmiu kluczowych cech podejścia LEADER. Cele szczegółowe wraz z planowanymi w LSR przedsięwzięciami są spójne, powiązane ze sobą oraz wzajemnie się uzupełniają

Integracja sektorów oraz partnerów:

Lokalna Grupa Działania jest partnerstwem trójsektorowym. Proponowane przedsięwzięcia zakładają udział w ich realizacji przedstawiciele wszystkich trzech sektorów: gospodarczego, społecznego, publicznego. Ponadto LGD będzie realizować przedsięwzięcia łączące różne sektory.

Integracja zasobów

Lokalna Strategia Rozwoju wykorzystuje endogeniczny potencjał terytorium, jego zasoby: ludzki, kulturowy, przyrodniczy, historyczny i wiedzę. Zaplanowane przedsięwzięcia jednocześnie dostosują się do lokalnych uwarunkowań, ale i przyczynią się do łączenia obszarów wiejskich poprzez rozwój infrastruktury turystyczno-kulturalno - rekreacyjnej, rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz aktywności społecznej, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego obszaru LSR. Ponadto LGD będzie premiować projekty (poprzez stworzenie odpowiedniego kryterium oceny w karcie oceny), które wykorzystują różne lokalne zasoby np. folklor, historię, przyrodę, tradycje, produkty lokalne itp.

Integracja branż działalności gospodarczej

Lokalna Strategia Rozwoju kompleksowo łączy różne dziedziny gospodarki i zakłada kooperację różnych grup interesu. Współpraca różnych branż działalności gospodarczej prowadzi do zrównoważonego i optymalnego wypracowania korzystnych dla wszystkich mieszkańców rozwiązań. Wielokrotnie zwiększa szansę sfinalizowania przedsięwzięcia, przyspiesza je lub daje korzystniejszy efekt. Integracja scala środowisko i generuje synergię. Operacje zaplanowane w ramach LSR, mające na celu integrację branż, realizowane będą w formie szkoleń, spotkań z przedsiębiorcami, konferencji, udziału w imprezach promujących dziedzictwo i produkty lokalne,

wyjazdów studyjnych czy współpracy w ramach szlaków tematycznych. Nastawione będą na budowanie współpracy międzysektorowe i wspólnej marki.

Sposoby i metody wdrażania operacji w ramach LSR

W ramach LSR LGD "Puszcza Kozienicka" będzie realizować:

- Projekty grantowe - w ramach naborów wniosków o wsparcie, służące aktywizacji i integracji lokalnej społeczności.

- Projekty partnerskie - w ramach naborów wniosków o wsparcie. Projekty realizowane będą w partnerstwie z partnerem krajowym spoza obszaru LSR i z partnerem zagranicznym. Mają za zadanie wspierać inicjatywy związanych z wymianą wiedzy i doświadczeń, nabywania umiejętności i realizacji projektów promujących idee partnerstwa wewnątrz oraz międzysektorowego oraz wsparcie działań proekologicznych. Dofinansowanie będzie można zdobywać w drodze konkursów ogłaszanych przez LGD.

- Konkursy - w ramach naborów wniosków o wsparcie. Głównym zadaniem będzie tworzenie lub rozwijanie istniejącej na obszarze LGD infrastruktury kulturalno- społecznej.

- Konkursy - w ramach naborów wniosków o wsparcie. Konkursy kierowane do przedsiębiorców na zakładanie lub rozwijanie przedsiębiorstw. Wspierane będą różne działalności z obszaru w celu poprawy sytuacji zawodowej osób w niekorzystnej sytuacji, osób z grupy interesariuszy, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR

- Konkursy - w ramach naborów wniosków o wsparcie. Konkursy kierowane do rolników, mające na celu wsparcie powstania nowych gospodarstw agroturystycznych oraz zagród edukacyjnych.

- Operacje własne - realizowane samodzielnie przez LGD, mające na celu promocję lokalnego dziedzictwa oraz tworzenie nowych edukacyjnych i sensorycznych placów zabaw zarówno dla dzieci niepełnosprawnych jak i zdrowych.

Realizowane operacje mają za zadanie promować innowacje, rozwijać przedsiębiorczość - generować nowe miejsca pracy; stosować rozwiązania sprzyjających ochronie środowiska lub klimatu; być ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb osób w niekorzystnej sytuacji, osób z grupy interesariuszy, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR.

Źródła finansowania

LSR LGD "Puszcza Kozienicka" będzie monofunduszowa, co oznacza finansowanie wyłącznie w ramach PS WPR na lata 2023-2027.

Rodzaj płatności

- zwrot kosztów kwalifikowalnych rzeczywiście poniesionych przez beneficjenta

- koszty jednostkowe

- płatności ryczałtowe

- finansowanie według stawek ryczałtowych

W przypadku Wdrażania LSR intensywność wsparcia będzie wynosiła:

- do 65% kosztów kwalifikowalnych, z wyłączeniem operacji realizowanych w ramach rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych,

- do 85% kosztów kwalifikowalnych w przypadku operacji realizowanych w ramach rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych,

- do 100% kosztów kwalifikowalnych na operacje obejmujące inwestycje nieprodukcyjne w przypadku podmiotów innych niż jednostki sektora finansów publicznych,

- do 75% kosztów kwalifikowalnych na operacje obejmujące inwestycje nieprodukcyjne w przypadku jednostek sektora finansów publicznych, z czego pomoc finansowa z EFRROW wynosi maksymalnie 55% kosztów kwalifikowalnych, a pozostałe 20% kosztów kwalifikowalnych ze środków budżetu państwa.

4. Wartość dodana podejścia LEADER w realizacji LSR

„Wartość dodana tego podejścia wiąże się ze wzmocnieniem lokalnego zaangażowania poprzez rozwój lokalnej strategii, jej realizację i przydział zasobów. Tworząc odpowiednie warunki oraz starannie opracowując nowe i świeże pomysły, LGD mogą osiągać znaczne i trwałe zmiany oraz korzyści dla swoich terytoriów — prawdziwą wartość dodaną, która jest celem podejścia LEADER”

Leader jest metodą osiągnięcia celów polityk UE w zakresie rozwoju obszarów wiejskich. Polega na stosowaniu oddolnego podejścia (zarządzanie przez lokalną społeczność) zamiast tradycyjnego podejścia odgórnego, które realizowane jest przez lokalne, regionalne i krajowe władze. Jednocześnie nie stanowi konkurencji dla podejścia odgórnego, lecz jest mechanizmem interakcji z nim, mającym na celu osiągnięcie lepszych wyników ogólnych.

Lokalne Grupy Działania są głównym narzędziem stosowania podejścia LEADER do rozwoju obszarów wiejskich. W sposób bezpośredni angażują przedstawicieli środowiska lokalnego w opracowywanie i wdrażanie LSR, jak również podejmowanie decyzji i przydzielanie zasobów.

Wartość dodana podejścia LEADER w realizacji LSR:

- Wspieranie określania ścieżki rozwoju obszaru, która jest zgodna z potrzebami, oczekiwaniami i planami społeczności lokalnej,
- Łączenie różnych dziedzin gospodarki, współpraca różnych grup interesu,
- Trójsektorowość, wyrażająca się współpracą sektorów publicznego, gospodarczego i społecznego w strukturach,
- Zwiększenie kapitału społecznego lokalnych społeczności - w postaci: rozwijania kontaktów, budowy umiejętności społeczności lokalnej, wzajemnego zaufania i współpracy, wzmocnienia więzów, co sprzyja innowacjom i podejmowaniu ryzyka,
- Wsparcie dla osób z grup zdiagnozowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji, osób z grupy interesariuszy, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR,
- Możliwość występowania przez LGD w innych konkursach i pozyskiwania dodatkowych środków,
- Zarządzanie sprawami publicznymi w sposób oparty na współpracy,
- Komplementarność i synergia pomiędzy projektami,
- Możliwość realizacji projektów wykraczających poza obszar jednostek administracyjnych gmin, możliwość nawiązania współpracy z partnerami zagranicznymi.

Rozdział VI. Cele i wskaźniki

Niniejszy rozdział został przygotowany z wykorzystaniem wyników spotkań informacyjno-konsultacyjnych dla lokalnych społeczności gminnych, przeprowadzonej diagnozy i wniosków z analizy SWOT obszaru LGD. Grupa Robocza dokonała analizy przedstawionego materiału i opracowała propozycję celów i wskaźników, które następnie zostały poddane konsultacji ze społecznością lokalną za pośrednictwem strony internetowej. Po analizie otrzymanych uwag, cele i wskaźniki zostały uzupełnione i poprawione. Na tej podstawie sformułowano cele szczegółowe i przedsięwzięcia w ramach LSR. Są one wynikiem nie tylko analizy SWOT, ale także opisu obszaru, jak również priorytetów, jakie wobec środków jakimi dysponuje LGD wybrano. Analizy problemów dokonano z uwzględnieniem kwestii społecznych, geograficznych, branżowych i instytucjonalnych. Etapy formułowania celów to:

1. Gromadzenie propozycji: propozycje zgłaszane przez mieszkańców, opinie liderów społecznych, rozmowy z kluczowymi osobami, propozycje ekspertów;
2. Selekcja celów: eliminacja celów, obiektywnie niemożliwych do osiągnięcia, agregacja celów, hierarchizacja celów;
3. Logika realizacji LSR: zaplanowane cele, przedsięwzięcia i wskaźniki są adekwatne do: diagnozy, wniosków z konsultacji: LGD uwzględniła wnioski zebrane podczas: spotkań konsultacyjnych, badań sondażowych, e-konsultacji, debaty publicznej, warsztatów strategicznych, porad obywatelskich Grupy Inicjatywnej ds. opracowania LSR, posiedzeń Zarządu oraz konsultacji eksperckich i grup docelowych.

Proces formułowania celów i przedsięwzięć oparty był o test „SMART”, czyli wszystkie przyjęte w LSR cele są: **S(pecific)** – konkretne, stanowią rozwiązanie dla określonych w LSR problemów i wyzwań opisanych w diagnozie; **M(easurable)** – mierzalne poprzez założone wskaźniki; źródła pozyskania danych do pomiaru wskaźników **A(mbitious)** – ambitne. Ale jednocześnie są również: **R(ational)** – możliwe do osiągnięcia w perspektywie realizacji LSR oraz biorąc pod uwagę możliwości LGD, głównie ograniczenia budżetowe; **T(ime)** – mają określoną perspektywę czasową do 2027 roku.

1. Specyfikacja celów, przedsięwzięć i wskaźników

Zgodnie z zapisami Planu Strategicznego WPR oraz dokumentacji konkursowej na wybór LSR (w tym materiału pomocniczego „Obszary tematyczne LSR”, a cele LSR) w trakcie konstruowania siatki celów, przedsięwzięć i wskaźników zrezygnowano z wyznaczenia Celów ogólnych LSR. W trakcie prac skupiono się na wyznaczeniu celów na poziomie Celów Szczegółowych, których zostało określone trzy. Każdy z celów szczegółowych otrzymał przypisany mu zestaw przedsięwzięć, a także wskaźniki rezultatu i produktu. Wskaźniki będą dokumentowane przez biuro LGD na bieżąco. W celu uaktualniania wskaźników, biuro LGD dokonywać będzie ich okresowych zestawień. Dokumentacja dotycząca wskaźników będzie prowadzona elektronicznie oraz papierowo.

Zgodnie z wymogami Planu Strategicznego WPR w LSR wybrano 3 cele tematyczne (obszary tematyczne), co zapewnia większą specjalizację LSR oraz koncentrację wsparcia na najważniejszych potrzebach, które zostały

zidentyfikowane w ramach *Analizy potrzeb i potencjału LSR (Rozdz. IV)*. W toku dyskusji Grupy Roboczej na warsztatach poświęconych tworzeniu LSR, w oparciu o wiedzę i doświadczenie uczestników oraz dane zebrane w trakcie konsultacji społecznych, sformułowano wskaźniki, które uznano za najważniejsze ze względu na charakter obszaru LGD. Tylko zrównoważona realizacja ich wszystkich może zapewnić prawidłowy i oczekiwany rozwój obszaru LGD zarówno w zakresie społecznym jak i gospodarczym.

Pomiary wskaźników (rezultatu i produktu) będą dokonywane w sposób przedstawiony z częstotliwością określoną w Tabeli schematu monitoringu w *Rozdz. X LSR Monitoring i ewaluacja*. Przewiduje się, że wskaźniki rezultatu i produktu będą mierzone na bieżąco, nie rzadziej niż w okresach rocznych poprzedzających przeprowadzenie monitoringu. Przedsięwzięcia określone w LSR powinny być zrealizowane w sposób, który zapewnia maksymalne wykorzystanie lokalnych zasobów i potencjału, w szczególności lokalnie dostępnych zasobów ludzkich, surowców, miejscowej infrastruktury, lokalizacji (położenie geograficzne) i dziedzictwa kulturowego. Przedsięwzięcia powinny być nakierowane na zaspokajanie potrzeb grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, a w szczególności osób z grup w niekorzystnej sytuacji. Mają dążyć do zwiększenia aktywności społecznej i wzmocnienia więzi z miejscem zamieszkania. Preferowane będą przedsięwzięcia innowacyjne, partnerskie, społeczne (skierowane do grup w niekorzystnej sytuacji) i ukierunkowane na ochronę środowiska. Uzasadnieniem wyboru takiego sposobu realizacji przedsięwzięć jest dążenie do tego, aby cele szczegółowe przewidziane w niniejszej LSR zostały zrealizowane w możliwie najefektywniejszy sposób. Źródłem finansowania przewidzianych w LSR operacji będą środki pozyskane w ramach mechanizmu RLKS pochodzące z PS WPR (EFRROW) oraz wkład własny wnioskodawców, o wielkości zależnej od rodzaju operacji. Lokalna Grupa Działania "Puszcza Kozienicka" przewiduje również wsparcie przedsięwzięć wynikających z LSR w ramach celów szczegółowych wskazanych w Funduszach Europejskich dla Mazowsza 2021-2027 (*Rozdz. IV*).

2. Powiązania pomiędzy diagnozą obszaru i ludności, analizą SWOT oraz celami

- **Cel szczegółowy C.S.1 Wsparcie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa oraz zwiększenie zdolności do zatrudniania, w szczególności przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji**
- **Źródło finansowania EFRROW**

Pierwszy ze zidentyfikowanych celów szczegółowych C.S.1 dotyczy konieczność wparcia wszelkiego rodzaju działań edukacyjnych, animacyjnych, warsztatowych, dla wszystkich grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji oraz osób z grupy interesariuszy, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. Podczas konsultacji społecznych w każdej z 7 gmin obszaru LSR zdefiniowane oczekiwania dotyczyły edukacji pozaszkolnej i szkolnej, w tym: kursy i szkolenia, organizacja warsztatów, między innymi tanecznych, teatralnych, szkolenia z zakresu pierwszej pomocy, warsztatów kulinarnych, a przede wszystkim zajęcia edukacyjne dla dzieci. Zdiagnozowano potrzeby edukacji dla dzieci ale także i dla dorosłych z naciskiem na edukację ustawiczną. Należy wzbogacać ofertę edukacyjną podnoszącą kompetencje mieszkańców (aby mogła konkurować z tą dostępną w ośrodku miejskim – Kozienicach w gminie Kozienice).

Dla prawidłowego rozwoju obszaru objętego LSR należy także umożliwić pozyskiwanie środków na zakładanie lub rozwijanie przedsiębiorstw. W ramach C.S.1 wspierane będą różne działalności z obszaru w celu poprawy sytuacji zawodowej osób w niekorzystnej sytuacji oraz osób z grupy interesariuszy, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. Działania te będą realizowane poprzez operacje w ramach których, przedsiębiorcy będą aplikowali o wsparcie finansowe na rozwijanie firmy jako osoby fizyczne znajdujące się w niekorzystnej sytuacji lub przedsiębiorcy w ramach oferowanego wsparcia będą musieli zatrudnić osoby ze wskazanych grup w niekorzystnej sytuacji lub osoby z grupy interesariuszy, szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR. LGD w ramach realizacji tego celu uruchomi również nabory wniosków na projekty w postaci operacji grantowych, operacji w partnerstwie i konkursów dla przedsiębiorców oraz przeznaczy część środków z kosztów zarządzania i aktywizacji.

Okres pandemii mocno rozluźnił relacje międzyludzkie, osłabił aktywność społeczną oraz na wiele miesięcy całkowicie wygasił działania na rzecz realizacji wspólnych inicjatyw, dlatego też należy umożliwić pozyskiwanie środków na działania partnerskie (w ramach LGD oraz z podmiotami z terenu innej LGD), aby wiedza, umiejętności oraz zasoby lokalne były wykorzystywane aktywnie i żeby przyczyniały się do rozwoju obszaru LGD. Niniejsza LSR przewiduje przekazywanie wsparcia zarówno w drodze konkursów, operacji grantowych, jak i wsparcie z kosztów zarządzania.

Cel szczegółowy C.S.2 Wykorzystanie potencjału kulturowego i turystycznego obszaru LSR

- **Źródło finansowania EFRROW**

W procesie konsultacji społecznych oraz analizy zgromadzonego materiału przez Grupę Roboczą zidentyfikowano problemy, które doprowadziły do sformułowania drugiego celu szczegółowego C.S.2, który dotyczy obszaru wsparcia, potencjału kulturowego i turystycznego obszaru LSR.

Diagnoza obszaru, która powstała na bazie Analizy SWOT dla całego obszaru jednoznacznie wykazała, że społeczność lokalna, szczególnie gmin wiejskich widzi wyraźną potrzebę rozwoju ogólnodostępnej infrastruktury społeczno- kulturalnej oraz sportowo rekreacyjnej i turystycznej wraz z zastosowaniem w nich rozwiązań innowacyjnych. Zarówno w ramach LSR na lata 2007-2013 oraz 2014-2020 powstały liczne obiekty infrastrukturalne takie jak boiska sportowe, place zabaw, siłownie napowietrzne, świetlice, tereny rekreacyjne, jednak nadal zapotrzebowanie na tego typu obiekty stale rośnie. Część istniejących obiektów wymaga modernizacji lub rozbudowy, gdyż wybudowana ponad 10 lat temu i więcej, obecnie jest już niewystarczająca dla znacznie większej liczby użytkowników zainteresowanych korzystaniem z nich. Mieszkańcy oczekują także rozwoju infrastruktury turystycznej, która pozwoliłaby na prowadzenie aktywności turystycznych w bliskim sąsiedztwie (np. ścieżki rowerowe, trasy nordic walking, szlaki turystyczne, wiaty turystyczne, tężnie, parki linowe itp.). Także nowe wyzwania stoją przed instytucjami kultury czy też organizacjami dostarczającymi ofertę czasu wolnego. Rośnie zapotrzebowanie na parki linowe, tężnie czy małe lokalne amfiteatry. Istotnym z punktu widzenia obszaru LGD jest także promocja walorów i zwiększenie świadomości dziedzictwa historyczno-kulturowego obszaru. Zidentyfikowano na obszarze kompletny brak edukacyjnych i sensorycznych placów zabaw. Ewidentnie brakuje na terenie LGD bazy infrastruktury edukacyjnej i sensorycznej jako spełnienie potrzeb rozwojowych i ruchowych zarówno dla dzieci niepełnosprawnych jak i zdrowych mając na względzie fakt istnienia na obszarze LSR Specjalnego Ośrodka szkolno- Wychowawczego, Warsztatów terapii zajęciowych, Placówki socjalizacyjnej "Panda" i potrzeb różnych niepełnosprawnych dzieci. Potrzeba ta zostanie wsparta przez LGD w ramach zaplanowanej operacji własnej.

Odpowiednio dofinansowana ogólnodostępna infrastruktura umożliwi integrację społeczną, zwiększy dostępność usług oraz wesprze rozwój turystyki i ułatwi zagospodarowanie czasu wolnego z wykorzystaniem innowacji i nowoczesnych technologii. Będzie to możliwe dzięki konkursom wniosków na operacje z zakresu infrastruktury, operacje grantowe oraz operacje własne LGD wsparte kosztami zarządzania i aktywizacji.

Doświadczenia z poprzednich okresów programowania wyraźnie pokazują, że różne podmioty działające na obszarze łączą tradycję z nowoczesnością i tworzą ofertę, która jest w stanie zainteresować osoby „od zawsze mieszkające na terenie”, jak i te napływowe w różnym wieku. Zarówno Analiza SWOT jak i z dane zgromadzone z ankiet wskazują na potrzebę kontynuacji wydawania publikacji dotyczących promowania obszaru LSR, wspierania podmiotów działających w obszarze kultury i przyczyniających się do zachowania lokalnego dziedzictwa, a także doposażenia różnego rodzaju organizacji w tym KGW, których liczba od roku 2018 zwiększyła się z 1 do 30, OSP, grup rekonstrukcyjnych, zespołów młodzieżowych, tanecznych i innych. Zaplanowano również w ramach tego celu wsparcie lokalnych inicjatyw w postaci wydarzeń i imprez promujących i integrujących lokalną społeczność - granty.

Ważne jest także aby dbać o zachowanie lokalnej tożsamości obszaru, która dotyczy szczególnie wymiaru kulturowego i historycznego. Duża część mieszkańców naszych gmin nie zna historii miejsca z którym związała swoje życie, jednocześnie pozostaje coraz mniej osób, które są świadkami historii i mogą ją przekazywać młodszemu pokoleniu. Sposobem na przełamanie tej niekorzystnej sytuacji jest wspieranie inicjatyw związanych z zachowaniem lokalnego dziedzictwa oraz jego promocją. Służyć temu będzie operacja własna, w ramach której zamontowane zostaną w wybranych, atrakcyjnych turystycznie miejscach budki nietelefoniczne, promujące lokalną historię, powstaną gry terenowe, e-booki i całość operacji dopełnią warsztaty edukacyjne.

W ramach celu II LGD zaplanowało realizację 3 projektów grantowych, 2 operacji własnych, konkursów i wsparcia działań kosztami zarządzania i aktywizacji.

- **Cel szczegółowy C.S.3 Stymulowanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego i innowacyjności poprzez wspieranie różnych form przedsiębiorczości, w tym zielonej gospodarki i gospodarstw agroturystycznych**
- **Źródło finansowania EFRROW**

C.S.3 dotyczy konieczność wparcia wszelkiego rodzaju działań stymulujących zrównoważony rozwój gospodarczy oraz innowacyjność, poprzez wsparcie różnych form przedsiębiorczości. Dla prawidłowego rozwoju obszaru objętego LSR należy także umożliwić pozyskiwanie środków finansowych na otwieranie nowych przedsiębiorstw ukierunkowanych na innowacyjność, oraz wsparcie finansowe na rozwój gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych.

Na podstawie analizy obszaru (rozdz. IV) i danych GUS na obszarze LSR brakuje gospodarstw agroturystycznych oraz zagród edukacyjnych, które mogłyby wykorzystać istniejący trend związany z modą na lokalną turystykę, slow life oraz slow travel. Niezbędne jest również inwestowanie w budowę, rozbudowę i doposażenie infrastruktury turystycznej oraz okołoturystycznej oraz tworzenie i rozwoju turystycznych szlaków tematycznych, bazujących na walorach przyrodniczych, historycznych, kulturowych obszaru. Na obszarze LSR obserwuje się stopniowe odchodzenie od rolnictwa. Osoby, które dotychczas zajmowały się rolnictwem szukają pozarolniczych źródeł dochodu lub pracy na etacie. W związku z tym, iż ten dział gospodarki należy do wrażliwych, następuje również powolny rozwój agroturystyki i związana z tym produkcja zdrowej, tradycyjnie wytwarzanej żywności.

LGD w ramach realizacji tego celu uruchomi nabory wniosków na projekty w zakresie tworzenia nowych firm (konkurs), operacje wspierające rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych poprzez wspieranie agroturystyki i tworzenie zagród edukacyjnych (konkursy dla rolników). W ramach celu szczegółowego 3 zaplanowano również realizację projektu w partnerstwie z partnerem zagranicznym

3. Prezentacja przedsięwzięć finansowanych w ramach PS WPR wraz ze sposobem ich realizacji oraz uzasadnieniem.

W ramach C.S.1 zaplanowano 3 przedsięwzięcia finansowane z PS WPR:

P 1.1.1 Promowanie włączenia społecznego - przedsięwzięcie to będzie realizowane jak projekt grantowy i będzie dotyczyło organizacji zajęć edukacyjnych mających na celu podniesienie kompetencji społeczności lokalnych oraz umożliwienie integracji mieszkańców w oparciu o lokalne zasoby materialne jak i niematerialne jak również szeroką ofertę zajęć pozalekcyjnych, edukacyjnych dla dzieci. Zajęciami zostaną objęci przedstawiciele wszystkich grup w niekorzystnej sytuacji określonych w LSR oraz osoby z grupy interesariuszy, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. Grant jest odpowiedzią na ogromne potrzeby zajęć edukacyjnych stwierdzonych na etapie konsultacji z mieszkańcami obszaru z terenu wszystkich gmin powiatu kozienickiego. Poszerzenie dostępnej oferty edukacyjnej na obszarze umożliwi także lepsze konkurowanie obszaru wiejskiego z miejskim i pozwoli zatrzymać mieszkańców zainteresowanych poszerzaniem wiedzy i nabywaniem kompetencji na terenie LGD a dzieciom i młodzieży powoli spędzić aktywnie czas pozaszkolny i rozwijać ich zainteresowania. **Wskaźnik produktu: liczba zajęć edukacyjnych promujących włączenie społeczne – 8 szt.; wskaźnik rezultatu- liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego -150 osób.**

P 1.2.1 Wspieranie się uczenia przez całe życie - w ramach tego przedsięwzięcia zaplanowano realizację projektu partnerskiego z partnerem krajowym z poza obszaru naszego LSR. Realizacja tego przedsięwzięcia ma na celu umożliwienie nawiązywania współpracy między podmiotami z terenu LGD z partnerami z obszaru innych LGD w kraju. Chodzi o możliwość zapewnienia finansowania dla inicjatyw związanych z wymianą wiedzy i doświadczeń, nabywania umiejętności i realizacji projektów promujących ideę partnerstwa wewnątrz oraz międzysektorowego. **Dofinansowanie będzie można zdobywać w drodze konkursów ogłaszanych przez LGD.** Przewidziane wsparcie dedykowane będzie osobom należącym do grup w niekorzystnej sytuacji określonych w LSR oraz osobom z grupy interesariuszy, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. **Wskaźnik produktu: liczba projektów partnerskich – 1 szt.; wskaźnik rezultatu: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego -100 osób.**

P 1.3.1 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie poprawy sytuacji zawodowej osób w niekorzystnej sytuacji lub wykluczonych społecznie - przedsięwzięcie to zakłada wsparcie (na drodze organizowanych przez LGD konkursów) rozwoju przedsiębiorczości lokalnej (rozwój działalności).Zgodnie z założeniami PS WPR wytypowano do wsparcia rodzaje przedsiębiorczości, które są komplementarne do danego celu szczegółowego i będą niwelować bezpośrednio lub pośrednio zdiagnozowane problemy a przede wszystkim wspierać poprzez tworzenie nowych miejsc pracy dla osób w niekorzystnej sytuacji lub osób z grupy interesariuszy, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. **Wskaźnik produktu: liczba przedsiębiorstw rozwiniętych dzięki wsparciu – 6 szt.; wskaźnik rezultatu: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR -9 szt.**

Drugi Cel szczegółowy C.S.2 zakłada realizację następujący przedsięwzięć:

P 2.1.1 Łączenie obszarów wiejskich poprzez rozwój lokalnej, niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej, w tym dla osób z niepełnosprawnościami - wsparcie w ramach tego działania będzie dostępne w drodze organizowanych przez LGD konkursów, a jego głównym zadaniem będzie tworzenie lub rozwijanie istniejącej na obszarze LGD infrastruktury kulturalno-społecznej. Obszar LGD obfituje w działające różnego typu organizacje społeczne i kulturalne, które często mimo chęci rozwoju nie mają takich możliwości, gdyż przeszkodą są braki w infrastrukturze (brak miejsc do rekreacji dla dorosłych i dzieci, spotkań i prowadzenia zajęć kulturalnych lub niewystarczająca przestrzeń w stosunku do zapotrzebowania i ilości chętnych). Problemy te wyraźnie zostały wskazane w przeprowadzonej diagnozie obszaru. **Wskaźnik produktu: liczba nowych lub przebudowanych obiektów lub miejsc infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej – 8 szt.; wskaźnik rezultatu: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR- 800 osób.**

P 2.2.1 Budowa lub rozbudowa infrastruktury społecznej na obszarze LGD - to przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach operacji własnej, a jego celem jest tworzenie nowych edukacyjnych i sensorycznych placów zabaw związanych ze sportem i rekreacją. Zidentyfikowano na obszarze kompletny brak edukacyjnych i sensorycznych placów zabaw, które by odpowiadały na potrzeby rozwojowe i ruchowe zarówno dla dzieci niepełnosprawnych jak i zdrowych. Obecnie tego typu infrastruktura na terenie LGD nie występuje na terenie żadnej z 7 gmin naszego obszaru. Nowopowstałe obiekty powstałe w wyniku realizacji przedsięwzięcia

zwiększą dostępność do infrastruktury edukacyjnej ukierunkowanej na potrzeby spędzania w sposób aktywny wolnego czasu przez dzieci, rozwijający ich umiejętności a ponadto zwiększą atrakcyjność rekreacyjną obszaru. **Wskaźnik produktu: liczba operacji własnych – 1 szt.; wskaźnik rezultatu- odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR - 400 osób.**

P 2.3.1 Aktywna społeczność w lokalnych środowiskach- to przedsięwzięcie będzie realizowane jako projekt grantowy. Organizowane w ramach tego grantu wydarzenia (targi, kiermasze, wydarzenia społeczne i kulturalne) przyczynią się do zwiększenia oferty spędzania wolnego czasu zarówno dla mieszkańców jak i turystów oraz przyczynia się do integracji i aktywizacji lokalnej społeczności, w tym KGW, OSP i innych NGO.

Wskaźnik produktu: liczba wydarzeń promujących obszar LSR - 10 szt.; wskaźnik rezultatu-liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego - 600 osób.

P 2.4.1 Mieszkańcy obszaru zaangażowani w podejmowanie lokalnych inicjatyw - kolejny projekt grantowy będzie związany z współfinansowaniem lokalnych inicjatyw poprzez doposażenie różnych zespołów, NGO, KGW, OSP grup rekonstrukcyjnych, grup młodzieżowych tanecznych w niezbędny sprzęt, stroje, instrumenty itp.

Wskaźnik produktu: liczba podmiotów które wzbogaciły swoją działalność o nowe wyposażenie - 8 szt.; wskaźnik rezultatu - liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego -100 osób.

P 2.5.1 Promocja walorów i dziedzictwa historyczno –kulturowego obszaru LSR - kolejny projekt grantowy będzie związany z współfinansowaniem wydawania różnego typu publikacji (w różnych formach i na różnych nośnikach), które będą służyły do zachowania i promocji lokalnego dziedzictwa. Przedsięwzięcie to ma za zadanie realnie wpłynąć na rozwój podmiotów zajmujących się promocją obszaru LSR. Powstanie kolejnych publikacji dotyczących zachowania i promocji lokalnej tożsamości przyczyni się z kolei do integracji społeczności lokalnej oraz wzmocni więzi z miejscem zamieszkania. **Wskaźnik produktu: liczba publikacji promujących obszar LSR – 9 szt.; wskaźnik rezultatu - liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami-1000 osób.**

P. 2.6.1 Zwiększenie świadomości znaczenia dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego obszaru LSR - realizacja tego przedsięwzięcia będzie realizowana jako projekt własny LGD poprzez wspieranie inicjatyw związanych z zachowaniem lokalnego dziedzictwa oraz jego promocją. W ramach operacji zamontowane zostaną w wybranych, atrakcyjnych turystycznie miejscach budki niatelefoniczne (kreatywne instalacje artystyczne, w których za pomocą aparatu telefonicznego i komputera można zostać porwanym w fantastyczną przygodę poznając wiele ciekawych historii), powstaną gry terenowe, e-booki , a całość operacji dopełnią warsztaty edukacyjne. **Wskaźnik produktu: liczba operacji własnych – 1 szt.; wskaźnik rezultatu- odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR -1000 osób.**

C.S.3 to następujące przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie 3.1.1 Podnoszenie świadomości ekologicznej społeczności LSR - realizacja tego przedsięwzięcia ma na celu umożliwienie nawiązywania współpracy między podmiotami z terenu LGD z partnerami z obszaru innych LGD za granicą. Chodzi o możliwość zapewnienia finansowania dla inicjatyw związanych z wymianą wiedzy i doświadczeń, nabywania umiejętności i realizacji projektów promujących idee partnerstwa wewnątrz oraz międzysektorowego oraz wsparcie działań proekologicznych. **Dofinansowanie będzie można zdobywać w drodze konkursów ogłaszanych przez LGD. Wskaźnik produktu: liczba projektów partnerskich – 1 szt.; wskaźnik rezultatu: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami- - 100 osób.**

Przedsięwzięcie 3.2.1 Innowacyjność i zielona gospodarka motorem rozwoju lokalnej przedsiębiorczości - przedsięwzięcie to zakłada wsparcie (na drodze organizowanych przez LGD konkursów)

przedsiębiorczości lokalnej ukierunkowanej na ekologię i innowacje (premia na otwieranie nowej działalności gospodarczej). Zgodnie z założeniami PS WPR wytypowano do wsparcia te rodzaje przedsiębiorczości, które są komplementarne do danego celu szczegółowego i będą niwelować bezpośrednio lub pośrednio zdiagnozowane problemy a przede wszystkim wspierać poprzez tworzenie nowych miejsc pracy. **Wskaźnik produktu: liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa – 5 szt.; wskaźnik rezultatu: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR - 5 szt.**

Przedsięwzięcie 3.3.1 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych- realizacja tego przedsięwzięcia będzie wsparta w oparciu o konkursy ogłaszane przez LGD i ma na celu wsparcie powstania nowych gospodarstw agroturystycznych, które mogłyby wykorzystać istniejący trend związany z modą na lokalną turystykę, slow life oraz slow travel. Ze stwierdzonych potrzeb obszaru wynika, że niezbędne jest inwestowanie w agroturystykę bazującą na walorach przyrodniczych, historycznych i kulturowych obszaru. **Wskaźnik produktu: liczba operacji**

polegających na utworzeniu gospodarstwa agroturystycznego - 2szt.; wskaźnik rezultatu- liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR- 2 szt.

Przedsięwzięcie 3.4.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich- realizacja tego przedsięwzięcia będzie wsparta w oparciu o konkurs ogłaszany przez LGD i ma na celu wsparcie idei zagród edukacyjnych na obszarze naszego LGD. Na terenie powiatu kozienickiego istnieje tylko jedna edukacyjna ścieżka pszczelarska, natomiast nie funkcjonuje żadna zagroda edukacyjna. **Wskaźnik produktu: liczba operacji polegających na utworzeniu zagrody edukacyjnej-1 szt.; wskaźnik rezultatu- liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR- 1 szt.**

4. Efektywność przedsięwzięć wskazanych w LSR, w kontekście problemów wskazanych w diagnozie obszaru

Realizacja przedsięwzięć P.2.1.1, P.2.2.1, zaproponowanych w LSR przyczyni się do zniwelowania istniejących problemów poprzez zwiększenie liczby i poprawę jakości obiektów infrastruktury społecznej o zróżnicowanym profilu. Efektem realizacji przedsięwzięć P 2.3.1. i P.2.4.1, P 2.5.1, P 2.6.1 będzie wzmocnienie więzi społecznych i wzrost identyfikacji mieszkańców z miejscem zamieszkania i lokalnym środowiskiem, co bezpośrednio wpłynie na zachowanie tożsamości obszaru. Sprecyzowane przedsięwzięcia P 1.4.1, P 3.4.1 dedykowane działalności gospodarczej pozwolą na powstanie i rozwój przedsiębiorstw i tworzenie pozarolniczych miejsc pracy. W ramach przedsięwzięcia P 3.3.1 i P 3.4.1 wsparcie otrzymają rolnicy na rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych oraz powstaną zagrody edukacyjne. Wsparcie otrzymają także dzieci i młodzież, osoby 60+, kobiety i niepełnosprawni, którzy będą odbiorcami przedsięwzięć realizowanych w ramach projektów grantowych P 1.2.1, P 1.3.1 i P.2.3.1. Nad całością prawidłowego wdrażania LSR będzie czuwało Biuro LGD, które będzie prowadziło bezpłatne działania informacyjno-promocyjne, aktywizujące oraz doradcze. Działania informacyjne, szkoleniowe, aktywizujące oraz animacyjne prowadzone przez biuro LGD- działania w ramach tego przedsięwzięcia dotyczą stricte finansowania LGD w procesie wdrażania strategii w ramach kosztów zarządzania i aktywizacji). W ramach tego przedsięwzięcia kompleksowo wsparte będzie działanie Biura LGD oraz przypisanych LGD zadań aktywizujących, animujących oraz informacyjno-doradczych, które wspierają wdrażanie LSR. Wdrażanie LSR szereg działań na wielu kierunkach wykorzystujących różne sposoby działania, które mają doprowadzić do realizacji LSR, osiągnięcia założonych wskaźników, a tym samym do realnego rozwoju obszaru. Wymaga to jednak planowania, kontroli i dbania o przestrzeganie szeregu przepisów i praw. Odpowiada za to Lokalna Grupa Działania, która musi posiadać odpowiednie narzędzia i zasoby, w szczególności finansowe.

Rozdział VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

1. Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD, w tym przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze zwięzłą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.

Narzędziem wdrażania LSR są przyjęte przez LGD procedury. Realizacja celów zawartych w LSR na lata 2023-2027 przewiduje działania dotyczące realizacji następujących typów operacji:

- 1) operacje standardowe** w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez Radę wg procedury standardowej, a następnie przedkładanych do weryfikacji do Samorządu Województwa;
- 2) projekty grantowe-** zgodnie z art. 14 ust. 5 ustawy o rozwoju lokalnym projekt grantowy jest operacją, której LGD udziela innym podmiotom (grantobiorcom), wybranym przez Radę wg procedury grantowej, wsparcia na realizację zadań grantowych.
- 3) Operacje partnerskie z partnerami z poza obszaru danego LSR-** projekty krajowe i międzynarodowe

Tabela 21. Kluczowe etapy wyboru i oceny operacji przez LGD „Puszcza Kozienicka”

Procedura standardowa	Procedura grantów/operacji realizowanych w partnerstwie
Informacja o możliwości składania wniosków nie wcześniej niż 30 dni i nie później niż 14 dni przed rozpoczęciem naboru	Informacja o możliwości składania wniosków nie wcześniej niż 30 dni i nie później niż 14 dni przed rozpoczęciem naboru
Nabór wniosków: termin nie krótszy niż 14 dni i nie dłuższy niż 30 dni	Nabór wniosków: termin nie krótszy niż 14 dni i nie dłuższy niż 30 dni
Rejestracja wniosków w biurze LGD: w trakcie trwania naboru	Rejestracja wniosków w biurze LGD: w trakcie trwania naboru
Ocena formalna przed skierowaniem wniosku do Rady przez pracowników Biura	Ocena formalna przed skierowaniem wniosku do Rady przez pracowników Biura
Przekazanie wniosków do oceny Rady: do 14 dni od zakończenia naboru	Przekazanie wniosków do oceny Rady: do 30 dni od zakończenia naboru
Ocena zgodności operacji z LSR: na posiedzeniu Rady	Ocena zgodności operacji z LSR: na posiedzeniu Rady
Ocena zgodności z lokalnymi kryteriami wyboru: na posiedzeniu Rady, zgodnie z kryteriami ustalonymi dla operacji	Ocena zgodności z lokalnymi kryteriami wyboru: na posiedzeniu Rady, zgodnie z kryteriami ustalonymi dla grantobiorców
Wpisanie wniosku na listę rankingową, ogłoszenie na stronie internetowej LGD i wysłanie powiadomień do wnioskodawców: w terminie 7 dni od dnia zakończenia wyboru operacji	Wpisanie wniosku na listę rankingową, ogłoszenie na stronie internetowej LGD w terminie 3 dni od dnia zakończenia wyboru operacji
Przekazanie Zarządowi Województwa wniosków wraz z uchwałami: w terminie 7 dni od dnia zakończenia wyboru operacji	Wnoszenie odwołań przez wnioskodawców w terminie 5 dni roboczych od dnia publikacji listy na stronie internetowej LGD
Wnoszenie protestów przez wnioskodawców: w terminie 7 dni od dnia otrzymania informacji o wynikach oceny	Rozpatrzenie protestów – odwołań przez Radę: ponowna ocena wniosku przez Radę w terminie 3 dni roboczych od dnia otrzymania przez LGD odwołań
Weryfikacja złożonego protestu w terminie 14 dni od dnia otrzymania: a) odrzucenie z przyczyn formalnych, b) uznanie protestu, c) nieuznanie protestu i przekazanie go wraz z uzasadnieniem do Zarządu Województwa	LGD w terminie 45 dni kalendarzowych od zakończenia naboru zobowiązane jest przekazać kompletną dokumentację naboru, oceny wniosków i dokumentację wniosków do Instytucja Nadzorującej, celem dokonania weryfikacji. Po pozytywnej weryfikacji dokumentacji możliwa jest do podpisania umowa na realizację grantu.

Źródło: Opracowanie własne LGD

Sposób powstawania poszczególnych procedur

Wszystkie procedury powstały w oparciu o taki sam schemat. Na podstawie informacji płynących z procesu konsultacji społecznych oraz wiedzy pracowników i zarządu LGD formułowano w LGD propozycję danej procedury, dbano aby była zgodna z przepisami dotyczącymi realizacji LSR oraz zapewniała, że procesy których dotyczą będą sprawnie prowadzone. Następnie zostawała poddawana procedurze ponownych konsultacji społecznych. Każda procedura była ostatecznie zatwierdzana na posiedzeniu grupy roboczej do spraw LSR lub na spotkaniu konsultacyjnym. Uregulowania sposobu wyboru i oceny operacji, a także stosowanych podczas tego procesu kryteriów, zaprojektowane zostały odrębnie dla każdego typu operacji przewidzianych w dokumencie Strategii. Podczas budowy LSR zastosowano partycypacyjne metody przy opracowaniu zasad, procedur wyboru operacji i ustalaniu lokalnych kryteriów wyboru.

Cele procedur

W trakcie opracowywania rozwiązań formalnych (procedur) dbano przede wszystkim o zgodność zapisów z przepisami obowiązującymi dla RLKS i PS WPR, a także dopasowanie ich do specyfiki obszaru objętego LSR (co w szczególności ujęte zostało w sposobie sformułowania kryteriów). Przyjęte rozwiązania formalno-instytucjonalne zostały skonstruowane w taki sposób, aby umożliwiały sprawny i transparentny wybór operacji w oparciu o ustalenia poczynione podczas definiowania problemów, przedsięwzięć, celów i wskaźników.

Główne założenia procedur

- Kryteria są ustalone zgodnie z wymogami określonymi w PS WPR.
- Kryteria oceny w kartach oceny posiadają metodologię wyliczenia oraz są mierzalne tam gdzie to niezbędne zawierają szczegółowy opis wyjaśniający sposób oceny wskazujący wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium.
- Kryteria posiadają pełne opisy i definicje tak, aby sposób wyliczenia punktacji nie budził wątpliwości.
- Zasady ustalania lub zmiany kryteriów są przejrzyste opisane krok po kroku i istnieje wymóg konsultowania kryteriów ze społecznością lokalną.
- Wskazano i opisano sposób udostępnienia procedur do wiadomości publicznej.
- Szczegółowo określono zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (opisano między innymi: ocenę wniosków, dokumentowanie oceny, wzory dokumentów).
- Określono sposób organizacji naborów wniosków (opisano między innymi tryb ogłaszania, czas trwania naboru, miejsce składania wniosków).
- Przewidziano podawanie do publicznej wiadomości protokołów z posiedzeń dotyczących oceny i wyboru operacji zawierających informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem których wniosków wyłączenie dotyczy. Ponadto w procesie oceny stosowany będzie rejestr powiązań.
- Określono szczegółowy sposób informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu (określono między innymi: warunki i sposób wniesienia protestu oraz termin wniesienia protestu).
- Przyjęte procedury są zgodne z przepisami obowiązującymi dla RLKS, niedyskryminujące, przejrzyste, pozwalające uniknąć ryzyka konfliktu interesów tj. zawierają wzory deklaracji bezstronności.
- Przyjęte procedury oceny przewidują regulacje zapewniające zachowanie parytetu sektorowego, szczegółowo regulują sytuacje wyjątkowe (określono sposób postępowania w przypadku takiej samej liczby punktów).
- Zapewniają stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru, określają tryb wniesienia przez wnioskodawców protestu od rozstrzygnięć organu decyzyjnego, w sposób zapewniający możliwość skutecznego wniesienia protestu.
- Opracowano przejrzyste i niedyskryminujące procedury realizacji projektów grantowych i projektów w partnerstwie, szczegółowo opisujące proces wyboru grantobiorców, sposób rozliczania, monitoring i kontrolę.

Zgodnie z art. 34 ust. 3 lit. b Rozporządzenia 1303/2013 LGD „Puszcza Kozińska” sama wypracowała procedury wyboru operacji kładąc nacisk, by procedury zapewniały sprawny i transparentny wybór oraz skuteczne funkcjonowanie organów LGD. Wszystkie przygotowane procedury charakteryzują się dużym stopniem przejrzystości i prostoty oraz są jawne i powszechnie dostępne dla wszystkich zainteresowanych za pośrednictwem strony internetowej oraz w biurze LGD. Procedury oceny wniosków stanowią najważniejszy element wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju.

We wdrażaniu LSR LGD „Puszcza Kozińska” przewiduje się również następujące procedury:

- procedura ponownej oceny operacji na wniosek Zarządu Województwa: procedura ta ma zastosowanie, gdy Instytucja Wdrażająca po rozpatrzeniu protestu przekazuje sprawę LGD, jeżeli stwierdzi, że doszło do naruszeń obowiązujących procedur i konieczny do wyjaśnienia zakres sprawy ma istotny wpływ na wynik oceny; wnioskodawca jest informowany przez Zarząd Województwa Mazowieckiego o przekazaniu sprawy; ponowna ocena operacji polega na powtórnej weryfikacji operacji w zakresie kryteriów i zarzutów podnoszonych w proteście;
- procedura zmiany lokalnych kryteriów wyboru: zmienione kryteria wyboru obowiązują dla konkursów ogłoszonych po dniu zatwierdzenia zmian przez Walne Zebranie, w przypadku zmiany kryteriów biuro LGD przygotowuje nowe karty oceny zgodności operacji z kryteriami LGD w oparciu o wprowadzone zmiany;
- procedura postępowania w przypadku operacji, które uzyskały tę samą liczbę punktów: wówczas o miejscu na liście zadecyduje kolejność zarejestrowania wniosku o przyznanie pomocy w rejestrze przyjmowanych wniosków prowadzonych przez biuro LGD (data i godzina).

W procedurach grantowych szczegółowo opisano:

1. Zasady weryfikacji wykonania zadań przez grantobiorców.
2. Zasady rozliczania realizacji zadań przez grantobiorców.
3. Zasady sprawozdawczości z realizacji zadań przez grantobiorców.
4. Zasady monitoringu i kontroli projektów grantowych.
5. Zasady ustalania kwoty wsparcia dla grantobiorców.
6. Opis sposobów zabezpieczenia się LGD przed niewywiązywaniem się grantobiorców z warunków umowy

Procedury stanowiące fundamentalną część procesu wdrażania LSR są ustanawiane i zmieniane na mocy uchwał Zarządu. O zmianę kryteriów wnioskować może Zarząd LGD po zebraniu informacji z monitoringu LSR. W bieżącej ocenie procedur uczestniczą członkowie Rady, Zarządu LGD, potencjalni beneficjenci i wnioskodawcy. W ramach każdej z przyjętych procedur organem oceniającym operacje jest **Rada**, składająca się **maksymalnie z 21 osób**: przedstawiciele wszystkich sektorów zaangażowanych w rozwój obszaru.

Podczas przygotowania sposobu wyboru i oceny operacji oraz sposobu ustanawiania kryteriów wyboru zostały wykorzystane dotychczasowe doświadczenia LGD oraz wskazówki zawarte w „Poradniku dla LGD w zakresie opracowania LSR na lata 2014-2020”. Dołożyliśmy staranności, aby lokalne kryteria były: obiektywne, niedyskryminujące, przejrzyste, mierzalne, zrozumiałe, posiadały dodatkowe opisy i definicje, określały zasady punktowania, w tym maksymalne i minimalne wartości, w przypadku kryteriów jakościowych konieczne jest do przeprowadzenia oceny uzasadnienie spełnienia kryterium przez wnioskodawcę we wniosku o przyznanie pomocy. **Nabór i ocena wniosków może zostać unieważniona na każdym etapie postępowania.**

2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.

Kryteria wynikają z diagnozy i są do niej adekwatne. Kryteria te są podzielone na te, które można nazwać technicznymi i merytorycznymi. Kryteria techniczne są potrzebne do sprawnego przeprowadzenia konkursu i ze względu na swój charakter nie mogą mieć związku z diagnozą. Natomiast wszystkie pozostałe kryteria odnoszą się bezpośrednio do wskaźników produktu i rezultatu LSR. Wszystkie też powiązane są z diagnozą.

Tabela 22. Szczegółowy opis adekwatności kryteriów wyboru do diagnozy i wskaźników

Lp.	Szczegółowy opis adekwatności kryteriów wyboru do diagnozy i wskaźników
1.	Priorytetowe grupy docelowe beneficjentów. Maksymalna ilość punktów - 5. W trakcie partycypacji społecznej wskazywano na obszarze potrzebę wsparcia osób z grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji (kobiety, osoby niepełnosprawne - 3 pkt.) oraz osób z grupy interesariuszy, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR (ludzie młodzi do 25 roku życia - 1 pkt., osoby 60+ - 1 pkt.)
2	Tworzenie nowych miejsc pracy. Maksymalna ilość punktów: 6. Kryterium wspomaga rozwiązanie problemu zidentyfikowanego na obszarze czyli bezrobocia. Realizuje wskaźnik rezultatu liczba utworzonych miejsc pracy
3	Kwalifikacje i doświadczenie wnioskodawcy - Maksymalna ilość punktów 2/3. Kryterium techniczne.
4	Operacja, w której wkład własny przekracza intensywność pomocy. Dotyczy firm zarówno otwierających jak i rozwijających działalność gospodarczą. Maksymalna ilość punktów: 2. Kryterium techniczne
5	W ramach operacji premiovani są wnioskodawcy, mieszkający, działający czy prowadzący firmy na obszarze LSR minimum 12 m-cy. Maksymalna ilość punktów: 5. Kryterium techniczne.
6	Innowacyjność. Maksymalna liczba punktów: 5. W diagnozie opisano problemy związane z niskim poziomem wykształcenia, kreatywności i przedsiębiorczości. Innowacyjne pomysły będą ustalać nowy kanon dobrych praktyk, wykorzystają lokalne zasoby w nowy sposób, zaktywizują część społeczności i przyczynią się do realizacji celów przekrojowych PS WPR. Diagnoza opisuje lokalną gospodarkę jako mało innowacyjną, ze słabym sektorem innowacji. Premiovanie rozwiązań innowacyjnych wpłynie na osiągnięcie celów LSR i celu przekrojowego. Wskaźnik produktu dotyczący innowacji.
7	Zastosowanie rozwiązań w zakresie ochrony środowiska lub/i przeciwdziałania zmianom klimatycznym. Maksymalna ilość punktów: 3/5 W diagnozie zidentyfikowano obszar LGD jako posiadający bardzo dobre warunki do stosowania OZE. Kryterium wspomaga osiągnięcie celów przekrojowych PS WPR. Kryterium jest adekwatne do wskaźnika rezultatu dotyczącego ochrony klimatu i środowiska.
8	Korzystanie ze szkoleń (spotkań informacyjnych) i/lub z doradztwa indywidualnego oferowanego i realizowanego przez LGD. Maksymalna ilość punktów: 3/6. Kryterium techniczne.
9	Zastosowanie rozwiązań wsparcia projektów partnerskich i sektora usług społecznych (CSR) w ramach współpracy pomiędzy co najmniej dwoma podmiotami. Maksymalna ilość punktów: 5. W diagnozie opisano problemy związane z ubóstwem na obszarze, które jest głównym powodem

	korzystania z pomocy społecznej. Premiowane będą projekty partnerskie i związane ze zwalczaniem ubóstwa.
10	Kompletność wniosku w zakresie obowiązkowych załączników. Maksymalna ilość punktów: 5. Kryterium techniczne.
11	Realizacja operacji w miejscowościach zamieszkałych przez mniej niż 500, 1000 i 5 tysięcy mieszkańców (dot. operacji we wszystkich zakresach). Diagnoza pokazuje problem włączenia, analizuje też problemy grup w niekorzystnej sytuacji oraz dostępność komunikacyjną. Dzięki wspieraniu inwestycji w małych miejscowościach podniesiemy jakość życia na tych terenach. Maksymalna ilość punktów: 3.
12	Zastosowanie rozwiązań, które przyczyniają się do pobudzenia aktywności mieszkańców i wzmocnienia ich więzi z miejscem zamieszkania. Diagnoza pokazuje, że wszystkie działania aktywizujące społeczność lokalną wzmocniają ich więzi i pobudzają aktywność społeczną. Maksymalna ilość punktów: 4.
13	Operacja zakłada wykorzystanie lokalnych zasobów: produktów lokalnych lub dziedzictwa kulturowego, historycznego, tradycji, mieszkańców. Kryterium spełnione na poziomie maksymalnym: 5 punktów. Nie spełniono warunków określonych dla kryterium: 0 punktów.
14	Zasięg realizacji operacji. Preferowane są operacje, które swoim zasięgiem obejmują jak największy obszar terenu LGD. Kryterium spełnione na poziomie maksymalnym: 4 punkty, minimalnie 1 punkt.

Źródło: Opracowanie własne LGD

Procedura ustalania i zmiany kryteriów wyboru

W przyszłości planuje się zachować partycypacyjność przy podejmowaniu decyzji o zmianie kryteriów wyboru, jeśli taka zmiana będzie konieczna. W trakcie realizacji działań monitoringowych lub ewaluacyjnych może okazać się, że jakieś kryteria zdezaktualizowały się lub sytuacja w obszarze, którego dotyczyły zmieniła się. Inicjatywa zmiany kryteriów może wyjść od członków LGD, Zarządu lub Rady. W każdym przypadku propozycje zmian trafiają do Zarządu i Zarząd podejmuje decyzję o uruchomieniu procedury zmian lub pozostawieniu kryteriów w niezmienionym stanie. Procedura zmiany kryteriów jest 3 etapowa. Pierwszy etap: zgłoszenie propozycji zmian i konsultacje z Zarządem Stowarzyszenia, etap kończy się podjęciem decyzji o uruchomieniu kolejnych kroków lub zatrzymaniem procedury. Kolejny etap to poddanie zmian konsultacjom społecznym (minimalne wymogi konsultacji to powołanie grupy roboczej z reprezentantami 3 sektorów). Poddanie konsultowanych propozycji ocenie mieszkańców poprzez zamieszczenie propozycji na stronie LGD oraz na spotkaniach informacyjnych przewidzianych w Planie Komunikacji. Ostatni etap to przyjęcie zmian przez Zarząd i Walne zgromadzenie Członków. Zmienione kryteria wyboru obowiązują dla konkursów ogłoszonych po dniu zatwierdzenia zmian przez Walne Zebranie, w przypadku zmiany kryteriów biuro LGD przygotowuje nowe karty oceny zgodności operacji z kryteriami LGD w oparciu o wprowadzone zmiany. Do procedury zmiany kryteriów może też służyć procedura aktualizacji LSR.

3. Wskazanie w jaki sposób w kryteriach wyboru operacji została uwzględniona innowacyjność i inkluzywność oraz przedstawienie ich definicji i zasad oceny, a także operacji realizowanych w partnerstwie na obszarze LSR.

Zdiagnozowaną potrzebą na obszarze wdrażania LSR LGD „Puszcza Kozińska” jest **wspieranie innowacyjności**, co jest jedną z siedmiu podstawowych cech podejścia Leader i operacji realizowanych w partnerstwie oraz inkluzywny charakter przygotowanych kryteriów dla wszystkich rodzajów zaplanowanych operacji. Innowacyjność LSR polega nie na narzucaniu innowacyjnych rozwiązań, ale na tworzeniu warunków do wyzwalania i ukierunkowywania innowacyjności beneficjentów. Temu celowi służy w niniejszej LSR wybór i sposób sformułowania przedsięwzięć, jak i kryteria oceny operacji.

Innowacyjność w LSR LGD "Puszcza Kozińska" może być postrzegana w kilku płaszczyznach:

- **innowacyjność produktowa** przejawiająca się we: wspieraniu kreowania nowych produktów turystycznych, wykorzystywaniu niepowtarzalnych walorów obszaru LGD, w szczególności kulturalnych i przyrodniczych do tworzenia produktów lokalnych i produktów wizytówek (rozwijane produkty tradycyjne lub zupełnie nowe koncepcje produktów), rozszerzaniu działalności organizacji pozarządowych o nowe akcje, wydarzenia, usługi;
- **innowacyjność technologiczna** odnosząca się do: wykorzystywania nowoczesnych technologii do wytwarzania produktów i usług, przywracania tradycyjnych metod wytwarzania z zastosowaniem nowoczesnych technologii w celu podniesienia konkurencyjności produktów lokalnych

- **innowacyjność procesowa** polegająca na: „nowej” współpracy pomiędzy podmiotami lokalnymi, tworzeniu trwałych sieci kooperacji pomiędzy lokalnymi podmiotami, wykorzystaniu nowych technologii w komunikacji społecznej LGD, łączenia nowych i zaskakujących grup interesów
- **edukacja kreatywna dotycząca:** wzmocnienia kompetencji młodzieży do 25 r. życia, kobiet, osób niepełnosprawnych i osób 60+ do realizowania pomysłów na własny biznes, wzmocnienia kompetencji i aktywizacji grup w niekorzystnej sytuacji występujących na obszarze, poznawania doświadczeń innych obszarów wiejskich we wdrażaniu niekonwencjonalnych rozwiązań, wykreowanie i promowanie autorskiego systemu samokształcenia mieszkańców LGD z zastosowaniem najnowocześniejszych technik informatycznych.

Innowacyjność operacji w odniesieniu do specyfiki obszaru objętego LSR:

- **innowacyjność przedsięwzięć gospodarczych** polega na planowanym wykorzystywaniu i rozwoju nowych, nie stosowanych wcześniej na terenie LGD lub w niewielkim zakresie, rodzajów produkcji i usług, w tym OZE, pomp ciepła, małe elektrownie wodne, elektrownie wiatrowe, instalacje wykorzystujące biomasę lub biogaz, a także dziedzictwa kulinarnego, tradycyjnych zawodów i lokalnych produktów,
- **w sferze społecznej** innowacyjność będzie się przejawiała w przedsięwzięciach aktywizujących mieszkańców do działań na rzecz swoich miejscowości oraz z przedsięwzięciami związanymi z rozwijaniem aktywności fizycznej mieszkańców wsi i propagowaniem zdrowego stylu życia m.in. budową edukacyjnych i sensorycznych placów zabaw, tężni, altan turystycznych i innych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej,
- **innowacyjne podejście do działań na rzecz rozwoju turystyki** to zintegrowane operacje dotyczące rozwoju spójnej sieci szlaków turystycznych dla całego obszaru czy tworzeniu bazy noclegowej, agroturystyki, bazy gastronomicznej wraz z poszerzaniem w nich usług w powiązaniu z imprezami promującymi obszar.

Powiązanie zaproponowanych innowacyjnych rozwiązań z wykorzystaniem lokalnych zasobów

Zdecydowana większość projektów wykorzystuje lokalne zasoby, choć większość w sposób tradycyjny. Bardzo ważnym elementem jest dokonanie próby powiązania logicznego zasobów zarówno krajoznawczo – przyrodniczych, kulturowych, historycznych jak i gospodarczych w ramach przewidywanych przedsięwzięć. Realizowane projekty przyczynią się m. in. do stworzenia i wypromowania produktu lokalnego w powiązaniu z działaniami na rzecz poszanowania środowiska naturalnego i kulturowego przy wykorzystaniu dziedzictwa przyrodniczego i kultury regionalnej. Spowoduje to ożywienie gospodarcze, modernizację rolnictwa a przede wszystkim rozwój turystyki i innych form krótkiego wypoczynku.

Innowacyjne, niestosowane wcześniej na danym obszarze rozwiązania w ramach realizowanych operacji

Większość projektów będą stanowiły przedsięwzięcia nowe na obszarze LGD. Działania podejmowane w ramach realizacji LSR służyć będą integracji budowaniu partnerstwa lokalnego. Możliwość celowego planowania przedsięwzięć gospodarczych w oparciu o różnorodne wykorzystanie zasobów przyczyni się do poprawy stanu niedostatecznej infrastruktury turystycznej, poszerzenia dostępnego na miejscu wachlarza usług, ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprawę infrastruktury społecznej. Wdrożenie LSR zwiększy poczucie wartości i odpowiedzialności mieszkańców za rozwój obszaru i swój własny, a uzupełniające się przedsięwzięcia rzutować będą na wzrost jakości życia każdej jednostki i całej wspólnoty. Zaproponowane rozwiązania innowacyjne wiążą się z szerokim wykorzystaniem wszystkich zasobów, tj. ludzkich, przyrodniczych, kulturowych, historycznych i finansowych. Równoczesne ich wykorzystanie w tak dużej skali i przez tak dużą liczbę podmiotów nie było nigdy dotąd planowane ani stosowane na tym obszarze. Nowością jest również skala planowanych działań związanych z zaspokajaniem potrzeb kulturalnych, rekreacyjnych czy społecznych.

Zastosowanie kryterium innowacyjności przy ocenie wszystkich rodzajów operacji

Innowacyjność projektu- uzasadnienie wnioskodawcy – Operacja przewiduje zastosowanie rozwiązań nowatorskich o eksperymentalnym charakterze, w nietypowy sposób podchodzących do lokalnych zasobów, tradycji, przyczyniających się do pozytywnych zmian na obszarze LGD. Wykorzystywanie tych rzeczy spowoduje, że przyjęte rozwiązania będą innowacyjne, w zależności od tego na ile te zasoby są unikalne i charakterystyczne tylko na danym obszarze. Wysoko punktowane będą operacje których innowacyjność projektu będzie dotyczyła jak największego obszaru. Skala premii punktowej od 0-5 pkt.

Zastosowanie kryterium realizacji projektu w partnerstwie z innymi podmiotami

Operacja zakłada realizację projektu w partnerstwie z innymi podmiotami z terenu LGD/z partnerami z poza obszaru LSR -uzasadnienie wnioskodawcy-Preferowane będą operacje zakładające realizację zadań lub części zadań w partnerstwie z innymi podmiotami z terenu LGD „Puszcza Kozienicka”/ z partnerami z poza obszaru LSR. Preferuje się projekty zakładające współpracę pomiędzy co najmniej dwoma podmiotami i przyczyniające się w ramach swojej działalności do angażowania mieszkańców z obszaru LSR. Skala premii punktowej od 0-5 pkt.

Zastosowanie kryterium inkluzywności przy ocenie wszystkich rodzajów operacji

Przymiotnik *inkluzywny* to inaczej taki, który łączy lub obejmuje jakąś całość. Coś, co jest **inkluzywne**, jest zatem przeznaczone dla wszystkich, powszechnie. **Inkluzywny** stanowi przeciwieństwo czegoś ekskluzywnego, czyli przeznaczonego dla wybranej, ograniczonej grupy.

Kryteria LGD „Puszcza Kozienicka” zostały tak przygotowane by były inkluzywne, czyli dostępne dla wszystkich grup społecznych zainteresowanych realizacją operacji w ramach proponowanych form wsparcia w LSR i zgodnych z innymi, nadrzędnymi dokumentami, rozporządzeniami i przepisami prawa (RLKS, PS WPR), regulującymi ogłaszanie konkursów w ramach popisanej umowy z Samorządem Województwa Mazowieckiego. Żadne z proponowanych kryteriów nie ogranicza i nie wyklucza potencjalnych wnioskodawców z realizacji planowanych operacji.

4. Informacja o realizacji projektów grantowych, w tym projektów obejmujących przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi (smarte village) i/lub operacji własnych i/lub operacji realizowanych w partnerstwie z partnerami spoza obszaru danej LSR.

LGD planuje realizować zarówno projekty grantowe, operacje własne, jak i operacje partnerskie. Wszystkie zaplanowane operacje wynikają z analizy potrzeb stwierdzonych na etapie konsultacji LSR. Zdiagnozowaną potrzebą na obszarze wdrażania LSR LGD „Puszcza Kozienicka” jest realizacja projektów grantowych skierowanych do różnych organizacji.

Projekty Grantowe

LGD „Puszcza Kozienicka” zaplanowała w LSR realizację 4 projektów grantowych o łącznej wartości 162 500,00 euro. Zakresy planowanych operacji są odpowiedzią na zdiagnozowane problemy wynikające z konsultacji społecznych z mieszkańcami obszaru na etapie tworzenia LSR i analizę obszaru.

Zaplanowano realizację 4 projektów grantowych:

- Grant w zakresie operacji wspierających zajęcia edukacyjne ukierunkowane na zaspokajanie potrzeb osób w niekorzystnej sytuacji określonych w LSR o łącznej wartości 37 500 euro,
- Grant w zakresie doposażenia organizacji pozarządowych o łącznej wartości 25 000 euro,
- Grant w zakresie promowanie obszaru objętego LSR poprzez imprezy i wydarzenia o łącznej wartości 50 000 euro,
- Grant w zakresie rozwoju zasobów społecznych, kulturowych, tradycyjnych poprzez różnego rodzaju wydawnictwa o łącznej wartości 50 000 euro.

Operacje własne

LGD „Puszcza Kozienicka” zaplanowała w LSR realizację 2 operacji własnych o łącznej wartości 225 000 euro. Obie zaplanowane operacje są odpowiedzią na zaspokojenie potrzeb stwierdzonych w analizie obszaru LSR.

Zaplanowano realizację 2 operacji własnych:

- **operacja własna** dotycząca realizacji projektu edukacyjnego w zakresie budowy edukacyjnych i sensorycznych placów zabaw na terenie gmin objętych LSR .Na terenie naszego obszaru nie ma ani jednego edukacyjnego czy sensorycznego placu zabaw, który byłby odpowiedzią na potrzeby edukacji i zabawy dzieci zdrowych ale przede wszystkim dzieci z różnymi niepełnosprawnościami, mając na uwadze jednocześnie fakt, że na terenie naszego obszaru funkcjonuje Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy, Warsztaty Terapii Zajęciowych, czy funkcjonują grupy dzieci niewidomych i niedowidzących. Dodatkowo w ramach promowania działań ekologicznych zostaną dla dzieci w wieku szkolnym zorganizowane warsztaty ekologiczne. Planowana wartość operacji – do 125 000 euro.

- **operacja własna** dotycząca realizacji projektu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego, historycznego i promocji turystyki. W ramach projektu zostaną wykonane i sfinansowane na obszarze budki nietelefoniczne, e-book oraz gra planszowa. Budka nietelefoniczna jest kreatywną instalacją artystyczną. To zrewitalizowana budka, w której umieszczony jest aparat telefoniczny, ale nikt nie może z niego zadzwonić - może natomiast za jego pośrednictwem poznać lokalną historię. Budki, e-book i gry planszowe będą poszerzać i uatrakcyjnić ofertę turystyczną naszego obszaru. Planowana wartość operacji – do 100 000 euro.

Operacje partnerskie z partnerami spoza obszaru danej LSR

LGD „Puszcza Kozienicka” zaplanowała w LSR realizację 2 operacji w partnerstwie z partnerami spoza obszaru naszego LSR (z kraju i z zagranicy) o łącznej wartości 50 000 euro. Planowana jest do realizacji jedna operacja z partnerem krajowym i jedna z partnerem zagranicznym. Obie zaplanowane operacje są odpowiedzią na zaspokojenie potrzeb stwierdzonych w analizie obszaru LSR i będą realizowane w ramach projektów grantowych. Rolą naszego LGD będzie pomoc i podjęcie konkretnych działań ukierunkowanych na kojarzenie partnerów w celu realizacji w.w operacji. Taka współpraca wymaga szeregu działań ,w którym każdy podmiot ma inną rolę do odegrania, ale wszystkie one muszą ze sobą współpracować pozwalając osiągnąć zaplanowane cele i rezultaty. LGD reprezentując partnerskie podejście do podmiotów z obszaru objętego LSR przewidziało możliwość zgłaszania pomysłów na realizację nowych projektów w partnerstwie.

Rozdział VIII. Plan działania

W ramach wdrażania LSR zaplanowano ogłoszenie 13 naborów na realizację przedsięwzięć przedstawionych w rozdziale VI niniejszej Strategii. Nabory rozpoczną się w I połowie 2024 roku. Plan działania skonstruowano w taki sposób, aby jego realizacja umożliwiła osiągnięcie założonych celów i przedsięwzięć. **Realizacja pierwszego celu szczegółowego będzie mieć miejsce w okresie od 2024 do 2026 r.** Nabory na przedsięwzięcie (1.3.1)

zakładające tworzenie miejsc pracy zaplanowano tak aby sprostać oczekiwaniom mieszkańców – potencjalnych wnioskodawców zainteresowanych jak najszybszym uruchomieniem środków w naborach już w roku 2024

Wskaźnik produktu: liczba przedsiębiorstw rozwiniętych dzięki wsparciu-6 szt.; rezultatu: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR-9 szt. Budżet 400 tys. euro.

LGD „Puszcza Kozienicka” ustaliła wysokość wsparcia przyznanego na rozpoczęcie działalności gospodarczej w formie płatności ryczałtowej w kwocie do 37 500 euro (nie więcej niż 150 000 zł, poziom dofinansowania 65%) w zależności od potrzeb wnioskodawcy i zaplanowanej operacji w ramach LSR. Ustalając powyższą kwotę wzięto pod uwagę sytuację społeczno - gospodarczą obszaru LGD oraz średnią wysokość wsparcia przyznanego na podejmowanie działalności gospodarczej w okresie 2014-2020 oraz rodzaj podejmowanej działalności. Ustalona w ww. sposób wartość będzie kwotą przyznania pomocy, o którą będzie mógł ubiegać się wnioskodawca. Istotne jest to, że będzie to kwota zmienna uzależniona od wielkości inwestycji i potrzeb wnioskodawcy, a opracowany biznes plan będzie musiał być uzasadniony ekonomicznie, co oznacza, że planowane inwestycje muszą uzasadniać wnioskowaną kwotę. Wnioskowana kwota musi odpowiadać wysokości wsparcia przyznanego w ramach rozporządzeń. Według danych statystycznych GUS na obszarze objętym LSR działalność w sektorze prywatnym, której udział stanowi 96 % ogólnej liczby podmiotów, 84 % stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W strategii założono dofinansowanie w jednakowej maksymalnej wysokości do 65% kosztów kwalifikowalnych dla wszystkich przedsiębiorców, którzy będą chcieli zarówno zakładać jak i rozwijać działalność gospodarczą, co stwarza doskonały instrument do tworzenia nowych miejsc pracy oraz walki z bezrobociem. Z budżetu LSR około 30 % środków przeznaczonych zostało na przedsiębiorczość w ramach celu I i celu III. Większe środki przeznaczono na rozwój działalności gospodarczej w ramach celu I bo aż 400 tys. euro (wysokość pomocy do 125 000 euro, nie więcej niż 500 000 zł, poziom dofinansowania 65%, forma pomocy - refundacja). Podyktowane zostało to doświadczeniem z dwóch zrealizowanych perspektyw finansowych PROW 2007-2013 i 2014 -2020 (firmy już istniejące aplikowały o większe kwoty wsparcia), które pokazało, że firmy działające na naszym obszarze przynajmniej 2 lata na rynku lepiej funkcjonują i dają gwarancje na utrzymanie utworzonych w wyniku realizacji operacji wielu miejsc pracy. Pierwsze wsparcie finansowe osób fizycznych w ramach premii na otwarcie działalności gospodarczej zaplanowano w roku 2025 w ramach celu III , Przedsięwzięcia P. 3.2.1. **Wskaźnik produktu: liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa – 5 szt.; wskaźnik rezultatu: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR -5 szt.**

Na realizację operacji innych niż rozwój przedsiębiorczości, w tym zadań grantowych, LGD „Puszcza Kozienicka” ustaliła poziom wsparcia do 100% kosztów kwalifikowalnych dla wszystkich grantobiorców . Realizację pierwszego projektu grantowego w ramach przedsięwzięcia 1.1.1 dedykowanego grupom w niekorzystnej sytuacji określonej w LSR poprzez promowanie włączenia społecznego zaplanowano na I półrocze 2025r. Działania związane z aktywnością, tożsamością, integracją lokalnej społeczności oraz zachowaniem lokalnego dziedzictwa zostały zaplanowane w sposób racjonalny w pierwszym i drugim okresie realizacji LSR. Jedynie operacje z zakresu aktywizacji będą realizowane w całym okresie, na pozostałe będą ogłaszane pojedyncze nabory, ponieważ są to projekty grantowe. Dokładny plan działania wraz z czasowym przedziałem osiągnięcia wskaźników oraz planowanymi kwotami wsparcia przedstawia załącznik do LSR. Wsparcie dla grantobiorców będzie miało formę refundacji poniesionych przez grantobiorców wydatków. Wysokość wsparcia jest określona przez LGD poprzez wskazanie zadań w ramach projektu grantowego (poziom dofinansowania 100%, wysokość pomocy do 10 000 euro, nie więcej niż 500 000 zł). LGD „Puszcza Kozienicka” zaplanowała realizację 4 projektów grantowych na łączną kwotę 162 500 euro w następujących zakresach tematycznych (opisy projektów grantowych):

1. Projekt grantowy obejmujący nabór na projekty w zakresie edukacji osób w niekorzystnej sytuacji w ramach celu I, w roku 2025. **Przedsięwzięcie P.1.1.1 Wskaźnik produktu: liczba zajęć edukacyjnych promujących włączenie społeczne – 8 szt.; wskaźnik rezultatu- liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego -150 osób.** Budżet grantu - 37 500 euro.
2. Projekt grantowy obejmujący wyposażenie zespołów i grup kultywujących lokalne dziedzictwo. O dofinansowanie mogą ubiegać się podmioty, których wnioski przewidują wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury w ramach celu II w roku 2026. **Przedsięwzięcie P.2.4.1 Wskaźnik produktu: liczba podmiotów, które wzbogaciły swoją działalność o nowe wyposażenie – 8 szt.; wskaźnik**

rezultatu: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego - 100 osób Budżet grantu - 25 000 euro.

3. Projekt grantowy obejmujący organizację wydarzeń, imprez i warsztatów kultywujących lokalne dziedzictwo. O dofinansowanie mogą ubiegać się podmioty, których wnioski przewidują organizację imprez, wydarzeń, warsztatów w ramach celu II w roku 2026. **Przedsięwzięcie P.2.3.1 Wskaźnik produktu: liczba wydarzeń promujących obszar LSR – 10 szt.; wskaźnik rezultatu - liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego - 600 osób.** Budżet projektu -50 000 euro.
4. Projekt grantowy obejmujący promocje walorów i dziedzictwa historyczno -kulturowego obszaru LSR poprzez różnego rodzaju , publikacje, albumy, materiały filmowe w ramach celu II w roku 2027. **Przedsięwzięcie P.2.5.1 Wskaźnik produktu: liczba publikacji promujących obszar LSR – 9 szt.; wskaźnik rezultatu:** Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami--**1000 osób.** Budżet projektu -50 000 euro.

W ramach wdrażania LSR (cel II) zaplanowano konkursy w zakresie finansowania tak potrzebnej ogólnodostępnej infrastruktury. Odpowiednio dofinansowana ogólnodostępna infrastruktura umożliwi integrację społeczną, zwiększy dostępność usług oraz wesprze rozwój turystyki i ułatwi zagospodarowanie spędzania czasu wolnego z wykorzystaniem innowacji i nowoczesnych technologii. W ramach przedsięwzięcia **P 2.1.1 Łączenie obszarów wiejskich poprzez rozwój lokalnej, niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej** - zaplanowano **wsparcie finansowe w okresie od 2024r do 2027 r. W ramach tego działania pomoc finansowa będzie dostępna w drodze organizowanych przez LGD konkursów i 1 operacji własnej**, a jego głównym zadaniem będzie tworzenie lub rozwijanie istniejącej na obszarze LGD infrastruktury kulturalno- społecznej. **Wskaźnik produktu: liczba nowych lub przebudowanych obiektów lub miejsc infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej , kulturalnej – 8 szt.; wskaźnik rezultatu:** odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR - **800 osób.** Budżet projektu - 775 000 euro

Realizacja projektów partnerskich

LGD zaplanowało w LSR realizację 2 projektów partnerskich: projektu z partnerem krajowym z poza obszaru LGD „Puszcza Kozienicka” i projektu z partnerem zagranicznym w ramach konkursu grantowego (poziom dofinansowania 100%, forma pomocy - refundacja):

1. Projekt partnerski krajowy w ramach Celu I ; Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa oraz zwiększenie zdolności do zatrudniania, w szczególności przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji , przedsięwzięcie P.1.2.1. Budżet projektu – 12 500 euro . Wskaźnik produktu: liczba projektów partnerskich – 1 szt.; wskaźnik rezultatu: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego - 100 osób. Projekt krajowy zaplanowano do realizacji w roku 2026

2. Projekt partnerski zagraniczny w ramach Celu III : Stymulowanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego i innowacyjności poprzez wspieranie różnych form przedsiębiorczości, w tym zielonej gospodarki i gospodarstw agroturystycznych przedsięwzięcie P.3.1.1. Budżet projektu – 37 500 euro. Wskaźnik produktu: liczba projektów partnerskich – 1 szt.; wskaźnik rezultatu: Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami - **100 osób.** Projekt z partnerem zagranicznym zaplanowano do realizacji w roku 2027.

Operacje własne

LGD zaplanowało realizację 2 operacji własnych na podstawie zdiagnozowanych potrzeb obszaru opisanych w LSR w ramach celu II. Wykorzystanie potencjału kulturowego i turystycznego obszaru LSR (wysokość pomocy do 125 000 euro, ale nie więcej niż 500 000 złotych, poziom dofinansowania 100%, forma pomocy refundacja):

1. Pierwsza operacja własna w roku 2025 w ramach przedsięwzięcia P.2.6.1. Wskaźnik produktu: liczba operacji własnych – 1 szt.; wskaźnik rezultatu: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR - **1000 osób.** Budżet projektu – 100 000 euro **na realizację posadowienia budek nietelefonicznych, e-booka, gier planszowych itp.**

2. Druga operacja własna w roku 2027 w ramach przedsięwzięcia P.2.2.1. Wskaźnik produktu: liczba operacji własnych – 1 szt.; wskaźnik rezultatu- odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR - **400 osób.** Budżet projektu – 125 000 euro **na realizację edukacyjnych i sensorycznych placów zabaw na terenie gmin objętych LSR.**

Wsparcie finansowe dla rolników

LGD w ramach celu III -Stymulowanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego i innowacyjności poprzez wspieranie różnych form przedsiębiorczości, w tym zielonej gospodarki i gospodarstw agroturystycznych ,, zaplanowała konkursy z budżetem w kwocie 250 000 euro (wysokość pomocy do 25 000 euro, nie więcej niż 150 000 złotych, poziom dofinansowania 85%, forma pomocy - ryczałt). Wsparcie w ramach konkursów otrzymują rolnicy w dwóch zakresach;

- **Zagrody edukacyjne w roku 2025 w ramach:** Przedsięwzięcie 3.4.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich **Wskaźnik produktu: liczba operacji polegającej na utworzeniu zagrody edukacyjnej – 1 szt.; wskaźnik rezultatu- liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR- 1 szt.**
- **Agroturystyka w roku 2026 w ramach:** Przedsięwzięcia 3.3.1 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych. **Wskaźnik produktu: liczba operacji polegającej na utworzeniu gospodarstwa agroturystycznego - 2 szt.; wskaźnik rezultatu- liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR- 2 szt.**

Realizacja celu III jest zaplanowana jest w okresie od 2025r do 2027r.

Stowarzyszenie LGD „Puszcza Kozienicka” zaplanowała tak nabory i harmonogram ich realizacji, aby środki finansowe zostały rozdysponowane w podobnych wysokościach w okresie 4 lat począwszy od roku 2024. Tak zaplanowane nabory wniosków pozwolą doprowadzić od osiągnięcia zaplanowanych celów, wskaźników rezultatu i produktu a przede wszystkim osiągnąć kamienie milowe. Pierwszy kamień milowy w 2026 roku i drugi w 2027 roku.

Rozdział IX. Plan finansowy LSR

Funduszem stanowiącym źródło finansowania LSR w latach 2023-2027 jest Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Wysokość planowanego wsparcia jest zgodna z wytycznymi RLKS i PS WPR na lata 2023-2027. LGD „Puszcza Kozienicka” planuje sfinansować w ramach LSR do 2027 roku operacje przyczyniające się do realizacji trzech celów szczegółowych:

- **Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa oraz zwiększenie zdolności do zatrudniania, w szczególności przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji za kwotę 450 000,00 euro.**
- **Wykorzystanie potencjału kulturowego i turystycznego obszaru w kwocie 1 025 000,00 euro.**
- **Stymulowanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego i innowacyjności poprzez wspieranie różnych form przedsiębiorczości, w tym zielonej gospodarki i gospodarstw agroturystycznych w kwocie 250 000 ,00 euro**

LGD wyznaczyła zasady premiowania projektów, w których wkład własny wnioskodawcy przekracza intensywność pomocy określoną w PS WPR- co opisuje stosowne kryterium wyboru operacji zawarte w procedurach.

LGD przewiduje w ramach LSR realizację 2 projektów własnych o łącznej wartości 225 000 euro.

LGD przewiduje w ramach LSR realizację 4 projektów grantowych o łącznej wartości 162 500 euro – poziom dofinansowania 100 %.

LGD przewiduje w ramach LSR realizację 2 projektów partnerskich w kwocie 50 000 euro - poziom dofinansowania 100 %.

LGD przewiduje w ramach LSR wsparcie dla przedsiębiorców w kwocie 500 000 euro poziom dofinansowania - 65 %

LGD przewiduje w ramach LSR wsparcie dla rolników w kwocie 112 500 euro- poziom dofinansowania – 85 %

LGD przewiduje w ramach LSR wsparcie na konkursy w zakresie infrastruktury w kwocie 700 000 euro, poziom dofinansowania 75% dla JST.

Źródłem finansowania przewidzianych w LSR operacji będą środki pozyskane w ramach mechanizmu RLKS pochodzące z PS WPR (EFRROW) oraz wkład własny wnioskodawców, o wielkości zależnej od rodzaju operacji.

Lokalna Grupa Działania "Puszcza Kozienicka" przewiduje również wsparcie przedsięwzięć wynikających z LSR w ramach celów szczegółowych wskazanych w Funduszach Europejskich dla Mazowsza 2021-2027 (*Rozdz. IV*) .

Tabela 23. Harmonogram realizacji budżetu LSR 2023 – 2027

Rok	Wsparcie finansowe						Razem EFSI
	PS WPR (w euro)						
	Konkurs dla przedsiębiorców	Konkurs rolnicy	Operacje własne	Konkurs infrastruktura	Projekty partnerskie	Projekty grantowe	
2024	250 000	0	0	300 000	0	0	550 000
2025	100 000	37 500	100 000	275 000	0	37 500	550 000
2026	150 000	75 000	0	125 000	12 500	75 000	437 500
2027	0	0	125 000	00	37 500	50 000	212 500
Razem	1 750 000 euro						1750 000 euro

Źródło: Opracowane własne LGD

Rozdział X. Monitoring i ewaluacja

Proces monitorowania i ewaluacji

Procesy monitoringu i ewaluacji są względem siebie niezależne, choć pozostają w ścisłym związku, gdyż dotyczą tych samych zagadnień. Monitoring i ewaluacja Lokalnej Strategii Rozwoju są kluczowymi elementami skutecznego procesu jej wdrażania, zapewniającymi pozyskanie informacji na temat postępów prowadzonych działań, w głównej mierze w kontekście realizacji przyjętych celów strategicznych i operacyjnych. Stanowią równocześnie narzędzia kontroli i oceny umożliwiające korektę nieprawidłowości w procesie wdrażania LSR i funkcjonowania LGD, poprzez wprowadzenie niezbędnych modyfikacji i uaktualnień przy realizacji opracowanej strategii. Planowanie strategiczne z natury rzeczy obejmuje długi horyzont czasowy. Określone w Lokalnej Strategii Rozwoju cele, przedsięwzięcia i odpowiadające im wskaźniki dotyczą okresu lat (2024-2027). W tak długim okresie bardzo prawdopodobne jest wystąpienie zdarzeń (negatywnie i/lub pozytywnie) wpływających na funkcjonowanie biura LGD oraz samą realizację strategii. Monitoring realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia LGD „Puszcza Kozienicka” stanowi równoległy do jej wdrażania, ciągły i rutynowy proces wymagający zbierania i analizy danych oraz raportowania wyników w określonych przedziałach czasowych. Dla sprawnej jego realizacji, przyjmuje się, iż proces monitorowania, z uwagi na charakter prowadzonych działań, w sposób ciągły i na bieżąco, prowadzony będzie przez biuro LGD. W odstępach rocznych pracownicy biura sporządzać będą pisemne sprawozdania z realizacji LSR, analizowane i zatwierdzane następnie przez Zarząd. Treść sprawozdań, zgodnie z zasadą jawności działania LGD, będzie podawana do wiadomości publicznej za pośrednictwem strony internetowej Stowarzyszenia. W ramach monitoringu gromadzone będą dane finansowe (zwłaszcza stan realizacji budżetu) oraz rzeczowe (przede wszystkim stan realizacji wskaźników w LSR). Dane objęte monitoringiem będą miały charakter dezagregowalny, uwzględniając między innymi kontekst geograficzny (gminy), aktywność przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji określonych w LSR oraz specyfikę EFRROW, w tym PS WPR.

Tabela 24. Schemat procesu monitoringu

Co	Kto	Jak	Kiedy	Ocena
Realizacja LSR i budżetu	Kierownik biura / Specjalista ds. projektów	Rejestr zakontraktowanych /wypłaconych środków	Na bieżąco/raporty roczne	Osiągnięte wskaźniki Wysokość zakontraktowanych /wypłaconych środków na projekty konkursowe, grantowe, własne, partnerskie, funkcjonowanie LGD
Realizacja wskaźników i celów	Kierownik biura /Specjalista ds. projektów	Ankieta monitorująca beneficjenta*	Na bieżąco/raporty roczne	Stopień realizacji wskaźników i celów

Harmonogram konkursów	Zarząd	Dane z ogłoszonych konkursów	Na bieżąco/raporty roczne	Ogłaszanie naborów zgodnie z harmonogramem, wykorzystanie środków w naborze
Korzystanie ze strony internetowej LGD	Specjalista ds. projektów	Na podstawie statystyk strony internetowej Stowarzyszenia	Na bieżąco/raporty roczne	Skuteczność przekazywania /uzyskiwania informacji na temat działalności LGD
Zainteresowanie działalnością LGD	Pracownicy biura LGD	Zainteresowanie strona LGD, listy ze spotkań aktywizacyjnych	Na bieżąco/raporty roczne	Ilość i jakość świadczonych usług doradczych przez LGD
Szkolenia LGD	Pracownicy biura LGD	Listy obecności, certyfikaty, zaświadczenia	Na bieżąco/raporty roczne	Harmonogram szkoleń
Projekty grantowe i partnerskie	Pracownicy biura LGD	Ankieta monitorująca	Na bieżąco/raporty roczne	Ponoszenie wydatków zgodnie z umowami, terminowość realizacji zadań grantowych i projektów partnerskich

* Ankieta monitorująca beneficjenta – dotyczyć będzie wszystkich działań konkursowych realizowanych przez LGD. Wzór opracowany będzie przez Zarząd LGD. Ankieta składana będzie przez beneficjentów do biura LGD w ciągu 60 dni od dnia płatności ostatecznej. W ankiecie należy wykazać osiągnięte wskaźniki produktu i rezultatu oraz zgodność z celami szczegółowymi i z przedsięwzięciami.

O ile monitoring jest procesem ciągłym, to ewaluacja LSR ma charakter przede wszystkim zaplanowany okresowy. Celem ewaluacji jest ocena wartości interwencji publicznej w ramach LSR dokonana przy uwzględnieniu kryteriów skuteczności, efektywności, istotności, użyteczności i trwałości. Założono realizację trzech podstawowych rodzajów ewaluacji: bieżącej, okresowej (ang. mid-term) oraz ex-post. Organem odpowiedzialnym za przeprowadzenie ewaluacji będzie Zarząd uprawniony do ewentualnego zlecenia jej ekspertom oraz podmiotom zewnętrznym zgodnie z wytycznymi MRiRW. Uzyskane wyniki prezentowane będą w formie raportów i upubliczniane za pośrednictwem strony internetowej LGD. W procesie ewaluacji LGD uwzględniła metody partycypacji społecznej m.in. badania ankietowe, ankiety, spotkania konsultacyjne. Wyniki ewaluacji przemienią się w konkretne działania (np. zmiana : lokalnych kryteriów itp.) na podstawie projektów uchwał przygotowanych przez Zarząd i przyjętych przez Walne Zebranie. Ewaluacja bieżąca realizowana będzie przez Biuro i Zarząd w pierwszym kwartale każdego roku od 2024 do 2027. Okres oceny obejmować będzie wydarzenia z roku poprzedniego. Jej celem będzie systematyczna ocena stanu realizacji LSR i inicjowanie ewentualnych działań korygujących. Ewaluacja będzie miała zarówno charakter formatywny¹ (funkcjonowanie Biura i Rady) jak i konkluzywny² (wdrażanie LSR). Przy ocenie bieżącej szczególna uwaga zostanie zwrócona na realizację Planu działania i Planu komunikacji oraz budżetu LSR. Będzie to ewaluacja wewnętrzna LSR polegająca na serii przeprowadzanych corocznie ćwiczeń analityczno-refleksyjnych, których celem będzie bieżąca analiza procesu wdrażania i jego efektów oraz zmian w otoczeniu LSR tak, by lepiej rozumieć osiągnięte rezultaty i umieć z wyprzedzeniem oszacować, w jakim stopniu zbliżają się one do osiągnięcia celów. Wyniki ewaluacji wewnętrznej będą podstawą do podejmowania decyzji o ewentualnej zmianie kierunku działań – jeśli to będzie konieczne oraz będą stanowić wkład w ewaluację zewnętrzną. Ewaluacja wewnętrzna będzie stanowić uzupełnienie monitoringu o konieczną interpretację (identyfikację przyczyn ewentualnych problemów), ocenę i rekomendacje działań. Ewaluacja wewnętrzna będzie realizowana w oparciu o spotkanie wykorzystujące narzędzia o charakterze refleksyjno-analitycznym opisane w Podręczniku monitoringu i ewaluacji LSR jako warsztat refleksyjny (zwany dalej „warsztatem”). Podstawowym materiałem do pracy będą zestawienia i materiały z procesu realizacji LSR przygotowane przez pracowników LGD. Warsztat będzie przeprowadzany na początku każdego roku

¹ Formatywny – nadający czemuś określony kształt, formę, postać; formujący, organizujący lub w odniesieniu do ewaluacji, taki gdy celem jest optymalizacja ewaluowanego programu – podniesienie jakości, doskonalenie, wybór rozwiązań ocenianych za najwłaściwsze.

² Konkluzywny – taki, który poszerza i obejmuje całość pewnego zbioru, powszechny i dostępny, przeznaczony dla każdego lub w odniesieniu do ewaluacji taki, który koncentruje się na analizie rezultatów lub skutków programu poprzez wykrycie wszystkich znajdujących się w polu analizy konsekwencji o planowanym i nieplanowanym charakterze. Wnioski z tych analiz w postaci konkluzji uzupełnione są często rekomendacjami dotyczącymi przyszłych programów lub decyzji.

kalendrzowego, tak, aby wypracowane wnioski mogły zasilić o dodatkowe informacje sprawozdanie roczne z realizacji LSR za rok poprzedni.

Ewaluacja okresowa planowana jest na II połowę 2026 r. Po dwuletnim okresie wdrażania strategii dostępne będą zarówno wyniki dotychczas przeprowadzonych naborów jak i inne istotne dla oceny LGD dane z monitoringu.

Okres oceny obejmować będzie wydarzenia od początku wdrażania LSR (2024) do czasu bezpośrednio poprzedzającego ewaluację okresową (2026).

Ewaluacja ex-post zostanie przeprowadzona po zakończeniu wdrażania LSR w 2027 r. Ocena obejmować będzie wydarzenia z całego okresu wdrażania strategii tj. lata 2024-2027. Celem badania będzie przede wszystkim ocena skuteczności i efektywności podjętych działań, oraz weryfikacja użyteczności i trwałości osiągniętych efektów w kontekście potrzeb obszaru LSR. Ewaluacja będzie miała zarówno charakter formatywny (funkcjonowanie Biura, Rady i Zarządu) jak i konkluzywny (wdrażanie LSR). Wśród elementów objętych ewaluacją znajdują się wszystkie określone w LSR wskaźniki rzeczowe i finansowe, a także objęte monitoringiem mierniki odnoszące się do funkcjonowania LGD. Ewaluację ex-post przeprowadzi biuro LGD lub niezależny wykonawca zewnętrzny zgodnie z wytycznymi MRiRW.

Kryteria ewaluacyjne

Przy ocenie funkcjonowania LGD i realizacji LSR zastosowane zostaną następujące kryteria:

- Skuteczność:** ocena stopnia osiągnięcia zakładanych celów i przedsięwzięć na podstawie określonych w LSR wskaźników. Zakłada się również ocenę skuteczności organów LGD w ramach ewaluacji formatywnej. Kryterium wykorzystane zostanie podczas ewaluacji okresowej (2026 r.) i ex-post (2027). Dopuszcza się możliwość wykorzystania tego kryterium na potrzeby ewaluacji doraźnej, o ile wyniki monitoringu lub ocen zewnętrznych wskażą na potrzebę jej przeprowadzenia.
- Efektywność:** porównanie uzyskanych efektów z poniesionymi nakładami. Kryterium zostanie wykorzystane zarówno do oceny realizacji LSR jak i funkcjonowania Biura w ramach ewaluacji okresowej (2026 r.) i ex-post (2027).
- Istotność:** właściwe sformułowanie celów w kontekście potrzeb obszaru LSR. Kryterium weryfikuje czy cele i przedsięwzięcia oraz odpowiadające im wskaźniki rzeczywiście stanowią właściwą odpowiedź na zidentyfikowane problemy lub szanse rozwojowe.
- Użyteczność:** właściwe sformułowanie celów w kontekście potrzeb obszaru LSR polegające na ocenie zasadności określonych w LSR celów. „Użyteczność” zastosowana zostanie podczas ewaluacji okresowej (2026 r.) i ex-post (2027).
- Trwałość:** ocena prawdopodobieństwa tego czy osiągnięte zmiany lub korzyści będą nadal kontynuowane. Kryterium wykorzystane zostanie do oceny realizacji LSR w ramach ewaluacji okresowej (2026 r.) i ex post (2027 r.).

Tabela 25. Elementy funkcjonowania LGD podlegające ewaluacji

Elementy funkcjonowania LGD i wdrażania LSR podlegające ocenie	Podmiot wykonujący badanie	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas/ okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
Elementy funkcjonowania LGD podlegające ewaluacji				
Pracownicy biura LGD	Zarząd LGD/ ekspert zewnętrzny	opinia Zarządu opinia wnioskodawców karta doradztwa ankieta oceniająca jakość doradztwa sprawozdania z realizacji LSR	Okres objęty pomiarem: wdrażanie LSR 2024-2027 Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR Ocena roczna dokonywana w każdym pierwszym kwartale roku kolejnego	przestrzeganie regulaminu pracy biura oraz zapisów umów o pracę jakość świadczonych usług doradczych

Organ zarządczy, decyzyjny oraz kontrolny	Ekspert/ podmiot zewnętrzny	listy obecności oraz protokoły z posiedzeń	Okres objęty pomiarem: wdrażanie LSR 2024-2027 Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR Ocena roczna dokonywana w każdym pierwszym kwartale roku kolejnego	frekwencja na posiedzeniach realizacja uchwał przestrzeganie regulaminów pracy organów LGD
Realizacja zadań dotyczących funkcjonowania, w tym ocena działalności LGD	Zarząd LGD/ ekspert, ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	sprawozdania z realizacji LSR wnioski o płatność	Okres objęty pomiarem: wdrażanie LSR 2024-2027 Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR Ocena roczna dokonywana w każdym pierwszym kwartale roku kolejnego	realizacja budżetu opinia społeczności nt. działalności LGD rozpoznawalność LGD komunikacja LGD ze społecznością lokalną
Elementy wdrażania LSR podlegające ewaluacji				
Realizacja LSR, w tym: celów, przedsięwzięć, wskaźników, wydatkowania budżetu	Zarząd LGD, ekspert, podmiot zewnętrzny	matryca celów LSR informacje od IZ o zawartych oraz wypłaconych umowach informacje z naborów ankieta monitorująca ankietę z beneficjentami	Okres objęty pomiarem: wdrażanie LSR 2024-2027 Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR Ocena roczna dokonywana w każdym pierwszym kwartale roku kolejnego	stopień realizacji poszczególnych celów stopień realizacji wskaźników stopień kontraktowania i wydatkowania środków spójność i trafność rozwiązań proceduralnych
Realizacja naborów, w tym: harmonogram, lokalne kryteria i procedury wyboru operacji, zainteresowanie społeczne naborem	Zarząd LGD, ekspert, podmiot zewnętrzny, ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	informacje z naborów strona internetowa LGD – licznik pobrań informacji o naborze karta doradztwa analiza lokalnych kryteriów i procedury wyboru operacji	Okres objęty pomiarem: wdrażanie LSR 2024-2027 Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR Ocena roczna dokonywana w każdym pierwszym kwartale roku kolejnego	zgodność działań z harmonogramem, dostępność informacji oraz poziom zainteresowania lokalnej społeczności podejmowaniem działań w naborach, jasność, przejrzystość i aktualność kryteriów

Źródło: Opracowanie własne LGD

Rozpowszechnianie wiedzy i informacji na temat ewaluacji będzie realizowane głównie poprzez:

- publikowanie raportów na stronie internetowej,
- udostępnianie raportów w biurze,
- prezentowanie wyników ewaluacji na posiedzeniach Walnego Zebrania Członków,
- przekazywanie informacji o wynikach ewaluacji pracownikom instytucji zaangażowanych we wdrażanie LSR.

Wykorzystanie wyników monitoringu i ewaluacji

Informacje uzyskane z ewaluacji i monitoringu wykorzystane zostaną w następujący sposób:

- 1. Realizacja celu poznawczego** – głównym celem monitoringu i ewaluacji będzie zwiększenie wiedzy LGD oraz zainteresowanych interesariuszy na temat mechanizmów wdrażania LSR i poszczególnych operacji oraz uzyskanie informacji dotyczącej efektów strategii, jej sukcesów i niepowodzeń. Wiedza uzyskana w trakcie monitoringu i ewaluacji pomoże w wypracowywaniu decyzji strategicznych przez LGD.
- 2. Realizacja celu instrumentalnego** – głównym celem monitoringu i ewaluacji w podejściu instrumentalnym będzie wykorzystanie jej wyników i rezultatów do podejmowania decyzji związanych z realizowanymi operacjami jak i samą strategią. Uzyskane z ewaluacji dane będą miały kluczowe znaczenie przy podejmowaniu decyzji dotyczących działań promocyjno-informacyjnych (przede wszystkim wśród wnioskodawców), decyzji finansowych (wybór projektów w kontekście założonych wskaźników) jak i decyzji organizacyjnych (proces decyzyjny i obsługa administracyjna w LGD).

Ewaluacja i jej planowanie

Organem odpowiedzialnym za przeprowadzenie ewaluacji będzie Zarząd. Przeprowadzenie ewaluacji Zarząd będzie mógł zlecić do wykonania ekspertom zewnętrznym zgodnie z wytycznymi MRiRW. Wyniki ewaluacji Zarząd będzie zobowiązany przedstawić w formie raportu z badania ewaluacyjnego. Sporządzony raport ma na celu wykazać informacje o stanie zaawansowania realizacji poszczególnych działań oraz zaprezentować poziom osiągniętych wskaźników, a w szczególności:

- zakres osiągniętych wskaźników dla celów szczegółowych LSR;
- ocenę wartości wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania dla każdego przedsięwzięcia;
- analizę aktualności celów strategicznych w stosunku do analizy SWOT;
- analizę zasadności ilości przedsięwzięć i ich zakresów oraz wskaźników;
- zebranie uwag do członków Zarządu i pracowników LGD nt. funkcjonowania LGD szczególnie w trakcie naboru oraz uwag zgłaszanych przez Beneficjentów;
- zebranie uwag od członków LGD nt. funkcjonowania partnerstwa;
- wnioski dotyczące modyfikacji struktur i procesów wdrażania LSR;
- wnioski dotyczące aktualizacji oraz ewentualnych zmian w LSR.

Załącznik nr 1. Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa oraz zwiększenie zdolności do zatrudniania, w szczególności przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
37 500 euro	Przedsięwzięcie 1.1.1 Promowanie włączenia społecznego	Mieszkańcy obszaru, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji	Projekt grantowy
12 500 euro	Przedsięwzięcie 1.2.1 Wspieranie uczenia się przez całe życie	Mieszkańcy obszaru, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji	Projekt partnerski
400 000 euro	Przedsięwzięcie 1.3.1 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie poprawy sytuacji zawodowej osób w niekorzystnej sytuacji lub wykluczonych	Mieszkańcy obszaru, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji, podmioty mające siedzibę na obszarze LGD	Konkurs
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.2 Wykorzystanie potencjału kulturowego i turystycznego obszaru LSR	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
700 000 euro	Przedsięwzięcie 2.1.1 Łączenie obszarów wiejskich poprzez rozwój lokalnej, niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej	JST, NGO	Konkurs
125 000 euro	Przedsięwzięcie 2.2.1 Budowa lub rozbudowa infrastruktury społecznej na obszarze LGD	LGD, mieszkańcy obszaru, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji	Operacja własna
50 000 euro	Przedsięwzięcie 2.3.1 Aktywna społeczność w lokalnych środowiskach	Mieszkańcy obszaru, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji	Projekt grantowy
25 000 euro	Przedsięwzięcie 2.4.1 Mieszkańcy obszaru zaangażowani w podejmowanie lokalnych inicjatyw	Mieszkańcy obszaru, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji	Projekt grantowy
50 000 euro	Przedsięwzięcie 2.5.1 Promocja walorów i dziedzictwa historyczno – kulturowego obszaru LSR	Mieszkańcy obszaru, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji	Projekt grantowy
100 000 euro	Przedsięwzięcie 2.6.1 Zwiększenie świadomości znaczenia dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego obszaru LSR	LGD, mieszkańcy obszaru, w tym osoby w niekorzystnej	Operacja własna
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.3 Stymulowanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego oraz innowacyjności poprzez wspieranie różnych form przedsiębiorczości, w tym zielonej gospodarki i gospodarstw agroturystycznych	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
37 500 euro	Przedsięwzięcie 3.1.1 Podnoszenie świadomości ekologicznej społeczności LSR	Mieszkańcy obszaru, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji	Projekt partnerski
100 000 euro	Przedsięwzięcie 3.2.1 Innowacyjność i zielona gospodarka motorem rozwoju lokalnej przedsiębiorczości	Mieszkańcy obszaru, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji	Konkurs
75 000 euro	Przedsięwzięcie 3.3.1 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	Rolnicy	Konkurs
37 500 euro	Przedsięwzięcie 3.4.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich	Rolnicy	Konkurs

Załącznik nr 2. Plan działania - wskazujący harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu

CEL	lata	Do 31.12.2024		Do 31.12.2025		Do 31.12.2026		Do 31.12.2027		Do 31.12.2028		Do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1	Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa oraz zwiększenie zdolności do zatrudniania, w szczególności przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji													
Przedsięwzięcie P.1.1.1.1 Promowanie włączenia społecznego	Liczba zajęć edukacyjnych promujących włączenie społeczne	-	-	8 szt.	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	PS WPR
Przedsięwzięcie P.1.2.1 Wspieranie uczenia się przez całe życie	Liczba projektów partnerskich	-	-	-	-	1 szt.	100%	-	-	-	-	-	-	PS WPR
Przedsięwzięcie P.1.3.1 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie poprawy sytuacji zawodowej osób w niekorzystnej sytuacji lub wykluczonych	Liczba przedsiębiorstw rozwiniętych dzięki wsparciu	4 szt.	67%	-	-	2 szt.	100%	-	-	-	-	-	-	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.1.1	R.42 Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	-		150 os.		-		-		-		-		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.2.1	R.42 Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	-		-	-	100 os.		-		-		-		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.3.1	R.37 Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	6 szt.		-	-	3 szt.		-		-		-		PS WPR

CEL	lata	Do 31.12.2024		Do 31.12.2025		Do 31.12.2026		Do 31.12.2027		Do 31.12.2028		Do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.2	Wykorzystanie potencjału kulturowego i turystycznego obszaru LSR													
Przedsięwzięcie P.2.1.1 Łączenie obszarów wiejskich poprzez rozwój lokalnej, niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej	Liczba nowych lub przebudowanych obiektów lub miejsc infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej	4 szt.	50%	2 szt.	75%	2 szt.	100%	-	-	-	-	-	-	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.2.1 Budowa lub rozbudowa infrastruktury społecznej na obszarze LGD	Liczba operacji własnych	-	-	-	-	-	-	1 szt.	100%	-	-	-	-	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.3.1 Aktywna społeczność w lokalnych środowiskach	Liczba wydarzeń promujących obszar LSR	-	-	-	-	10 szt.	100%	-	-	-	-	-	-	PS WPR

Przedsięwzięcie P.2.4.1 Mieszkańcy obszaru zaangażowani w podejmowanie lokalnych inicjatyw	Liczba podmiotów, które wzbogaciły swoją działalność o nowe wyposażenie	-	-	-	-	8 szt.	100%	-	-	-	-	-	-	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.5.1 Promocja walorów i dziedzictwa historyczno – kulturowego obszaru LSR	Liczba publikacji promujących obszar LSR	-	-	-	-	-	-	9 szt.	100%	-	-	-	-	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.6.1 Zwiększenie świadomości znaczenia dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego obszaru LSR	Liczba operacji własnych	-	-	1 szt.	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.1.1	R.41PR Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	400 os.	X	200 os.	X	200 os.	X	-	X	-	X	-	X	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.2.1	R.41PR Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	-	X	-	X	-	X	400 os.	X	-	X	-	X	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.3.1	R.42 Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	-	X	-	X	600 os.	X	-	X	-	X	-	X	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.4.1	R.42 Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	-	X	-	X	100 os.	X	-	X	-	X	-	X	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.5.1	R.1PR Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranym w ramach WPR, by	-	X	-	X	-	X	1000 os.	X	-	X	-	X	PS WPR

	zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami													
Wskaźnik rezultatu W.2.6.1	R.41PR Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	-	X	1000 os.	X	-	X	-	X	-	X	-	X	PS WPR

CEL	lata	Do 31.12.2024		Do 31.12.2025		Do 31.12.2026		Do 31.12.2027		Do 31.12.2028		Do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.3	Stymulowanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego oraz innowacyjności poprzez wspieranie różnych form przedsiębiorczości, w tym zielonej gospodarki i gospodarstw agroturystycznych													
Przedsięwzięcie P.3.1.1 Podnoszenie świadomości ekologicznej społeczności LSR	Liczba projektów partnerskich	-	-	-	-	-	-	1 szt.	100%	-	-	-	-	PS WPR
Przedsięwzięcie P.3.2.1 Innowacyjność i zielona gospodarka motorem rozwoju lokalnej przedsiębiorczości	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	-	-	5 szt.	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	PS WPR
Przedsięwzięcie P.3.3.1 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	Liczba operacji polegających na utworzeniu gospodarstwa agroturystycznego	-	-	-	-	2 szt.	100%	-	-	-	-	-	-	PS WPR
Przedsięwzięcie P.3.4.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich	Liczba operacji polegających na utworzeniu zagrody edukacyjnej	-	-	1 szt.	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.3.1.1	R.1PR Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami	-		-		-		100 os.		-		-		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.2.1	R.37 Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	-		5 szt.		-		-		-		-		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.3.1	R.39 Liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	-		-		2 szt.		-		-		-		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.4.1	R.39 Liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	-		1 szt.		-		-		-		-		PS WPR

Załącznik nr 3. Budżet LSR - w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 750 000 euro	0	0	1 750 000 euro
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	412 500 euro	0	0	412 500 euro
Razem	2 162 500 euro	0	0	2 162 500 euro

* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.
 ** W wierszu odpowiadającym danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.

Załącznik nr 4. Plan wykorzystania budżetu LSR – wykazujący wykorzystanie zakontraktowanych środków w podziale na poszczególne fundusze i lata

Fundusz	Środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	Kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFROW	550 000	31,43	550 000	31,43	137 500	7,86	300 000	17,14	212 500	12,14	0	0	0	0
EFS+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
EFRR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Razem	550 000	31,43	550 000	31,43	137 500	7,86	300 000	17,14	212 500	12,13	0	0	0	0

Wykaz wykorzystanej literatury:

1. Dane Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego w latach 2017-2020;
2. Dane Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 roku;
3. Dane Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 roku;
4. Diagnoza Potrzeb i Potencjału Gminy Kozienice w Zakresie Usług Społecznych na lata 2021 - 2025;
5. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności;
6. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kozienice na lata 2019 – 2022;
7. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030;
8. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027;
9. Poradnik dla lokalnych grup działania w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014-2020;
10. Program Opieki nad Zabytkami w powiecie kozienickim na lata 2017-2020;
11. Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022– 2025;
12. Regionalna Strategia Innowacji dla Mazowsza do 2030 roku;
13. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Kozienickiego na lata 2021-2026;
14. Strategia Rozwoju Gminy Garbatka – Letnisko na lata 2021-2030;
15. Strategia Rozwoju Gminy Gniewoszów na lata 2016 – 2022;
16. Strategia Rozwoju Gminy Kozienice na lata 2018 – 2030;
17. Strategia Rozwoju Gminy Magnuszew 2016 – 2023;
18. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030;
19. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030;
20. Strategia Rozwoju Kultury w województwie mazowieckim na lata 2015-2020;
21. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030;
22. Strategia Rozwoju Powiatu Kozienickiego na lata 2021-2030;
23. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030. Innowacyjne Mazowsze;
24. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030;
25. <http://bazy.ngo.pl>;
26. <https://commission.europa.eu>;
27. <http://stat.gov.pl>;
28. <http://www.modr.mazowsze.pl>.